

KUOPION EPÄVIRALLISET PAIKANNIMET

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
lokakuussa 2002

Katja Korkalainen

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos kielten laitos
Tekijä Katja Korkalainen	
Työn nimi Kuopion epäviralliset paikannimet	
Oppiaine suomen kieli	Työn laji pro gradu -tutkielma
Aika lokakuu 2002	Sivumäärä 90 s. + liitteitä 18 s.
<p>Tiivistelmä — Abstract</p> <p>Pro gradu -tutkielmani aiheena ovat Kuopion epäviralliset paikannimet. Koko aineistossani on noin 600 nimeä, kun eri nimiksi lasketaan kaikki saman nimen eri variantit. Aineisto koostuu kolmen eri ikäryhmän käyttämästä nimistöstä ja kattaa nimiä 1920-luvulta tähän päivään. Vanhimmat nimet ovat peräisin Kuopion kulttuurihistoriallisen museon vuonna 1996 järjestämän kyselyn vastauksista. Uudemman nimistön niin keski-ikäisiltä kuin nuorilta kuopiolaisilta olen kerännyt itse lomakekyselyin vuosina 1999 ja 2001.</p> <p>Eri-ikäisessä nimissä näkyy Kuopion kasvu pienestä puutalokaupungista nykyaikaiseksi; eri-ikäiset ovat nimenneet eri paikkoja. Eri sukupuoliryhmät nimeävät melko pitkälle samoja paikkoja, mutta paikoin naisten ja miesten sekä tyttöjen ja poikien väliset erot nimeämisen kohteissa tulevat esiin. Tarkastelin nuorten aineiston kautta nimien oppimista. Epävirallisista nimistä opitaan ensimmäisinä keskeiset keskustan nimet. Tämän jälkeen nimitaito laajentuu kattamaan myös kaupungin muihin osiin sijoittuvia nimiä sekä selvästi kuopiolaisia nimiä. Attraktiokeskuksiksi nuorilla muodostuvat ravintoloiden sekä erilaisten liikkeiden nimet.</p> <p>Nuorten käyttämän nimistö on pitkälti johtamalla muodostettua. Myös lyhentämistä käytetään enemmän kuin vanhemmissa aineistoissa. Ulkomailta lainattuja nimiä on kaikissa aineistoissa, mutta nuoret käyttävät lainanimiä myös ivan ja halveksunnan osoittamiseen, kun vanhempien aineistojen nimet ovat lähinnä huvittavia.</p> <p>Vanhimman aineiston nimistä vain kourallinen on säilynyt nykynuorten käyttämään nimistöön. Ikäryhmältä toiselle säilyneitä nimiä sen sijaan on huomattavasti enemmän. Keski-ikäisten aineistossa oli myös todennäköisesti nuorten aineistosta sinne lainautuneita nimiä.</p> <p>Epävirallisten nimien kautta voi viestiä esimerkiksi kuuluvansa tietyn murteen puhujiin, ikä- tai sukupuoliryhmään, yhteiskuntaluokkaan tai kaupunginosan asukkaisiin. Nimet yhdistävät samojen nimien käyttäjiä ja luovat vastakohta-asetelmia suhteessa niihin, joihin nimen piikki kohdistuu. Epävirallisen nimistön muodostuksessa sanankäyttäjän kyvyt pääsevät oikeuksiinsa. Mielestäni aineistoni nimet tukevat kuvaa savolaisista taitavina kielenkäyttäjinä.</p>	
Asiasanat epävirallinen paikannimi, kaupunkinimistö, köllinimi, nimistöntutkimus, slanginimi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, Fennicum	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Epävirallinen paikannimi	1
1.2. Tutkimustehtävä	2
1.3. Tutkimusaineisto ja sen käsittely	3
1.4. Nimistöntutkimuksesta	6
1.4.1. Perinteinen nimistöntutkimus	6
1.4.2. Kaupunkinimistön tutkimus	7
1.4.3. Paikannimet ja historiantutkimus	8
1.5. Kuopion kaupunkikuvan muutoksesta	10
1.6. Stereotyyppioista ja identiteetin käsitteestä	13
2. NIMEÄMISEN KOHTEET JA NIMEÄMISPERUSTEET	15
2.1. Paikat paikanlajeittain	15
2.1.1. Kaupunginosat	15
2.1.2. Kadut, tiet, kujat ja kulmat	16
2.1.3. Pysäkit ja pysäköintialueet	18
2.1.4. Rakennukset	18
2.1.4.1. Paikan ominaisuus nimenantoperusteena	18
2.1.4.2. Omistaja tai asukas nimenantoperusteena	20
2.1.4.3. Paikan käyttö tai käyttäjät nimenantoperusteena	22
2.1.5. Liikkeet, kioskit ja huoltoasemat	24
2.1.6. Ravintolat ja kahvilat	25
2.1.7. Julkiset tilat ja oppilaitokset	27
2.1.8. Mäet, kentät ja muut urheilupaikat	28
2.1.9. Rannat ja muut vesialueet	30
2.1.10. Puistot, patsaat, puut ja merkkikivet	32
2.2. Kaupunkikuvan muutos	33
2.3. Attraktiokeskukset	36
2.4. Ekspansiokeskukset	39

3. NIMENMUODOSTUSTAVAT	41
3.1. Johtaminen	41
3.2. Lyhentäminen	45
3.3. Lainaaminen	46
4. NIMISTÖN SÄILYMINEN JA MUUTTUMINEN	50
4.1. Koko aineiston yhteiset nimet	50
4.2. Ikäryhmältä toiselle säilyneet nimet	52
4.2.1. Vanhimman ja keski-ikäisten aineiston yhteiset nimet	52
4.2.2. Keski-ikäisten ja nuorten aineiston yhteiset nimet	53
4.3. Saman paikan eri nimet	54
4.4. Eri paikkojen samat nimet	55
5. NIMIEN KÄYTTÖ JA OSAAMINEN	57
5.1. Miten nimet opitaan?	58
5.1.1. Kuopion ulkopuolella asuvien nimitaito	58
5.1.2. Vasta Kuopioon muuttaneiden nimitaito	61
5.1.3. Vuosia Kuopiossa asuneiden nimitaito	62
5.2. Eri ikä- ja sukupuoliryhmien nimitaito	65
5.2.1. Keski-ikäisten naisten ja miesten nimitaito	65
5.2.2. Tyttöjen ja poikien nimitaito	67
6. NIMIEN VÄLITTÄMÄT VIESTIT	69
6.1. Huumori ja mentaliteetti	69
6.2. Perinnelajit ja epävirallinen paikannimi	70
6.3. Savolaista sanankäyttöä	72
6.3.1. Murteelliset nimet	73
6.3.1.1. Sanasto	73
6.3.1.2. Äänteelliset piirteet	74
6.3.2. Sanoilla leikkely	76
6.4. Yleissuomalaiset nimet	77
6.5. Vastakohta-asetelmia	80
7. PÄÄTÄNTÖ	84
LÄHTEET	88
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Epävirallinen paikannimi

Epävirallisella paikannimellä tarkoitetaan sellaista paikan nimeä, joka ei ole virallisessa käytössä, vaan kulkee kansan suussa (esim. *Vänäri* 'Väinölänniemi'). Virallinen nimi on lain mukaan annettava kaupunginosille, kaduille ja teille. Käytännössä virallisen nimen tarvitsevat myös monenlaiset muut ihmisten elämänpiiriin liittyvät paikat urheiluhalleista kulttuurikeskuksiin. Lisäksi kaupungeissakin on monenlaisia luonnonkohteita, jotka tarvitsevat nimen. Näillä paikoilla on monesti virallisen nimen lisäksi epävirallinen kutsumanimi, joka saattaa olla jopa virallista nimeä tavallisempi. (Ainiala 2001: 9.)

Epävirallisen nimen voi saada käytännössä mikä tahansa paikka. Yleisimmin nimet liittyvät jollakin tavalla käyttäjiensä elämänpiiriin. Niinpä epävirallisia nimiä on esimerkiksi rakennuksilla, kaupoilla ja ravintoloilla, kokoontumis- ja ajanviettopaikoilla sekä erilaisilla luonnonpaikoilla. Yhtä moninaiset kuin nimeämiskohteet ovat nimeämisperusteet. Nimenantoon voi antaa aiheen esimerkiksi paikan sijainti (*Alapysäkki*), omistaja (*Saita-Itkosen talo*), ominaisuus (*Pilivenpiirtäjä*) tai jokin paikalla sattunut tapahtuma. Nimi saatetaan muodostaa myös slangijohdinta käyttäen (*Särkkäri* 'Särkiniemi'). Muokkauksen kohteena voi olla paikan virallinen nimi (*Mölymäki* 'Myllymäki') tai vanha puhekielinen (*Möläri* < *Mölymäki* 'Myllymäki'). Syntyneelle nimelle on monesti leimallista "leikkisä nokkeluus". (Ks. Koivisto 1997: 286–293; sulkeissa olevat esimerkit kirjoittajan.)

Epävirallisen nimen keksijöitä ja käyttäjiä on vaikea nimetä. Uudemmankin nimen ideoijaa tai muodostajaa voi olla mahdotonta selvittää, koska puhekielisiä nimiä syntyy tämän tästä. Suomalaiset ovat lahjakkaita nimeäjiä, mikä näkyy nimistön nopeana vaihtuvuutena. Paikkakunnan koko ja aikakausi vaikuttavat nimistön tuntemiseen: mitä kauemmas ajassa mennään, sitä todennäköisemmin lähes kaikki tunsivat epävirallisen nimistön. Sama pätee pieniin paikkakuntiin. Nimistön tuntemus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että epäviralliset muodot olisivat kaikkien aktiivisessa käytössä. (Koivisto 1997: 293.)

Koska epävirallinen nimistö tutkimusalueena on uusi, myös tutkimuskohteeseen liittyvä termistö on vakiintumatonta. Helsingin epävirallisia paikannimiä pro gradu -työssään käsitellyt Toni Heikkinen (2001) käyttää työssään termiä *epävirallinen paikannimi*. Korpilahden nimistöä pro gradussaan tutkinut Eija Levänen (2002) puolestaan käyttää termiä *slangipaikannimi*. Leväsen aineisto koostuu pääosin nuorten käyttämistä slangia muistuttavista nimistä, minkä vuoksi hänen mielestään on perusteltua puhua

slangipaikannimistä. Termin käyttöä puoltaa myös slangiin sisältyvä epävirallisuus ja puhekielisyys. Levänen kuitenkin käyttää työssään myös nimityksiä *epävirallinen* ja *puhekielinen paikannimi*. *Puhekielinen paikannimi* -termiä on käytetty esimerkiksi Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitokseen harjoitustöinä tehdyissä paikannimikokeelmissa. Myös oman proseminarityöni otsikkona oli Kuopion puhekieliset paikannimet. Tässä työssä päädyin käyttämään *epävirallinen paikannimi* -termiä, koska se on mielestäni selkein vastakohta viralliselle nimelle. *Slangipaikannimi* ei omassa työssäni tulisi kysymykseen kuin nuorten käyttämistä nimistä.

1.2. Tutkimustehtävä

Pro gradu -työni aiheena ovat kotikaupunkini Kuopion epäviralliset paikannimet. Tutkimusaihe on uusi ja vähän tutkittu; tätä kirjoitettaessa on valmistunut kaksi epävirallista nimistöä käsittelevää pro gradu -työtä. Olen tehnyt suomen kielen proseminarityöni Kuopion epävirallisista paikannimistä vuonna 1999. Proseminaarissani keskityin pelkästään nuorten käyttämään nimistöön. Tässä tutkimuksessa aineistoni on laajentunut kattamaan Kuopion epävirallisen nimistön 1920-luvulta tähän päivään. Tavoitteenani on antaa nimistöistä mahdollisimman monipuolinen kuva.

Paikan nimi toimii paikan muistina, eli nimeen voi sisältyä muitakin merkityksiä paikan identifiointiin lisäksi. Paikan nimi kertoo esimerkiksi siitä, millainen tehtävä ja mikä merkitys paikalla on ollut niille ihmisille, jotka ovat nimen antaneet. Nimen purkaminen selvittää nimeen kirjoitetut viestit ja kertoo näin palan paikallista kulttuuria ja historiaa. Paikannimien toimiminen historiallis-kulttuurisena muistina perustuu muun muassa siihen, että nimenanto on sidoksissa etnisyyteen (kieleen) ja kulttuuriin. Tämä on näkyvissä nimien kielessä, nimiin sisältyvien sanojen murteellisuuksissa sekä nimien merkityksessä. (Ks. esim. Ainiala 2000: 10; Pitkänen 1999: 11; Vahtola 1999: 4.)

Yhtenä tutkimustavoitteenani on selvittää, miten Kuopion kaupunkikuvan muutos näkyy epävirallisissa nimissä. Aineistoni eri-ikäisyys antaa tähän hyvän mahdollisuuden. Toiseksi, koska kyseessä ovat juuri Kuopion paikannimet, kiinnostukseni kohteena on nimien mahdollinen savolaisuus. Lähestyn tätä kysymystä huumorin ja mentaliteetin käsitteiden kautta. Tulen työssäni tarkastelemaan nimiin kirjoitettuja viestejä: Näkyykö nimissä savolainen huumori? Eroavatko vanhojen ja uusien nimien ilmaisutavat? Epävirallisten nimien on todettu usein liittyvän näkökulmiin, joita virallisessa nimistössä ei

sallittaisi (ks. Koivisto 1997: 293). Tarkoitukseni on selvittää, miten tämä ilmenee aineistoni nimissä. Millaisia asenteita nimillä voi viestittää?

Yksi tutkimuskysymyksistäni liittyy nimien muodostustapoihin. Tulen selvittämään erilaisia nimenmuodostuskeinoja sekä mahdollisia eroja eri-ikäisten aineistojen välillä. Edelleen tutkin, mitä paikkoja nimetään, ja vastaavasti sitä, mitä paikkoja ei nimetä. Tarkastelen myös nimistön säilymistä ja muuttumista: Miten pitkään epävirallinen nimi säilyy ja mitkä tekijät vaikuttavat nimen säilymiseen? Milloin nimi katoaa? Tarkastelen myös rinnakkaisnimiä sekä eri paikoilla olevia samoja nimiä.

Vanhan ja uuden nimistön lisäksi aineistoni tarjoaa mahdollisuuden vertailla eri sukupuolten välistä nimitaitoa. Selvitän siis, onko naisten ja miesten sekä edelleen tyttöjen ja poikien nimitaidoissa eroja ja mistä ne mahdollisesti johtuvat. Nuorilta keräämässäni aineiston vastaajissa oli joukko sellaisia henkilöitä, jotka olivat asuneet kyselyn tekohetkellä Kuopiossa vasta vähän aikaa. Muutama vastaajista ei asunut Kuopiossa, vaan kävi koulua lähipaikkakunnalta käsin. Vertailemalla näiden vastaajien nimitaitoa useita vuosia Kuopiossa asuneiden vastauksiin tulen selvittämään epävirallisten nimien oppimista. Mitkä nimet opitaan ensin? Millaisia ne ovat suhteessa niihin nimiin, jotka opitaan vasta pitemmän ajan jälkeen?

1.3. Tutkimusaineisto ja sen käsittely

Koko pro gradu -aineistossani on noin 600 nimeä (ks. liitettä 1), kun eri nimiksi lasketaan kaikki saman nimen eri variantit (esim. *Hiltsa*, *Hiltsu* 'Hiltulanlahti'). Paikkoja, joihin nimet viittaavat, on noin 450 – yhdellä paikalla voi siis olla useampi kuin yksi epävirallinen nimi. Olen pyrkinyt keräämään aineistooni nimiä pitkältä aikaväliltä, koska yhtenä tarkoituksena työssäni on selvittää puhekielisessä nimistössä tapahtuvia muutoksia vanhan ja nuoren nimistön avulla. Aineistossani on nimiä kolmelta eri ikäryhmältä ja näin ollen nimiä 1920-luvulta tähän päivään.

Aineistoni vanhimmat nimet ovat peräisin Kuopion kulttuurihistoriallisen museon vuonna 1996 järjestämän kyselyn vastauksista (jäljempänä *vanhin aineisto*). Kysely koski kuopiolaisten talojen ja paikkojen nimityksiä. Vastaukset pyydettiin informanteilta kirjallisina. Vastausten kirjoittamista varten oli saatavissa ohjeet museolta. Keruun kautta haluttiin kerätä tietoa ”menneinä vuosikymmeninä käytössä olleista epävirallisista, kansan suussa kulkeneista talojen ja muiden paikkojen nimityksistä” (museon keruuhje). Myös nykyiset nimet tulivat kyseeseen. Ohjepaperissa oli edellä siteeratun lyhyen instruktioin jälkeen neljä tarkentavaa kysymystä vastaamisen avuksi: Ensimmäisessä kohdassa kysyttiin

nimenomaan talojen epävirallisia nimiä – ennen katuosoite ei ollut kaupungissa samaan tapaan identifioiva kuin nykyään. Toinen kohta koski talojen ja paikkojen nimityksiin liittyviä kertomuksia, jotka valaisevat esimerkiksi nimen syntyhistoriaa. Kolmas kysymys käsitteli erilaisten paikkojen (puistot, torit, kentät, pysäkit, kadut, tiet, mäet, kokoontumis- ja leikkipaikat jne.) nimityksiä. Kysyttiin myös sitä, millaisissa yhteyksissä näitä nimiä käytettiin. Neljännessä kohdassa kysyttiin erilaisten vesialueiden epävirallisia nimiä.

Museon nimikyselyyn tuli 67 vastausta. Vastaajista 25 oli miehiä ja 22 naisia. Vastaajista 5 ei ollut ilmoittanut sukupuoltaan. Lisäksi yksi henkilö oli vastannut nimimerkillä. Osassa vastauksia saattoi olla useamman kuin yhden henkilön tietoja. Vanhimman aineiston nimiä on hieman alle 200. Museon kyselyyn oli saatu nimiä myös nuorilta: kysely oli tehty 14:lle Kuopion yhteiskoulun yläasteen kahdeksaluokkalaiselle sekä joukolle Petosen nuorisotalon 13–17-vuotiaita nuoria. Petosen nuorten vastaukset on tässä katsottu yhdeksi vastaukseksi, koska vastaajien lukumäärää ei ollut ilmoitettu eikä nimiä muutenkaan ollut kuin noin kymmenen. Nuorten vastaukset olen lisännyt itse keräämäni nuorten aineiston joukkoon.

Vanhin aineisto oli luonteeltaan toisenlaista kuin itse kyselylomakkein keräämäni aineisto. Vastauksille tyypillistä oli eräänlainen muistelupuhe: vastaukset oli monesti kirjoitettu kertomuksen muotoon. Tulen siteeraamaan näitä vastauksia työssäni sellaisenaan oman tekstini lomassa, koska niiden myötä minulle avautui aivan uudenlainen näkökulma vanhaan Kuopioon. Vastaukset myös kertovat epävirallisten nimien käytöstä enemmän kuin pelkkä nimen ja sen tarkoituksen ilmoittaminen. Kuopion epävirallista nimistöä on käytetty myös muun muassa kaunokirjallisuudessa sekä erilaisissa muisteluteoksissa. Olen lainannut työhöni otteita myös joistakin tällaisista kirjoista samasta syystä kuin vanhimman aineiston vastauksia.

Uudemmat nimet olen kerännyt itse lomakekyselyin (ks. liitettä 2). Keräsin aineistoa niin nuorilta kuin vanhemmiltakin kuopiolaisilta. Vanhemmilta vastaajilta keräsin nimiä keväällä 2001. Vastaajat olivat noin 40–60-vuotiaita. Vastaajat olivat syntyperäisiä kuopiolaisia, tai ainakin he olivat asuneet kaupungissa vähintään parikymmentä vuotta. Vastauksia kyselyyni sain 11. Vastaajista 7 oli miehiä ja 3 naisia. Yksi vastaaja ei ollut ilmoittanut sukupuoltaan. Keski-ikäisten tuntemia nimiä on noin 180. Myös näistä vastauksista kävi ilmi, että useissa papereissa oli useamman kuin yhden henkilön tietoja: vastaajat olivat muistelleet nimiä yhdessä jonkun muun niitä tunnevan kanssa. Tämän ryhmän nimiä kutsun *keski-ikäisten aineistoksi*.

Nuorten ryhmän nimet olen kerännyt saman tai samantyyppisen kyselylomakkeen avulla kuin keskiaineistonkin nimet. Kysely on tehty Kuopion Kallaveden

lukion oppilaille maaliskuussa 1999, jolloin kyselyyn vastasi 27 oppilasta: 13 naista ja 14 miestä. Vastajat olivat 17–18-vuotiaita. Tämän aineiston keräsin proseminarityötäni varten. Kallaveden lukion oppilaille on tehty kysely myös elokuussa 2001, jolloin kyselyyn vastasi 52 oppilasta; 32 naista ja 20 miestä. Oppilaat olivat 16–17-vuotiaita. Sekä keskiaineistoon että nuorten aineistoon olen lisännyt myös ne nimet, joihin olen törmännyt esimerkiksi kuopiolaisten ystäväni kanssa keskustellessa. Näin ollen nuorten aineistossa on myös lukioikäisiä vanhempien kuopiolaisten käyttämiä nimiä. Nuorten tuntemia nimiä on hieman yli 300.

Aineiston käsittelyvaiheessa ongelmia tuotti monesti se, että vastajat eivät olleet ohjeista huolimatta ilmoittaneet epävirallisen paikan virallista nimeä tai paikan tarkoitetta. Tämä vaikeutti etenkin vanhojen nimien tarkastelua, koska epävirallisten nimien tarkoitteet ovat useimmissa tapauksessa kadonneet tai muuttuneet. Vanhimman aineiston vastaajien iäkkyyys lienee ollut yhtenä tekijänä sille, että paikkojen määrittämisessä oli monesti epätarkkuutta: toinen vastaaja esimerkiksi sanoi nimen tarkoitteen sijainneen eri osoitteessa kuin toinen. Kaikkien nimien tarkoitteita on ollut mahdotonta selvittää täysin varmasti, joten paikoin joudun käyttämään hieman epämääräisiä ilmaisuja (esim. *Patakukkula* 'nykyisen Inkilänmäen asutuksen tienoilla'). Jos epävirallisen nimen saaneelle paikalle, kuten esimerkiksi erilaisille luonnonpaikoille, ei ole virallista nimeä, olen yleensä käyttänyt vastaajan ilmoittamaa määritelmää nimen tarkoitteesta (esim. *Akkala* 'pieni hyppyrimäki Linnanpellolla'). Joissakin tapauksissa en käytä paikan virallista nimeä, vaikka tietäisinkin sen: puhun siis esimerkiksi poliisilaitoksesta (po. oikeus- ja poliisitalo), ammattikoulusta (po. Pohjois-Savon ammattiopisto), teknisestä oppilaitoksesta (po. Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun tekniikan yksikkö).

Lähinnä puheessa käytettävien nimien siirtäminen paperille aiheutti kirjavuutta nimien kirjoitusasuissa. Keski-ikäisten aineistossa oli mainittu *Irkkuabaari* 'irlantilainen ravintola O'Connell's', mutta myös *Puupaari* 'Särkiniemen baari'. Ensin mainitun nimen *b* ääntynee *p*:nä. Nykyslangissa soinnillisten ja soinnittomien konsonanttien on todettu vaihtelevan mielivaltaisesti (Karttunen 1989: 163). Kirjallisesta aineistosta onkin vaikea sanoa varmasti, miten nimi äännetään. Nuorten aineistossa on *Irkkuabaari* ja *Trendibaari* 'ravintola Tähti', mutta toisaalta *Piitsi* 'uimaranta'. Huoltoasema Teboiliin oli viitattu nimillä *Tebaska* ja *Tepska*. Grillikioskeihin viittasivat nimet *Snägäri*, *Snäkäri* ja *Snäkkäri*. Nuorten aineistossa näkyi horjuvuutta *c*:n, *g*:n ja *k*:n käytön välillä. Vastajat kirjoittivat esimerkiksi ravintola Emig'sin epävirallisen nimen ainakin seuraavilla tavoilla: *Emicca*, *Emikka*, *Emigga*. Vastaavasti ravintola Maxim's oli *Macim*, *Makimi*, *Maksimi* ja *Maximi*. McDonald'sinkin epävirallinen nimi oli saatettu kirjoittaa asuun *Mäcci* tai *Mäccäri*.

Aineistossani samaan paikkaan viitattiin paikoin melkein samoilla nimillä (esim. *Aavemaria*, *Aave Maria* 'hiihtolatu'; *Finjet*, *Finnjett*, *Finnjetti* 'Anttilan talo'). Näissä tapauksissa olen yhdenmukaistanut kirjoitusasun. Olen myös esimerkiksi rinnakkaisnimiä tarkasteltaessa laskenut lähellä toisiaan olevat variantit (esim. *Emicca*, *Emigga*, *Emikka* 'Emig's') samaksi nimeksi. Erityisesti vanhimman aineiston nimien oikeinkirjoituksessa oli horjuvuutta. Olen norminmukaistanut tällaisten tapausten kieliäsuun muualla kuin suorissa lainauksissa (esim. *saita Itkosen talo* > *Saita-Itkosen talo*).

Kyselyjä tehtäessä olisi kannattanut olla itse paikalla antamassa ohjeita, jolloin olisi voinut korostaa esimerkiksi nimen tarkoitteen merkitsemisen tärkeyttä. Vastaajilta olisi myös kannattanut pyytää yhteystiedot mahdollisten kysymysten varalta. Jos olisin käyttänyt aineistonkeruussa kyselylomakkeiden lisäksi haastattelua, ei monia edellä mainituista ongelmista olisi tullut eteen. Haastatteluiden kautta olisin ehkä muutenkin saanut tietää enemmän esimerkiksi informanttien suhteesta epäviralliseen nimistöön ja sen käyttöön. Haastattelujen tekeminen tuntui kuitenkin aineiston keruun jälkeen työläältä, koska aineistoa kertyi näinkin paljon pelkkien kyselyjen jälkeen. Haastatteluaineiston puuttumisen mielestäni korvaavat osaltaan käyttämäni lainaukset vanhimmasta aineistosta sekä kirjallisuudesta. Varsinkin nuorten aineiston kohdalla on oma paikallistuntemukseni ollut monin paikoin suureksi avuksi.

1.4. Nimistöntutkimuksesta

1.4.1. Perinteinen nimistöntutkimus

Suomessa pitäjien ja kylien nimiä on alettu merkitä asiakirjoihin 1500-luvulta lähtien, talonnimiä 1700-luvulla. Varhaisimmat viljelysnimet ovat peräisin 1700-luvun loppupuolelta alkavista isonjaon kartoista. Yksittäisiä paikannimiä mainitaan kirjoitetuissa lähteissä satunnaisesti tätä aiemminkin. (Pitkänen 1999: 8–9.) Järjestelmällisesti paikannimiä on tallennettu vuodesta 1915 lähtien. Suurin ja tärkein osa nimistöstä on kuitenkin kerätty vasta 1950-luvulta alkaen muutaman vuosikymmenen aikana. Vanhimmat nimet ovat suullista perinnettä aiemmilta sukupolvilta, nuorimmat kuuluvat 1900-luvun alun maaseutuväestön kieleen. (Kiviniemi 1990: 27.)

Paikkojen ja paikannimien suhde ei ole yksi yhteen. Paikannimien määrä riippuu siitä, miten monet luonnonpaikat ja kulttuuripaikat on yhteisöjen kielenkäytössä erotettu toisistaan. Yhteisön kannalta tärkeät paikat tulevat kunakin aikakautena nimetyiksi. Alueella

tapahtuvat muutokset asujaimistossa tai sen kulttuurissa vaikuttavat siihen, mistä paikoista on tarve puhua, mitkä paikat tarvitsevat nimen. (Kiviniemi 1990: 27.) Jos paikka säilyy keskeisenä ja nimellä on käyttäjiä, nimi yleensä säilyy. Näin esimerkiksi keskeiset asutus- ja luonnonpaikkojen nimet ovat vanhoja ja hyvin säilyneitä. Jokin muu paikka puolestaan tulee vähemmän tärkeäksi, jolloin myös nimi unohtuu tai jossakin vaiheessa ehkä korvautuu toisella nimellä. Vaihtuvimpia nimiä ovat olleet viljelysmaiden sekä hyvin pienien maastonkohtien nimet. (Pitkänen 1999: 9.)

Tätä nykyä perinnäisten paikannimien määrä on kulttuurin ja elintapojen muutosten myötä vähenemässä. Enää ei tarvita nimiä yhtä monille paikoille kuin ennen. Paikkojen nimet eivät kuitenkaan aina katoa alkuperäisten kohteidensa myötä, vaan ne saattavat säilyä muunlajisten paikkojen nimissä. Esimerkiksi osa maaseudun vanhoista asutusnimistä on siirtynyt kaavanimistöön niin, että kylien nimistä on tullut asuinalueiden nimiä ja asumusten nimistä kadunnimiä. Näin nimistö kertoo entisajan elämästä kyseisellä alueella. (Pitkänen 1999: 10–11.)

1.4.2. Kaupunkinimistön tutkimus

Kaupunkinimillä tarkoitetaan kaikkia kaupunkimaisen ympäristön paikannimiä (Ainiala–Pitkänen 2000: 1). Kaupunkien virallinen ja suunniteltu paikannimistö on tarkasti tallennettua. Muun muassa kadunnimet ja monien muidenkin paikkojen nimet ovat kaikkien nähtävissä esimerkiksi kylteissä tai rakennusten seinissä. (Ainiala 2001: 9.) Tiedonsaanti ja aineiston keruu on näin ollen suhteellisen helppoa. Kaupunkien virallista nimistöä onkin jonkin verran tutkittu: Eri kaupunkien kadunnimistä on julkaistu kirjoja sekä nimistönsuunnittelun avuksi ja tueksi tarkoitettuja ohjeistoja. Aiheesta on tehty myös parikymmentä suomen kielen pro gradu -työtä. (Ainiala–Pitkänen 2000: 2.)

Epävirallinen nimistö sitä vastoin on vielä melko lailla tutkimatonta aluetta. Syynä ei liene kerääjien kiinnostuksen puute, vaan pikemminkin aineiston keruun hankaluus. Maaseudulla toimiva talosta taloon kulkeminen ja nimien muistiin kirjaaminen ei kaupungissa ole yhtä helppoa. (Koivisto 1997: 286.) Epävirallisen nimistön tutkimus edellyttää kuitenkin lähes aina oman aineiston keruuta, koska tallennettua tietoa ei vielä juuri ole (Ainiala 2001: 11).

Kaupunkinimistön vähäinen tuntemus on ollut syynä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa loppuvuodesta 2000 perustettuun kaupunkinimistön tutkimushankkeeseen (Ainiala 2001: 10). Asia tuli ajankohtaiseksi viimeistään vuoden 1999

Euroopan rakennusperintöpäivillä, joiden teema oli ”Paikannimet – paikan muisti”. Teemavuoden aikana kaupunkinimistön tutkimuksen tarve nousi voimakkaana esiin. Tietoa kaivattiin niin tutkimuksellisista syistä kuin myös käytännön nimistönsuunnittelun tueksi. (Ainiala–Pitkänen 2000: 1.)

Kaupunkinimistön tutkimushankkeeseen sisältyy niin virallisen kuin epävirallisenkin kaupunkinimistön tutkimus. Keskeiseksi tavoitteeksi kuitenkin mainitaan epävirallista nimistöä koskevan tiedon kerääminen. Tutkimuksien kohteet voivat olla moninaiset, mutta olennaisen tärkeänä pidetään sosio-onomastista, paikannimien käyttöä koskevaa näkökulmaa. Tällaisessa tutkimuksessa Ainiala ja Pitkänen pitävät tärkeinä lähtökohtina ja tutkimuskysymyksinä muun muassa seuraavia:

Kaupunkinimistö on havaintojen mukaan monella tavalla kerroksellista: on selvitettävä, millaista nimistöä eri-ikäiset, eri alueilla asuvat, eri aloilla toimivat ja ylipäänsä eri ryhmät käyttävät. Tähän selvitystehtävään liittyvät myös kaupunkilaisten nimitaidossa ja nimitarpeessa havaittavat mittavat erot. Kaupunkinimistössä kaikenlainen vaihtelu ja variaatio näyttää olevan suurta, mm. niin, että samoista nimistä käytetään usein erilaisia muotoja. Kaupunkiympäristössä paikannimien käytön tilanteinen vaihtelu ja kaksi- ja monikielisuuden vaikutus sekä nimenkäyttäjien asenteet ja käsitykset suunnitellusta nimistöstä ovat tärkeitä tutkimuskohteita. Olennaisin tutkimusaineiston hankintatapa on kenttäkeruu. (Ainiala–Pitkänen 2000: 2.)

1.4.3. Paikannimet ja historiantutkimus

Paikannimien monesti ainutlaatuinen historiallinen dokumenttiarvo oli tärkeimpänä syynä siihen, että nimistö 1800-luvulla huomattiin monille tieteenaloille tärkeäksi tutkimusaineistoksi. Nimistöntutkimus keskittyikin aluksi lähes pelkästään sellaisiin nimiin, jotka näyttivät tukevan jotakin ennakkohypoteesia tai paljastavan uutta historiallista tietoa. Ns. läpinäkyvät paikannimet, joiden merkitys on selvä, eivät tutkijoita juuri kiinnostaneet. Aina viime vuosikymmeniin saakka nimistöntutkimus on tulkittu ”kielitieteen haaraksi, joka tutkii erisnimien alkuperää ja selvittää näin saadun tiedon avulla kansan historiaan liittyviä kysymyksiä”. (Kiviniemi 1990: 13–14.)

Historiantutkimuksessa paikannimet ja nimet yleensä jaotellaan henkiseen jäämistöön. Näin ne sijoittuvat lähteiden hierarkiassa esinejäämistön ja varsinaisen kirjallisen jäämistön väliin. Tällaiset nimet kuuluvat tiedostamattomiin eli tarkoitusperättömiin, ns. jätelähteisiin, suoraan historialliseen tapahtumaan tai oloihin liittyviin jäänteisiin. Paikannimiä on käytetty historiantutkimuksessa kahdella tavalla. Ensinnäkin ne kertovat asutuksen leviämisestä, erityisesti eri asutusryhmien ja kansallisuuksien levinneisyydestä ja

sijoittumisesta. Paikannimet ovat olleet erityisen tärkeitä lähteitä, kun on tutkittu aikaa, jolta ei ole säilynyt kirjallisia lähteitä. (Hovi 1992: 83–84.)

Paikannimet voivat kertoa aatehistoriallisista vaikutuksista tai käytännön politiikan ja olosuhteiden muutoksista. Suomessa *Mikkeli* (< *St. Michel*) kertoo nimen syntyajan katolisuudesta. Tallinnan kadunnimet puolestaan heijastavat eri kansallisuuksien arvostuksia ja poliittisia suhdanteita. Monien valloittajien hallinnan alla olleen kaupungin kadunnimet paljastavat tutkijalleen arvostuksia, joita ei muista lähteistä saataisi löytyä lainkaan. (Hovi 1992: 84, 88–89.) Jatkosodan aikana paikannimillä oli tärkeä merkitys yhteiskunnallisen funktion ilmentäjinä, kun Suomen miehittämää Itä-Karjalaa haluttiin kehittää valtakunnan tasavertaisena osana. ”Suomalaiselle alueelle” haluttiin mahdollisimman pian suomalaiset paikannimet. Katujen nimiä suunniteltiin ennen kuin kaupunkia oli edes vallattu. Suomalaiset nimet olivat kunnianosoitus suomalais-kareliaaniselle aatemaailmalle ja sankareille. (Laine 1992: 96–97, 99, 106.)

Nimitypologisen tietämyksen kartuttaminen on yksi systemaattisen nimistöntutkimuksen päätehtävistä. Hyvä nimistöntutkija voi pelkästään paikannimien perusteella päätellä melko paljon minkä tahansa alueen historiasta, koska monet nimityypit ovat niihin sisältyvän sanaston tai rakennepiirteiden perusteella mahdollisia vain määräalueilla. Esimerkiksi asutushistorian selvittelyn lähtökohdaksi tällaista menetelmää ei ole silti vielä monestikaan otettu, koska hyvän nimitietämyksen hankkiminen on koettu vaivalloiseksi. (Kiviniemi 1990: 25.)

Viime vuosina on tehty jonkin verran tutkimusta, jossa nimistöntutkimus on tullut historiantutkimuksen avuksi. Toni Suutari (2001) esimerkiksi on selvittänyt Uudenmaan kieliraja-alueen nimistöä. Tutkimuskohdetta, suomalais- ja ruotsalaisasutuksen kehittymistä ja kielirajan kulkua, on aiemmin käsitelty monella tapaa, mutta Suutarin mukaan kattava yleisesitys on puuttunut. Suurimpana ongelmana on ollut asiakirjatietojen puuttuminen ennen 1500-lukua. Tässä vaiheessa nimistöntutkimus tulee apuun. Suutari käsittelee Uudenmaan kielirajan kulkua lähinnä nykynimistön ja muun yleisen aineiston pohjalta. Asian tiimoilta kirjoittamassaan artikkelissa hän muun muassa tarkastelee Uudenmaan kuntien kielitilannetta sekä esittelee joitakin kieliraja-alueelle tyypillisiä nimityyppejä. Lopuksi hän vertaa käsittelemiään asioita 1930-luvulla tehtyyn kielirajatutkimukseen. Näin haluaa osoittaa sen, että ”nimet todella ovat vaskeakin vahvempia muistomerkkejä, jotka yhdistävät eri aikoja toisiinsa ja kertovat nykypäivän ihmiselle seudun henkisen ja aineellisen kulttuurin kehityksestä”. (Suutari 2001: 8–9.)

Saija Isomaa (2001) on tutkinut Kotkansaaren (nyk. Kotka) kadunnimistön historiaa. Aineistonaan hän käyttää etupäässä Kotkansaaren asemakaavoissa näkyvää

nimistöä. Ensimmäinen asemakaava on peräisin vuodelta 1869. Sen lisäksi, että Isomaa pyrkii luonnehtimaan kadunnimistön linjoja pääpiirteittäin, hän selvittelee kadunnimistön syntyä, muutosta ja muuttumisen syitä. Lisäksi hän tarkastelee nykyistä nimeämiskäytäntöä sekä nimistössä näkyviä historiallisia kerrostumia. Isomaa on havainnut, että kadunnimistössä näkyvät kerrostumat kertovat kunkin ajan arvostuksista ja asenteista. Esimerkiksi Venäjän vallan aikaan 1800-luvun lopulla kadunnimissä näkyivät keisarilliset nimet. 1930-luvulla ajan henki oli muuttunut: nimet haluttiin poistaa ja tilalle luoda uutta nimistöä. Myöhemmin historian kulku näkyy Isomaan mukaan nimistön moniäänisyyden lisääntymisenä. Nimenkäyttäjien asenteiden muuttuminen näkyy muun muassa siinä, että poistettu nimistö pyrkii takaisin käyttöön. Eri aikakausista kertovat nimet elävät sopusoinnussa kertoen Kotkansaaren vaiheikkaasta historiasta. Tämän vuoksi nimistö on tärkeä osa paitsi kaupungin myös kaupunkilaisten identiteettiä. (Isomaa 2001: 83–85, 100.)

Kuopion kadunnimiä on tutkinut pro gradussaan Henna Murtonen (1999). Murtonen tarkasteli kadunnimien nimeämisperusteita, niiden rakennetta ja etymologista taustaa. Työssä selvitettiin paikkakunnan asutushistorian ja kadunnimien historian yhteyksiä kaupunkinimistön näkökulmasta. Keskeisenä näkökulmana työssä oli selvittää, miten perinteistä nimistöä on hyödynnetty nimistönsuunnittelussa. Murtonen mukaan perinteistä nimistöä oli käytetty vajaassa kolmanneksessa nimiä. Vanhaa nimistöä oli myös hyödynnetty alueisiin liittyviä nimiaihepiirejä keksittäessä. Näin muodostetuista kadunnimistä on parhaimmillaan tullut paikkaan kiinteästi liittyviä harkinnaisia.

1.5. Kuopion kaupunkikuvan muutoksesta

1880-luvulle asti Kuopio oli matala puutalokaupunki, jonka keskellä kohosi kirkko. Vuosina 1806–1815 rakennetun tuomiokirkon lisäksi korkeana erottui 1826 valmistunut lyseo. 1880-luvulla kaupunkikuvassa alkoi tapahtua huomattavia muutoksia. Matalan puutalokaupungin profiili alkoi hiljalleen rikkoontua. Rakennettiin kaupungintalo ja lääninhallitus. Vuonna 1882 Kauppakadun varrelle rakennettiin peräti neljä kivitaloa, joista kahden rakentamiseen syynä oli entisten rakennusten tuhoutuminen tulipalossa. Kirkon kulmalle nousseista taloista toisen rakennutti kauppaneuvos Gust. Ranin, jonka liiketalo nousi Kauppakadun ja Vuorikadun kulmaukseen. Tätä vastapäätä valmistui kauppias ja tehtailija C. G. Svahnin liiketalo. Torin laidalle Kauppakadun ja Puijonkadun kulmaukseen valmistui Herman Saastamoisen liiketalo ja tätä vastapäätä apteekkari F. E. Bergrothin liiketalo. Rakennukset olivat kaksikerroksisia lukuun ottamatta viimeksi mainittua, joka oli kolmikerroksinen. (Kuopio 200: 37, 41, 84.)

Asuinrakennukset tehtiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa edelleen pääasiassa puusta. 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta olevat puurakennukset sekä 1800-luvun puolivälin empirerakennukset muodostivat yhdessä vuosilta 1775–1776 peräisin olevan asemakaavan kanssa aina 1960-luvulle saakka Kuopiolle ominaisen kaupunkikuvan. Kaupunkikuvaan ovat olennaisesti liittyneet rännikadut sekä pihoja rajaavat ulkorakennukset sekä korkeat lauta-aidat portteineen. (Kuopio 200: 99.) Edellä kerrottuun antaa asukkaan näkökulman katkelma kuopiolaiskirjailija Aapelin Pikku Pietarin pihasta (1958). Kirjan tapahtumat sijoittuvat Kuopioon: torille ja sen vieressä olevaan kortteliin. Kuten Aimo Siltari kirjoittaa, ”Pikku Pietarin pihaan mahtuu koko puutalokaupunki. Pihassa on kangaskauppias, torikauppias, pirtukauppias sekä nahkuri, on siellä seppä ja kelloseppä, valokuvaaja, pihamies ja kylähullukin. Piha tuoksuu syreenipensaalle ja haisee hevosenpaskalle.” (Siltari 1998: 284.)

Pietari näki valokuvaajan menevän valokuvaamoonsa. Hän meni tietenkin sisän kautta. Kaikkiin Ison kadun varrella oleviin liikkeisiin mentiin sekä ulkokautta että sisän kautta. Valokuvaaja oli aina ensimmäinen aamulla. Sen jälkeen meni kelloseppämestari, ellei ollut illalla juonut. Jos oli juonut, meni oppipoika ja avasi kaupan. Sitten tulivat kaksi parturineitiä ja viimeksi kangaskauppiaan rouva, jonka piti ensin haukkua piikansa. – – Nämä kaikki kaupat ja liikkeet olivat samassa talossa, missä Pietari asui ja minkä piharakennuksen katolla hän parhaillaan istui. – – Niin, tietenkin oli kaiken lisäksi tämä piharakennus, tiilestä tehty. (Aapeli 1998: 7–8.)

1900-luvun alussa rakennettiin useita rakennuksia arkkitehti J. V. Strömbergin (1863–1932) suunnitelmien mukaan. Kauppakadusta voidaan sanoa muodostuneen eräänlainen Strömbergin töiden näyttely, kun sille rakennettiin muun muassa museo- ja kirjastotalo, Suomen Pankki, Kansalliskauppa ja kauppahalli. Korkeiden kivitalojen rakentaminen jatkui edelleen 1910-luvun lopulla ja 1920-luvulla. Puutalojen paikoille tehtiin useita liike- ja asuintaloja. (Kuopio 200: 102, 119, 124.) Kivitaloista huolimatta Kuopio säilyi vielä matalana puutalokaupunkina, jonka elämä pyöri Tuomiokirkon ympärillä. ”Usean talon navetassa oli 1920-luvulla lehmä ja jopa hevonenkin – –”, muistelee Aili Simojoki. ”Kuulaina talviaamuina nousivat lukemattomat sauhut taivaalle, kun helloja sytytettiin ja kamareiden pesiä lämmitettiin.” (Simojoki 1982: 8, 37.)

1920-luvulla asutus alkoi laajentua keskustasta suurten teollisuuslaitosten lähelle sijoittuneiden Haapaniemen, Linnanpellon ja Itkonniemen kaupunginosiin. Kaupunginosien rakennukset olivat pääosin pientaloja. Kaavoitus- ja rakennustoiminta oli laajamittaista ja tehokasta; esimerkiksi Haapaniemen alueen laidasta laitaan täyttäneet tyyppitalot oli melkein kaikki rakennettu saman arkkitehdin piirustusten mukaan. (Kuopio 200: 126, 130.) Aimo Siltari kuvailee aikaa seuraavassa:

Ennen seitsemää teollisuustyöväki kulkee joko torin poikki tai sen laitoja ammatteihinsa. Päivittäisellä vaihtokaupalla kaupunginosat vaihtavat väkensä. Moni duunari kulkee Haapaniemen suunnalta perinteiseen puuteollisuuteen Itkonniemelle, yhtä moni itkonniemeläinen lähtee päiväksi Haapaniemen metalliteollisuuteen. Kaikkialta kulkee naisvoittoista väestöä Niiralan vaatetusteollisuuteen. (Ikäläinen ym. 1981: 6.)

Keskustassa kerrostalorakentaminen jatkui 1930-luvulla jälkifunktionalismin hengessä. 1960- ja 1970-luvuilla keskustan kaupunkikuva muuttui vähitellen puutalovaltaisesta kerrostalovaltaiseksi. (Kuopio 200: 147, 157.) Muutos ei ole ollut kaupunkilaisille helppo. ”Kuopiossakin on itketty monet itkut tuttuja puutalojen raunioilla. Monta itkua on vielä tiedossa”, kirjoittaa Seppo Kononen (Ikäläinen ym. 1986: 9). Myöskään Aili Simojolta ei heru sympatioita uusille rakennuksille. Hänen kouluaikaisissa kirjoissaan Kuopio mainitaan kauniina kaupunkina Kallaveden rannalla, mahtavan Puijon juurella. Muutoksen jälkeen ”Kallavesi on vielä sama, mutta suuret ja rumat elementtitalot ovat rumentaneet ennen kaunista matalaa puutalokaupunkia. Puijokaan ei näytä kovin mahtavalta, kun korkeat kerrostalot kohoavat sen juurella.” (Simojoki 1982: 115.)

Keskustan uudisrakentamisen lisäksi 1960-luvun huomattaviin rakennuskohteisiin kuului Puijonlaakson asuntoalueen rakentaminen (Kuopio 200: 160). Tämän jälkeen asutus on levinnyt Särkiniemeen, Saarijärvelle, Neulamäkeen, Jynkkään ja viimeksi Petoselle (Tuovinen 1998: 58). Rakennettiin pientaloja, kerrostaloja ja rivitaloja (Kuopio 200: 173). Asuntojen lisäksi Kuopioon rakennettiin muun muassa yliopistollinen sairaala (KYS), kaupunginteatteri, kirjastoja, erilaisia urheiluhalleja ja muita liikuntapaikkoja, kuten Puijon hyppyrimäet. (Ks. esim. Tuovinen 1998: 58.)

Tulevaisuuden Kuopiota rakennetaan kestävän kehityksen pohjalta. Rakennus- ja ympäristösuunnittelun synkimmät vuodet ovat toivottavasti jäämässä historiaan. Nykyään viihtyisyyttä pyritään luomaan luonnon ja puhtaan ympäristön kautta. Tavoitteena on kokonaisuus, jossa luonnon toimintakyky on turvattu. Kaupunkirakennetta kehitetään monipuoliseksi ja tasapainoiseksi huomioimalla sekä keskusta että lähiöt. Tämän päivän Kuopiossa voi nähdä vanhaa ja uutta, eri aikakausien monumentteja ja muistomerkkejä. Kuten Markku Sunimento kirjoittaa, ”ne liittyvät edellisten rakentajien aloittamaan ja jatkamaan ketjuun. Niistä syntyy ihmisten kaupunki.” (Puusa–Sunimento 1996: 86–87.)

1.6. Stereotyyppioista ja identiteetin käsitteestä

Stereotyyppioilla tarkoitetaan kaavamaisia ja jäykkiä uskomuksia jonkin ihmisryhmän persoonallisista ominaisuuksista. Nämä piirteet voivat yhtä hyvin olla oletettuja kuin havaittuja. Stereotyyppia-ajattelulle on ominaista, että saman ryhmän jäseniä ei eroteta toisistaan, vaan heidän oletetaan olevan samanlaisia myös asioissa, jotka eivät millään tavalla liity heidän ryhmäjäsenyyteensä. (Ashmore–del Boca 1981: 16; Liebkind 1988: 74.) Vaikka stereotyyppioita pidetään usein pelkästään uskomuksiin perustuvina, eivät kaikki stereotyyppiat ole irrationaalisia, vaan ne voidaan yksilön tasolla todeta ja vahvistaa paikkansapitäviksi (ks. Amir–Ben-Ari 1985; Keller 1991). Olipa asian laita miten tahansa, stereotyyppioiden haitalliset vaikutukset yleensä pysyvät tai jopa vahvistuvat. Stereotyyppioilla on todettu olevan yhteyksiä ennakkoluuloihin ja rasistiseen ryhmäkäyttäytymiseen. (Lerkkanen 1993: 20.)

”Kalakukoista tietävät kaikki, että niissä on muikkuja, ahvenia tai mateita. Olennaisimmat tiedot siitä, mitä Kuopio sisältää, kulkevat miestä myöten”, kirjoittaa Aimo Siltari Kuopio-teoksen alkupuheessa (Ikäläinen ym. 1981: 5). Suomen vanhojen maakuntien asukkaista on olemassa kauan sitten syntyneitä, mutta edelleen vahvasti eläviä stereotyyppisiä käsityksiä. Käsitykset, samoin kuin niiden luotettavuus, kuitenkin vaihtelevat. Tieteelliseen tietoon ne perustuvat vain osittain. Yksiselitteistä kuvaa savolaisista sen paremmin kuin muidenkaan maakuntien asukkaista lienee mahdotonta rakentaa, koska jo siitä, ketkä ovat savolaisia, on erilaisia tulkintoja. (Seppänen 1992: 7.)

Yksilöistä ja ryhmistä esitettyjä stereotyyppioita tarkasteltaessa muun muassa ”rodun”, yhteiskuntaluokan ja sukupuolen käsitteet ovat olleet tutkijoille tärkeitä teoreettisia apuvälineitä. Aikaa myöten ne ovat kuitenkin käyneet riittämättömiksi, jolloin tutkijoiden mielenkiinto on suuntautunut etnisyyteen. Perinteisen sosiologisen ja kulttuuriantropologisen määritelmän mukaan etnisyydellä tarkoitetaan laajemman yhteiskunnan vähemmistöryhmää, jolla on yhteinen kulttuuritraditio ja kokemus yhteisestä identiteetistä. Sittemmin etnisyydellä on ymmärretty mitä tahansa yhteiskunnallista ryhmittymää, jolla on kokemus yhteisestä kulttuuriperinteestä ja juurista. (Hietala 2000: 63–64.)

Näin ajateltuna jokainen suomalainenkin kuuluu periaatteessa johonkin ”etniseen” ryhmään. Suomalaisessa populaarimytologiassa tietyt ”heimot” on vanhastaan mielletty muuta etnisemmiksi. Arkipuheessa etnisyyttä luonnehdittaessa käytetään yleensä vakiintuneita adjektiiveja: hämäläiset ovat hitaita, pohjalaiset jäyhiä ja ylpeitä, karjalaiset vilkkaita ja iloisia, savolaiset sanavalmiita ja lupsakoita. Toisaalta esimerkiksi uusmaalaiset, satakuntalaiset ja kainuulaiset ovat edelleen etnisesti lähes koodaamattomia. (Hietala 2000: 64–65; Virtanen 1999: 20.)

Identiteetikysymykset ovat puhuttaneet ihmisiä viime vuosina erityisen paljon, vaikka kysymykset identiteetistä ovat jo kauan olleet tärkeä osa moderneja yhteiskuntia, kirjoittaa Pekka Kaunismaa. Maailman tapahtumat ovat herättäneet niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa keskustelua kansallisesta identiteetistä. Valtionhallinnossa tapahtuneet muutokset puolestaan antavat maakuntien ihmisille aiheen pohtia läänijärjestelmään sidottuja identiteettejään. Identiteetin yleisteen alla puheenaiheiksi ovat nousseet etniset, paikalliset sekä sukupuoleen ja rotuun liittyvät kysymykset. (Kaunismaa 1997: 39.)

Etninen tai muu identiteetti syntyy yhtäaikaaisesti samastumisesta ja torjunnasta. Toiset piirteet siis sisäistetään ja niihin samastutaan, kun taas toiset kielletään eikä niiden katsota kuuluvan minäkuvaan. Etnisen identiteetin syntymisessä on tärkeää määritellä, mitä yksilö on ja mitä hän ei ole. (Hietala 2000: 64.) Heimoon samastumista koskevaa tietoa ei kuitenkaan juuri ole saatavilla; esimerkiksi väestölaskennoissa kysytään kansallisuutta ja äidinkieltä, mutta ei heimoa tai murretta (Seppänen 1992: 10).

Anssi Paasin mukaan alueidentiteetti-käsite voidaan määritellä kahdella tavalla:

Yhtäältä sillä viitataan *alueiden luonnon tai kulttuurin omaleimaisuuteen tai muista alueista poikkeavaan luonteeseen*. Voitaisiin siis puhua alueen identiteetistä ja todeta, että tässä mielessä ihmiset eivät kuulu tiettyyn kulttuuriin vaan tietyt kulttuuriset piirteet liittyvät alueella asuviin ihmisiin. Toisaalta voidaan puhua alueidentiteetistä *koettuna sosiaalisena identiteettinä*, jolloin alueellinen identiteetti viittaa tietyllä alueella asuvien ihmisten identifikaatioon l. yhteenkuuluvuuden tunteeseen, jonkinlaiseen yhteisestä alueellisesta intressistä syntyvään me-henkeen, joka peittää alleen alueella mahdollisesti vallitsevat poliittiset ym. ristiriidat. (Paasi 1992: 35–36.)

Paasi muistuttaa aluetietoisuuden hierarkkisuudesta eli siitä, että ihminen samastuu samanaikaisesti moniin alueellisiin yhteisöihin. Alueellinen lähtökohta ei ole ainoa muodostettaessa ihmisen toiminnan kannalta merkittäviä yhteisöjä. Sitä tärkeämpi identifioitumiskohde on monesti esimerkiksi sukupolvi, sukupuoli tai sosiaalinen asema. (Paasi 1992: 36.)

Yhtenä näkökulmana työssäni on tarkastella aineistoni nimiä savolaisuuden näkökulmasta. Tarkoitukseni on selvittää, näyttävätkö nimet tai osa niistä erityisen savolaisina ja jos, niin miten tämä ilmenee? Näkyvätkö savolaisiin ja savolaisuuteen perinteisesti liitettävät stereotyyppiset käsitykset paikannimissä?

2. NIMEÄMISEN KOHTEET JA NIMEÄMISPERUSTEET

2.1. Paikat paikanlajeittain

2.1.1. Kaupunginosat

Asuinalueiden epäviralliset nimet kertovat Kuopion laajenemisesta keskustasta lähiöihin (ks. liitettä 3). Ensin asutettiin keskusta. Vanhimmissa aineistossa mainitaan *Yläkaupunki*, joka tarkoitti torin ja entisen lääninsairaalan väliin jäävää ruutukaava-aluetta. Muut vanhimman aineiston nimet sijoittuvat kaupunginosaan, jotka rakennettiin ensimmäisinä sen jälkeen, kun Kuopio alkoi kasvaa keskustan ulkopuolelle. *Rikkaittenrinne* eli *Miljoonarinne* tarkoittaa Päivärinteentietä. Vastauksissa oli mainittu myös *Upporikkaittenrinne* eli Kettulanlahdentie ja *Äkkirikkaittenrinne* eli Raviradantie. Männistö tunnettiin ennen *Lahdentakana* ja sen jälkeen *Hannukselana*, Itkonniemi *Puutteenperänä* tai *Nälkäniemenä*. ”Itkonniemeä sanottiin Nälkäniemeksi, koska siellä sijaitivat Aattalan konepaja ja saha ja myöhemmin vielä faneritehdas. Pilkkanimi kuvastaa työläisten mielialoja ja palkkojen niukkuutta” (Kahra 1956: 234).

Herrojentaivas puolestaan oli Taivaanpankolla. Keskuskentän ympäristö sai yhä käytössä olevan nimen *Mölymäki*. Aikaisemmin alue tunnettiin Myllymäkenä, mutta nimi muuttui, kun seudulla alkoi näkyä ja kuulua yhä enemmän lapsia; Lassi Koposen kirjoittamat lastenkirjat Mölymäen veijarit ja Veijareiden valistusaika kertovat *Mölymäen* lasten elämästä. Nimi elää myös Mölymäen veijarit -yhdistyksen nimessä. Seuraavat lainaukset ovat vanhimmasta aineistosta, kahdesta eri vastauksesta.

Oikeanpuoleinen tie oli Myllymäentie myöhemmin Mölymäentie. Myllymäentien nimen se oli saanut nykyisten Niiralankulman tornitalojen kohdalla olleesta myllystä. – – Myllymäki oli kovassa käytössä talvisin. Siinä käytiin joukolla laskemassa mäkeä. (Vanhin aineisto.)

– – olivat kaupunginosien väliset poikatappelut yleisiä. Niiralan pojilla oli oma ”komppaniansa” ja Haapaniemen pojilla omansa. Haapaniemen aluetta nimitettiin yleisesti ”Mölymäeksi”. Raja kulki jossain Valkeisen lammen eteläpään seutuvilla. (Vanhin aineisto.)

Keski-ikäisten aineisto kertoo kaupunginosien lisääntyneen ja kaupungin kasvaneen. Aineistossa nousevat uusina niminä esille muun muassa *Nepali* ’Neulamäki’, *Suariska* ’Saarijärvi’ ja *Särkkäri* ’Särkiniemi’. Nuorten aineisto osoittaa kaupungin nykyisen koon. Suurin osa kaupunginosista tulee mainituksi. Esimerkkeinä nuorten käyttämistä nimistä

mainittakoon *Ghetto* 'Petonen', *Haapis* 'Haapaniemi', *Hiltsa* 'Hiltulanlahti', *Inkkari* 'Inkilänmäki', *Jay-side* 'Julkula', *Kellari* 'Kelloniemi', *Ketari* 'Kettulanlahti', *Korpi* 'Jynkkä', *Kureksi* 'Kurkimäki', *Lehtis* 'Lehtoniemi', *Linis* 'Linnanpelto', *Länkkäri* 'Länsi-Puijo', *Pujetto* 'Puijonlaakso', *Pävekki* 'Päiväranta', *Rahunen* 'Rahusenkangas', *Rautis* 'Rautaniemi', *Rypykkä* 'Rypysuo', *Särkkä* 'Saarijärvi', *Siperia 5* 'Pirtti' ja *Tiirala* 'Niirala'. Vain muutama kaupunginosa on koko aineiston perusteella ilman epävirallista nimeä.

2.1.2. Kadut, tiet, kujat ja kulmat

Erilaiset *kulmat* sijoittuvat ydinkeskustaan ja kertovat kävelemällä liikkumisesta. Vanhimman aineiston mukaan Nuorisotalo 44:n paikalla Kauppakadun ja Puistokadun kulmausta kutsuttiin *Monninkulmaksi* paikalla asuneen Hermanni Monnin perusteella. Vanhimmassa ja keski-ikäisten aineistossa mainittu *Ranininkulma* Kauppakadun ja Kuninkaankadun kulmauksessa oli aikoinaan Kuopion taloudellinen keskus Kuopionlahdelta ja satamasta tulleiden katujen risteyksessä (Nummela 1989: 120). Torin laidalla Kauppakadun ja Puijonkadun kulmauksessa on *Saastamoisenkulma*. Paikalla oli pitkään Saastamoisen liiketalo. Torin toisella laidalla Tulliportinkadun ja Haapaniemenkadun kulmauksessa on keski-ikäisten aineistossa mainittu *Tulli(n)kulma*, nimi tulee paikalla olleesta Tullin-Tuvasta (ks. Monta tarinaa, s. 103) tai kadunnimestä. Keski-ikäisten aineistossa oli lisäksi mainittu hotelli Kallan mukaan nimetty *Kallankulma* Tulliportinkadun ja Vuorikadun kulmauksessa sekä *Savolankulma*, jossa Savolan kirjakauppa sijaitsi. Nuorten aineistossa mainittiin *Sokkarinkulma*; se tarkoittaa Sokoksen pääovien edustaa, joka on kuopiolaisten keskeinen kohtaamispaikka. *Karolssinkulma* tarkoittaa samaa kuin keski-ikäisten aineiston *Tullinkulma*, nimeämisperuste on vain muuttunut. Sukupolvi sitten ei hampurilaisravintola Carrolsia (nyk. Hesburger) ollut. *Nurkka* tarkoittaa yhteiskoulun tupakkapaikkaa eli *Hallikatu kymppiä*.

Myös vanhimman aineiston *Oikokatu* viittaa autottomaan liikkumiseen. Nimi tarkoittaa Linnanpellonkatua, jota käyttämällä pääsee tietyistä osasta Männistöä tai Linnanpeltoa nopeammin linja-autoasemalle ja sitä kautta keskustaan kuin kiertämällä Pohjolankadun kautta. Käsityökatu tunnettiin myös nimellä *Onania Street*. Keski-ikäisten aineiston *Lönkkä* eli Lönnrotinkatu on pitkä katu Männistössä. Nuorten aineistossa mainittiin Leväsen Kahakujaa tarkoittava *Kahis*.

Vanhin aineisto kertoo, että tuon ajan kuopiolaisilla nuorilla oli tapana iltaisin kulkea pitkin *Marskaa*. Tällöin kuljettiin pitkin Maaherrankatua sen Kirkkokadun päästä lähtien, Snellmanin puiston läpi *Ranininkulmaan* ja Kauppakadulle, josta jatkettiin

Saastamoisenkulmaan asti. Tästä käännyttiin takaisin. ”Kävelyaika oli 19–21.” Kävelyreitti on vaihdellut aikojen saatossa. Yksi vastaaja kertoo, että joskus saatettiin kävellä Piispanpuiston läpi Ortodoksikirkolle asti; tämä näyttäisi liittyvän *Marskan* alkuaikoihin ja siihen, kun itse Maaherrankatu vielä kuuluu reittiin. Myöhemmin kulku siirtyi lähemmäs keskustaa: käveltiin Kauppatatua Veljmies-patsaan ja *Ranininkulman* välillä. *Marska*-nimeä kuitenkin käytettiin edelleen, vaikka sen yhteys Maaherrankatuun oli joiltakin hämärtynyt, kuten vastauksista selviää. Myös Puijonkatu on ollut osa *Marskaa*:

Tossu, Antti ja Eko hiippailivat pitkin Puijonkatua, jossa sotilaille oli tapana iltalomilla kuljeksia. Kadulla oli paljon muitakin ihmisiä, sillä olihan se yleisesti käytetty ’marska’. (Koponen 1977: 41.)

Eräs vastaaja oli nimennyt erikseen *Piika-Marskan* ja *Opiskelija-Marskan*. Edellisen reitti kulki Haapaniemenkadun ja Maljalahdenkadun kulmassa sijainneen elokuvateatteri Palatsin edestä Carlsoninkulmalle ja edelleen Veljmiehelle. Jälkimmäinen kulki ”Kuninkaankadun kulmaan Keltalyhdyn [nyk. paikalla Vanha Trokari] puolelta”. Piika- ja opiskelija-nimitysten syyt jäävät epäselviksi. Kenties ne liittyvät jollain tapaa tien käyttäjiin (vrt. *Letku* [VPK:n talo], joka oli ”– – piikojen ja muiden maalaisten paikka.”).

Kauppori eli *Torgen*, *Torgetti* tai *Torska* on nykynuorten *Marska*. Torilla ja sen lähistössä suoritetaan samanlaista edestakaisinkävelyä kuin *Marskallakin*. Museon aineistossa mainittu *Maaherranlankku* oli keväisin koululaisten auringonottopaikka. Paikka tarkoitti Kallanrantaa Piispankadun ja Sepänkadun välillä. Tuolloin katujen väliin jäi pitkään rakentamattomana ollut valtion tontti, jota ympäröi määräysten mukainen ”lankku” eli aita (Nummela 1989: 245).

Sokoksenkongi (Citykäytävä) on säilynyt sukupolvesta toiseen nuorten kohtaamispaikkana:

Ennen City sokosta oli paikalla alkuperäinen puutalo, jossa kolmella sivulla asuin rakennukset. – – Silloin oli Gongin paikalla TORIKATU, jonka kahden puolen matalia puutaloja. Sitten aikanaan Sokoksen ostettua kadun molemmin puolin olevat vanhentuneet puutalot, muodostui rakennus aikana konki sana. (Vanhin aineisto.)

Vanhimmassa aineistossa mainittiin *City gongin* lisäksi *Tube* eli *Putki*. Lainaus aineistosta kertoo, että ”– – nuorison keskeinen maleksimispaikka oli tämä sateilta suojainen karun kivinen, hyvin valaistu käytävä. Oli tapana käydä tsekkaamassa keitä siellä oli paikalla.” Olavi Kauhanen puolestaan kirjoittaa, että ”virallisesti oikeutta haetaan raastuvassa ja hovissa,

epävirallista Sokoksen kongissa ja muuallakin jos on tarvetta” (Kauhanen 1982: 25). Paikka on yhä keskeinen, nykynuoret tuntevat sen *Sokkarinkongina* tai *Kongina*.

2.1.3. Pysäkit ja pysäköintialueet

Autoja alkoi ilmestyä Kuopion katukuvaan 1900-luvun alussa. Tällöin myönnettiin ensimmäistä kertaa autoilijalle samanlaiset kyyditysoikeudet kuin pika-ajureilla oli. Ammattiautoiluun tarvittiin kuitenkin pitkään maistraatin lupa. (Nummela 1989: 133.) Keski-ikäisten aineistossa oli mainittu *Pirssiasema*. Nimen tarkoitetta ei ollut ilmoitettu, mutta se viittanee johonkin taksien eli ”pirssien” odotuspaikoista. Vuonna 1928 pirssirivistö seisoivat Minna Canthin kadulla (ks. Valokuvia Kuopiosta, s. 80). Nykyään taksin saa muun muassa torin laidalta ja Maaherrankadulta. Linja-autoliikenteeseen viittaa vanhimman aineiston *Miljoona-Miättiskän pysäkki* eli *Miljoonapysäkki*, joka oli linja-autoreitin kääntymispaikka Itkonniemellä. Nimi tulee ”Miljoona-Hildan” eli talonomistajarouva Hilda Miättisen nimestä. Vanhimman aineiston mukaan rouva tapasi kehuskella varallisuudellaan. Keski-ikäisten aineistossa on jokunen autoiluun viittaava nimi. *Bellanristeys* tarkoittaa vilkasliikenteistä Leväsentien ja Tasavallankadun risteystä. Nimi tulee Leväsentien Bella Centeristä. *Hilimanlevvee* eli *Sujjaus* tarkoittaa moottoritietä.

Nuorten aineistossa puolestaan on autojen pysähtymiseen liittyviä nimiä. Nuorten vapaa-ajanviettoon kuuluu autoilu keskustan kulmilla ilman varsinaista määränpäättä. ”Huvia” ajellessaan nuoret pysähtyvät esimerkiksi *Kirjastonparkkiin* eli kaupunginkirjaston pysäköintialueelle tai *Jesusparkkiin* eli helluntaiseurakunnan pysäköintialueelle. Muista pysäköintialueista oli mainittu *Sokkarinparkki* Sokoksen takana, *Postinparkki* (< Pääposti), *Valintatalonparkki*, *Albatrossinparkki* (< ravintola Albatrossi) ja *Juoppoparkki* eli ”parkkipaikka Työnkulman lähellä” (mahdollisesti sama kuin *Kirjaston parkki*).

2.1.4. Rakennukset

2.1.4.1. Paikan ominaisuus nimenantoperusteena

Vanhimmassa aineistossa oli mainittu ”pilvenpiirtäjiä”. *Pilivenpiirtäjällä* tarkoitettiin Niiralankadun ja Rovastinkadun kulmassa sijainnutta munkkileipomoa, joka oli kaksi- tai kolmikerroksisessa rakennuksessa. *Makkoova pilvenpiirtäjä* puolestaan tarkoitti torin laidalla sijainnutta matalaa mutta pitkää puurakennusta. Myös samaan kuvaukseen sopivaa Asekoulua

saatettiin nimittää näin. Nimet kertovat matalasta puutalokaupungista, jossa vähänkin tavallista korkeampi tai pidempi rakennus pisti silmään. Suureen ja mahtavaan ei ollut totuttu.

Kotkankallion huipulla sijainnutta taloa sanottiin *Isoksitaloksi*, koska se muistutti Haminalahden hovin päärakennusta tai Kumpusaaren syväsatamassa näkynyttä entisen Saastamoisen sahan insinöörin asuntoa. Kuopiossa oli myös *Valkoinentalo*, joka oli valkoiseksi rapattu rakennus rautatieaseman alueella. Aineistosta selvisi, että talossa asui senaikaisen pääministerin äiti Hilikka Iisalo, mikä varmaankin lisäsi assosiaatiota rakennuksen tunnetumpaan esikuvaan.

Puutalokaupungin muuttuminen kerrostalo- ja betonivaltaiseksi otti Kuopiossa monesti koville. Tästä kertoo esimerkiksi keskiaineiston *Finnjet* eli *Vinjetti*, joka on nykyisen Anttilan liiketalon saama nimitys. Nimi viittaa rakennuksen ruotsinlaivamaiseen, karuun ulkonäköön. Myös *Arabikortteli* kertoo arkkitehtuurikritiikistä. Nimi tarkoittaa Päivärannassa Metsäkummuntielle sijaitsevia laatikkomaisia, pelkistettyjä ja tasakattoisia taloja. Epävirallisten nimien kautta välittyy nimen käyttäjän mielipide nimen tarkoitteesta. Nuorten aineistossa ei ollut juuri minkäänlaisia rakennusten nimityksiä. Petosen Pitkälahdentiellä sijaitsevien kerrostalojen sinikeltainen väri on ollut *Smurffitalojen* nimenantoperusteena.

Puutalo-Kuopiossa ihmiset asuivat usein vuokrahuoneistossa. ”Tavalliset” asuintalot näyttävät kulkeneen persoonallisen omistajan tai vuokranantajan nimellä, kun taas jollain tavalla tästä poikkeava talo sai kuvaavan lisänimen. *Lutikkalinna* oli Kirkkokadun ja Suokadun risteyksessä sijainneen työläisten asutokorttelin epävirallinen nimi. Rakennus purettiin erään vastaajan mukaan 1970-luvun tienoilla, jolloin se oli ”hirveän ränsistynyt ja siivoton läävä”. *Nooanarkki* sijaitsi Niiralankadulla. Talossa asui ”kaikenlaista väkeä” ja lisäksi siinä oli yleinen sauna, limonaditehdas ja metalliverstas. *Haaremintalo* eli Asunto-osakeyhtiö Puolikuun talo Tulliportinkadulla henkii itämaista tyyliä katollaan puolikuu. Erään vastauksen mukaan ”puolikuun laittamista luterilaisen kaupungin katolle paheksuttiin aikoinaan”. Pohjolankadun *Toralinna*-nimen alkuperää eivät vastaukset muista mainita; lieneekö talossa asunut eripuraista väkeä. Kenties paikka on ollut vuokrakasarmi Helsingin tapaan. Helsingin nykyään jo yli satavuotias *Toralinna* on edelleen vuokrakasarmi, vaikka 1970-luvun lopulla se aiottiin purkaa huonokuntoisuutensa vuoksi. Tällöin yli 50 vuokralaisperheelle osoitettiin asunnot muualta Helsingistä. (Sippola 2002.)

Keski-ikäisten aineiston *Nousevanauringontalo* kertoo talon levottomasta elämästä ja asujaimistosta. Kauppaoppilaitoksen lähellä sijainnut puutalo on jo aikaa sitten purettu. *Pentutaloiksi* nimitetään kerrostaloja, joissa on asunut huomiota herättävän paljon lapsia. *Kaikulinna* on nimetty Kuopion ensimmäinen elementtitalo, jonka seinät olivat niin ohuet, että naapureiden asiat tulivat väkisinkin selviksi. Kuopio matkalla tulevaisuuteen -teos

kertoo, että monikerroksiset ”Myllymäen Pistetalot rakennettiin 1950-luvulla ja ne ovat siitä lähtien rumentaneet kaupungin silhuettia” (Puusa–Sunimento 1996: 20). ”Pistetalo” tarkoittaa kuuleman mukaan kerrostaloa, johon on ainoastaan yksi sisäänkäynti. *Luurankotaloksi* on kutsuttu Hatsalankadulla sijaitsevaa kerrostaloa ilmeisesti talon parvekkeiden kylkiluumaisuuden vuoksi. *Viiskulma* oli kerrostalo Minna Canthin kadun päässä. *Keilataloksi* saatetaan kutsua edelleen Tulliportinkadun liiketaloa, jossa on aikoinaan ollut keilahalli.

Nykynuoriso käyttänee paikanmäärityksessään voittopuolisesti asuintalon katuosoitetta, sillä edellisten kaltaisia nimiä ei nuorten aineistosta löydy juuri lainkaan.

2.1.4.2. Omistaja tai asukas nimenantoperusteena

Vanhimmasta aineistosta selviää, että ennen talon katuosoite ei ollut kovinkaan käytetty identifioimisväline, vaan rakennukset tunnettiin paremmin omistajansa nimen perusteella.

Kouluajanani 1920–30-luvulla ei koululaisten keskuudessa puhuttu, minkä kadun varrella olevassa talossa ja numerossa asui, vaan sanottiin esim. että asun hurskas Väänäsen talossa (muistaakseni Aaro Väänäsen), joka sijaitsi Hämeenkatu 3 eli nykyisin Käsityökatu 3. Nimi johtui siitä, että talonomistaja lukeutui Körttiläisiin, käytti körttipukua, ja heidän kodissaan pidettiin körttiseuroja jonne samanhenkinen ystäväpiiri kokoontui. (Vanhin aineisto.)

Jotkut vastaajista olivat käyneet keskustaa talo talolta läpi muistaen kaikkien omistajat vielä vuosikymmenten jälkeen:

Heimosen talo oli Lapinlinnankadun ja Kasarmikadun kulmassa. – – Lapinlinnankadulla Heimosen talon vieressä oli Kähkösen talo ja sitä vastapäätä olikin sitten jo Ville Riekkinen. – – Kauppakadun varressa vastapäätä Reinikaisen taloa oli Hakkaraisen talo ja sen vieressä Myöhäsen talo. Myöhäsen talon vastapäätä Kauppakadulla oli Rissasen talo, jossa mm. Vike Puustinenkin asui äitinsä kanssa, siis Sairaalakadun ja Kauppakadun kulmassa. Rissasen talon vieressä siinä Sairaalakadulla oli sitten Karttusen talo, joka siirtyi sitten sukulaisuussuhteitten kautta Paavonsaloille, se Sairaalakatu 5, jossa asuin. (Vanhin aineisto.)

Tähän tapaan muodostuvia talonnimityksiä on museon aineistossa runsaasti: *Köyhä-Itkosen talo*, joka myös tunnettiin *Nuuka-* tai *Saita-Itkosen talona*, sijaitsi Hapelähteenkadulla. Talon omisti saituudestaan tunnettu Itkonen. *Miljoona-Aakun* tai *-Aukustin* eli August Turusen talossa Suokadulla oli vuokra-asuntojen lisäksi autoliike ja

-korjaamo. Oman talonsa August Turunen rakensi nykyisen Päivärinteentien alkuun – tästä saivat alkunsa nimet *Miljoonarinne* ja *Rikkaittenrinne*. *Lintu-Räsäsen talo* sijaitsi Kauppakadulla; sen omistaja August Räsänen harjoitti riistalintujen ja erilaisten maataloustavaroiden välitystä. Lönnrotinkadulla sijainneen *Torvi-Heikkisen talon* omistaja Heikkinen soitti torvea Pelastusarmeijassa tai VPK:ssa. *Tohu-Korhosen talon* osoite oli Puistokatu 6 (*tohu* ’malttamaton touhuilija, sinne tänne tohisija’, ks. Eskelinen 1997). Kaupungissa on ollut myös *Lumppu-Savolaisen talo*. Asukas tunnettiin lumppujen ja jätteen kerääjänä. *Ruumis-Riekkisen talon* omistaja tai asuja, ajuri Ville Riekkinen, oli Kuopiossa tunnettu mies, sillä hän saattoi vainajat hautaan. ”Rosessi” eli saattokulkue ei jäänyt pikkukaupungissa huomiotta, vaan ”mummot laskivat, montako ajuria oli ’rosessissa’ ja arvostivat vainajaa sen mukaan”.

Liikanimen saaneet kaupunkilaiset tuntuvat olevan tunnettuja henkilöitä sen ajan Kuopiossa. Lempinimiä ovatkin saaneet vain persoonallisuudet: ”Osmon isän nimi oli Janne, pienikokoinen mies, joka leveni voimakkaasti alhaalta ylöspäin, kuin nupinaula. Kaupunkilaiset kutsuivatkin häntä Nupi-Janneksi.” (Tolonen 1982: 30.) Lisäksi nimeäjien huomiota ovat kiinnittäneet rakennukset, jotka jollain tapaa viittaavat pikkukaupunkilaisen arkipäivän ulkopuolelle kuuluviin asioihin: *Valtion Selman talo* sijaitsi rautatiealueella. Talo oli valtion omistama, ja siinä asui ratamestari Kustaa Saarisen vaimo, lottajohtaja Selma Saarinen. Kaupungin asukkaiden matkustelevaisuudesta tai paremminkin sen vähyydestä kertoo Kasarmikadulla sijainneen rakennuksen nimitys *Ameriikan Ninnin talo*:

Ida Mustosen kauppa oli pitkään Lapinlinnankadun ja Kasarmikadun kulmassa. Ida omisti talon sisarensa kanssa. Sisar oli ollut Amerikassa ja ostanut sen talon tultuaan Suomeen, näin kerrottiin. (Vanhin aineisto.)

Edellinen kertoo siitä, miten hyvin pikkukaupungissa ihmiset ovat tunteneet toisensa. Nuorten aineisto osoittaa ajan muuttuneen – tämänkaltaisia nimiä siinä ei juuri ole.

Vanhimman aineiston vastaajien muistamana aikana ei monellakaan keskikaupungin asukkaista ollut omaa saunaa, vaan kaupungissa oli yleisiä saunoja. Vielä 1870-luvulla oli muun muassa Valkeisen lammen rannalla yleisiä saunoja, jotka sittemmin kaupungin toimesta hävitettiin. *Talstinsaana* eli Dahlströmin sauna Maaherrankadulla oli kaupungin saunoista tunnetuin. Kaiken kaikkiaan kaupungissa toimi tuolloin yhdeksän yleistä saunaa. (Nummela 1989: 116–117.) Vanhimmassa aineistossa tulevat *Talstin* lisäksi mainituiksi *Inkilän-*, *Jukolan-*, *Koposen-* ja *Vileninsauna*. Erään vastauksen mukaan ”koko Niiralan kaupunginosan asukkaat kävivät kylpemässä Jukolan saunassa aina vuoteen 1963 saakka, työläisperheet yleisellä puolella ja varakkaammat perhesaunassa”. Uudisrakentamisen

ja uimahallin myötä yleisten saunojen perinne katkesi. Yleisten saunojen yhteydessä oli Kuopiossa monesti muitakin palveluita: saunan lisäksi *Jukolankulmalla* oli kauppa, posti, pyykkitupa, nuohoojat, yleisöpuhelin sekä kaupunginosan vedenottamo. Tämän vuoksi yleisen saunan kortteli oli koko kaupunginosan keskus.

Monissa vanhimman aineiston vastauksissa oli mainittu useita asunto-osakeyhtiöiden nimiä. Asia on kiintoisa, vaikka nämä nimet eivät olekaan epävirallisia. Paula Sjöblom kirjoittaa turkulaisten asunto-osakeyhtiöiden nimiä käsittelevässä artikkelissaan siitä, miten aiemmin asunto-osakeyhtiöiden nimiä käytettiin ja tunnettiin huomattavasti nykyistä enemmän. Ennen osoitesysteemin kehittämistä asunto-osakeyhtiöiden nimet toimivat yleisesti paikantamisen apuna. Sjöblomin mukaan osoitesysteemin kehittäminen lähtikin viranomaisten eikä kieliyhteisön tarpeista. (Sjöblom 2000: 378–379.) Vanhimmassa aineistossa mainitut asunto-osakeyhtiöiden nimet ovat lähinnä 1920-luvulla rakennettujen talojen nimiä: *Asuntola*, *Päivölä*, *Oma koti*, *Wellamo*, *Ilmarinen*. Taloyhtiö Seilassenmäki Oy:n mukaan oli nimetty myös läheinen *Seilassenmäki*.

2.1.4.3. Paikan käyttö tai käyttäjät nimenantoperusteena

“Kuopion elinkeinoelämä ei enää seiso puujaloilla. Ennen tehtiin puusta tulitikkuja ja sorvattiin lankarullia, mutta perinteinen teollisuus on kokenut syvällisen rakennemuutoksen. Kuopion seudun vahvat teollisuudenalat – elintarvike-, puutavara- ja puutuote-, kemian- sekä vaatetusteollisuus – ovat joutuneet sopeutumaan uuteen tilanteeseen”, kertoo Kuopio matkalla tulevaisuuteen -teos. (Puusa–Sunimento 1996: 26.)

Aikana, johon vanhimman aineiston vastaukset suurelta osin viittaavat, Kuopiossa vaikutti *Tikkula* eli Hallmanin tulitikkutehdas nykyistä linja-autoasemaa vastapäätä. Aili Simojoen mukaan Tikkula “oli kuopiolaisille tulipaloillaan aina uutta puhuttavaa ja iloa antava tehdas”. Vanhan käydessä pieneksi uusi tikkutehdas rakennettiin Itkonniemelle 1920–1922. (Simojoki 1985: 91.) *Tikkula* muistetaan myös keskiaineiston vastauksissa. Vanhimman aineiston *Ransportti* tarkoitti ilmeisesti Sammon sahalta kadun yli rautatiealueelle vievää siltaa, jota pitkin kuljetettiin lautoja ynnä muuta tavaraa sahalta junavaunuihin. *Karjanmyönnintalo* Tulliportinkadulla oli Kuopion Karjanmyyntiosuuskunnan makkaratehtaan ja varaston nimitys. Keski-ikäisten aineiston vastauksissa oli mainittu *Sellu* eli Savon Sellu Oy. Nuorten vastauksissa ei ole vastaavia nimiä.

Gust. Raninin, Herman Saastamoisen ja Birger Hallmanin sekä heidän perillistensä ja yritysrypäyttensä käsissä oli pitkät ajat lähes kaikki, mitä Kuopiossa tapahtui.

Heidän ansiostaan syntyi lisäksi laaja kaikenlaisten yrittäjien, alihankkijoiden ja palveluelinkeinon harjoittajien verkko. (Tuovinen 1998: 44.) Miesten nimet liittyvät kaupantekoon, mutta näkyvät myös muunlaisissa puhekielisissä paikannimissä, kuten esimerkiksi edellä *kulmien* kohdalla on tullut ilmi (*Saastamoisenkulma, Ranininkulma*). Suurin osa vanhojen kaupunkiemme asukkaista kuului työväestöön. 1800-luvulla alkoivat tehtaot rakentaa työntekijöilleen kasarmityyppisiä asuinrakennuksia. (Virtanen 1988: 97.) Kuopiossa tällaisia työläisten asuntoja olivat 1910–1920-luvulla tilapäisiksi asumuksiksi pystytetyt, Männistössä Pohjolankadulla sekä Niiralassa Kuopion kaupunginteatterin paikalla sijainneet, *Männistön-* ja *Niiralanparakit*.

Vanhimman aineiston vastaajat muistavat Kuopion Työväenyhdistyksen ja sen talon eli *Torpan* torin laidalta nykyisen Sektorin paikalta. *Rupla* eli nykyinen Työnkulma on myös yhdistystalo Maaherrankadun ja Tulliportinkadun kulmauksessa. VPK:n talo eli *Letku* oli Museokadulla. *Miestentalo* tarkoitti NMKY:n taloa ja *Naistentalo* vastaavasti NNKY:n taloa. *Lottahovi* tarkoittaa entistä Väinölänniemenhovia, joka rakennettiin Väinölänniemelle 1800-luvun lopulla teatteriesityksiä varten (ks. Nummela 1989: 462). 1930-luvulla rakennus oli lottien käytössä, jolloin siinä toimi myös Lottaravintola (Vanhin aineisto).

Tiilirakennukset entisellä kasarmialueella kertovat Kuopion varuskunta-kaupunkiajasta. Aili Simojoki muistaa sotapoikien erottuneen muista kaduilla kulkijoista; erityisesti upseereilla riitti ihailijattaria. (Simojoki 1982: 46.) Vanhimmassa aineistossa mainittu *Nelivitonen* tarkoitti kasarmialueella nykyisen valtuusto-virastotalon paikalla ollutta rakennusta numero 45, joka toimi henkilökunnan asuinrakennuksena. Keski-ikäisten aineistossa mainittiin Kuopion Sotilaskotia tarkoittava *Sotku*, joka aloitti toimintansa kasarmin ulkopuolella Torikatu 23:ssa sijainneessa puutalossa. Kuopion Sotilaskotiyhdistys lakkautti toimintansa 1980, kun varusmiehet lähtivät Kuopiosta. (Simojoki 1982: 102, 126.) Keski-ikäisten vastauksissa mainittiin myös Upseerikerhoa tarkoittava *Kerho*.

Keski-ikäisten aineistossa mainittiin *Apinalinna*, joka tarkoittaa vuonna 1963 valmistunutta Kuopion kaupunginteatteria. Nuorten aineistossa mainitaan Kuopion Musiikkikeskus eli *Musakeskus* sekä Vehmasmäen nuorisoseurantalo Valoharju eli *Valoska*. Nuoret tuntevat myös yli satavuotiaat Väinölänniemen huvimajat eli *Pusukopit* tai *Lemmentemppelit* eli *Lemarit*.

Aineistossa huomioni kiinnittivät *linna*-loppuiset nimet: *Apinalinna* 'Kuopion kaupunginteatteri', *Harmaalinna* 'kaksikerroksinen puutalo Kirkkokadulla', *Lastenlinna* 'Alavan lastensairaala', *Lutikkalinna* 'ränsistynyt vuokratalo', *Pamppulinna* 'poliisilaitos', *Suojalinna* 'Suojeluskunnan talo' ja *Toralinna* 'rakennus Pohjolankadulla'.

Aluksi ajattelin, että kyseessä on ainoastaan museon aineistoon ja vanhoihin nimiin liittyvä ilmiö. Käsittääkseni varsin uusi nimi *Pamppulinna* kuitenkin todisti muuta. Mistä siis on lähtöisin tämä tapa muodostaa nimiä ja miten sitä käytetään? Aineistoni perusteella on mahdotonta tehdä muuta kuin arvailuja. Nimenmuodostustapana ilmiö näyttäisi olevan vanha, mutta edelleen produktiivinen. Käyttöyhteyksistä ei ole helppo mennä sanomaan mitään varmaa, sen verran erilaisiin kohteisiin aineistoni nimet viittaavat. Yhteistä nimille näyttäisi olevan se, että tarkoitteena on suuri rakennus, jossa asuu tai toimii paljon ihmisiä. *Linna* näyttäisi siis viittaavan suureen kokoon, mutta ei välttämättä komeuteen ja loisteliaisuuteen; päinvastoin *linna*-elementti näyttäytyy monessa tapauksessa ennemminkin ironisena lisänä.

Aineistossani esiintyi myös muutama *hovi*-loppuinen nimi: *Härkähovi* 'Itä-Suomen Karjatalousyhdistyksen talo', *Lottahovi* 'Väinölänniemen teatteritalo sen ollessa lottien käytössä' ja *Ruplahovi* 'Työnkulma'. Nämä nimet ovat mielestäni samantapaisia kuin *linna*-nimet. Nämäkin nimet viittaavat kohteisiin, jotka ovat jonkin suurehkon ihmisjoukon käytössä.

2.1.5. Liikkeet, kioskit ja huoltoasemat

Liike-elämään liittyvät vanhimman aineiston *Elorannantalo* Kauppakadun ja Vuorikadun kulmauksessa ja *Konttisen liiketalo* Minna Canthin kadulla. Molemmat nimet esiintyvät myös keskiaineistossa, vaikka nykyään Elorannan myymälän paikalla toimii ravintola Emig's ja Konttisen huonekalumyymälän paikalla sosiaalitoimisto. Konttisen liiketalo muistetaan hyvin, koska se on aikanaan ollut hyvin tunnettu Kuopiossa:

Ja mitä ovat Asko ja Isku verrattuna 1920-luvulla rakennettuun Konttisen liiketaloon kirkon vierellä. Koko valtava rakennus oli huonekalumyymälänä. Siellä oli eri kerroksissa kalustettuina erilaisia huoneita. Oli saleja ja salonkeja, ruokasaleja, herrainhuoneita jne. (Simojoki 1982: 38.)

Muut vanhimmassa aineistossa mainitut kaupat olivat pienempiä. *Metonkaupan* omistaja oli nimeltään Mehtonen. Kauppa lienee ollut sekatavarakauppa lähellä Kuopionlahden rantaa ainakin Mölymäen veijarit -kirjan perusteella:

”Teemu on tullu ostamaan näkkileippee ja jauhelihhoo eukolleen”, arveli Tossu kerätessään sopivia voileipäkiviä. Siinä hän olikin oikeassa. Opettaja Kankkula, jota Tossun sopi yksin ollessaan sanoa Teemuksi, oli juuri käynyt Mehtosen kaupassa ostamassa eväitä huvilalleen. (Koponen 1977: 6.)

Possula tarkoitti Laukkasen munkkileipomoa, joka oli kulmittain lyseota vastapäätä. Possumunkit lienevät innoittaneet nimenantajaa. Haapaniemenkadulla sijainnut *Pulla-Pitkäsen talo* oli toinen silloisista Kuopion konditorialiikkeistä. Paikalla oli myös kahvila. Aineisto kertoo, että *Pulla-Pitkänen*-nimeä käytettiin ensin Pitkäsen leipomon omistajasta Vihtori Pitkäsestä. Hänen kuoltuaan itse liikkeestä alettiin puhua tällä nimellä. ”Sitä kodikkuutta, joka oli silloin Pulla pitkäsen kahvilassa, ei ole enää tänään”, yksi museon vastaajista murehtii. Vanhimman aineiston mukaan toinen konditorialiike oli Heikkisen leipomo eli *Pulla-Heikkinen*. *Rohtola* eli Kuopion Rohdos Oy oli lääke- ja sairaalatavaratukku Kuninkaankadulla.

Keski-ikäisten aineistossa on vanhinta aineistoa huomattavasti enemmän erilaisten liikkeiden, kioskien ja huoltoasemien nimiä. Olemassa olevista tavarataloista mainittiin *Hooski* ’H-talo’, *Kaarssonni* ’Carlson’ ja *Sokkari* ’Sokos’. Vanhemmista liikkeistä muistettiin *Kanttila* eli lanka- ja kangaskauppa Minna Canthin perilliset. Nuorten aineisto täydentää listaa: *Isotkaupat* ja *Marketit* tai *Metsämarketit* tarkoittavat Kolmisopen City- ja Euromarketia, *Kitymarket* eli *Sittari* pelkästään Citymarketia, *Euro* Euromarketia. *Muotikauppa* tarkoittaa Prismaa. Muista kaupoista mainittiin nuorten aineistossa *Junttila* eli Anttila ja *Valintalato* eli Valintatalo sekä keski-ikäisten aineistossa *Halmanni* eli Hallman. Samannimiseen paikkaan viittaa myös nuorten aineiston *Hale*. Keski-ikäisten aineiston kauppapaikkoja olivat myös *Kukkatalo*, jossa nykyään toimii muun muassa Primatel, *Savola* eli Savolan kirjakauppa ja *Pitkäripanen* eli Alko. Nuorten aineistossa mainittiin muun muassa *Henkkamaukka* ’Hennes & Mauritz’, *Kappahalli* ’Kapp Ahl’ ja *Venäjä* ’Maxi-Makasiini’.

Kioskeja tai vastaavia oli niin keski-ikäisten kuin nuorten aineistossa. Keski-ikäisten aineistossa oli *Minnankitka* ’Minnan kioski’, *Otto* ’Oton nakkikärri’, *Rautakioski* eli *Ärrä* ’R-kioski’, *Snellu* ’Snellun grilli’ ja *Violankitska*, joka oli ennen omistajansa mukaan nimetty kioski Tasavallankadulla. Esimerkit huoltoasemista ovat nuorten aineistosta: *Nipe* on Niiralan Shell, *Selari*, *Selli* eli *Sheba* Leväsen Shell. *Tepska* tarkoittaa Teboilia ja *Toke Eke* Toivalan Essoa.

2.1.6. Ravintolat ja kahvilat

Vanhimman aineiston vastaukset kertovat, että kuopiolaiset kävivät tansseissa muun muassa edellä mainituilla *Torpalla* sekä *Ruplalla*. Erään vastauksen mukaan

Torpalla kävi ns. parempi porukka, kuten ”kaapunnin pojat ja tytöt”, Letku [VPK:n talo] oli PS:n Prikaatin pensasteknikoiden eli sotamiesten ja piikojen ja

muiden maalaisten paikka. Torpan loputtua tilalle tulivat Urheiluhalli ja Rupla eli Työnkulma, jossa tanssiyleisössä noudatettiin suurinpiirtein samaa jakoa.

Yksi kesän tanssi- ja juhlapaikoista oli Peräniemen kasino. Laitapuolen kulkijat puolestaan kokoontuivat *Tenurihvalla* (vrt. Teneriffa) eli Vasikkasaarella. Edellä lainattu vastaaja jatkaa:

Talvella ja parikymppisenä paras tanssipaikka oli *Sarvipankki* ("saa korkeimman prosentoin rahoilleen") eli *Puikkari*, myös *Rengas* (Kaupunginhotelli) jota myös *Pakkasen Puustelliksi ja Puutaloksi* sanottiin oli ison lattiansa vuoksi suosittu. Sen sijaan *Hotkoppi* (Hotelli Kuopio Kauppakadulla) ja *Kallan "karvahattupuoli"* [Hotelli Kalla] olivat vähän landepaikkoja. – – *Kallan "teräväpuoli"* oli lehtimiesten ja taiteilijaporukan suosiossa – –.

Kansankapakkana pidettiin *Kievaria* eli Kestikievaria Haapaniemenkadun ja Tulliportinkadun kulmassa. *Monttu* tarkoitti Kuopion Osuusliikkeen katutasoa alempana olevaa kahvilabaaria Käsityökadulla. *Monttu* kuuluu olleen kaupungin tietotoimisto: "Jos etsit jotain kaveria, jätit sanan vain Monttuun ja lähti 'langaton liikkumaan'." Saastamoisen liiketalon alakerrassa oli *Kulmabaari*-niminen kohtaamispaikka. Kansalliskaupan kahvila eli *KK* oli ennen sotia varsinkin koululaisten suosiossa. *Toprukki* oli Satamaruokala Kallan epävirallinen nimi.

Keski-ikäisten vastauksissa toistuivat monet vanhimman aineiston nimistä, mutta myös uusia nimiä on tullut. Peräniemen kasino eli *Kasino* on tilausravintola ja tanssipaikka. Muista tanssipaikoista mainittiin muun muassa *Rahis* eli Hotelli Rauhalampi ja *Valkeinen* eli Hotelli Iso-Valkeinen. Pubeista mainittiin ainakin *Irkkipubi* eli O'Connell's sekä *Pietsu* eli Pikku Pietarin kahvila nykyisen Rosson paikalla. Nuorison suosima *Henkka* eli Henry's Pub löytyy nuorten aineiston lisäksi myös keski-ikäisten aineistosta. Keski-ikäisten aineistossa on *Ruplan* 'Työnkulma' ohella mainittu myös sen kahvilan nimi *Kopeekka*. *Nitrotiskoksi* paikkaa sanottiin, kun siellä oli eläkeläisten tanssit. *Puupuuri* tarkoittaa Kivikkotiellä puurakennuksessa sijaitsevaa Särkiniemen Baaria.

Ravintolat ja kahvilat ovat saaneet paljon epävirallisia nimiä nuorten aineistossa. Nimiä on aineistossa verrattain paljon, ja yhdelle paikalle on monesti useita nimiä. Esimerkiksi ravintola Emigrant's (nyk. Emig's) on yhtä kuin *Emari*, *Emi*, *Emikka*, *Emis*, *Emmi*, *Emminbaari* ja *Emmy*. Edellisen yläkerrassa oleva Maxim's on *Makimi*, *Maksi* tai *Maksimi*. Lopettaneista tai nimeään muuttaneista ravintoloista muistettiin *Domppa* eli Domino sekä *Rokkari*, *Sirkkeli*, *Sirkus* tai *Saha* eli Rock Circus. Muista ravintoloista tässä

mainittakoon *Leksa* eli Leo Bar-di, *Käsäri* eli Käskykkä, *Ottis* eli Otto-Poika, *Pannari* eli Pannuhuone sekä *Halla* eli Valhalla.

2.1.7. Julkiset tilat ja oppilaitokset

Rahalaitoksiin liittyvä nimi vanhimmassa aineistossa oli *Rehupankki* eli Maatalous-Osake-Pankki. Keskiaineistossa oli *Hoppi* eli Helsingin Osake-Pankki, *Koppi* eli Kansallis-Osake-Pankki ja *Syppi* eli Suomen Yhdyspankki. Nuorten aineistossa pankkien nimiä ei ole.

Virkamiestoimintaan tai yleiseen hyvinvointiin liittyviä nimiä ei vanhimmassa aineistossa ollut. Keski-ikäisten aineistossa sen sijaan mainitaan *Kyttälä* ja *Pamppulinna* eli poliisilaitos, *Luukku* ja *Sosku* eli sosiaalitoimisto sekä *Työkkäri* eli työvoimatoimisto. Nuorten vastauksissa oli edellisten lisäksi *VV-house* eli Valtuusto-virastotalo. Keski-ikäisten aineistossa mainitaan *Kyssi* eli Kuopion yliopistollinen keskussairaala, *Liäni* eli Lääninsairaala sekä *Lattaamo* eli Julkulan sairaala, jossa on psykiatrisen hoidon yksikkö. Nuorten aineistossa on lisäksi *Arvauskeskus* eli terveyskeskus.

Vanhimmassa aineistossa Kuopion silloisista kouluista on mainittu *Köyhäintyttöinkoulu* sekä *Köyhäinpoikainkoulu*. Näistä vuosina 1846 ja 1848 toimintansa aloittaneista kouluista juontaa juurensa koko Kuopion kansakoululaitos. Alkukoulujen historiassa ne yleensä kantavat nimeä ”köyhäinkoulut”. (Ks. Kahra 1956: 65, 211.) Poikien koulu oli viralliselta nimeltään Suomenkielinen lukukoulu Kuopion kaupungin varattoman työväenluokan pojille (Finska Läse-Skolan för Medellösa Arbetsklassens Gosbarn i Kuopio stad). Tyttöjen koulu oli virallisesti Kuopion kaupungin työväenluokan tyttökoulu (Arbetareklassens Flickskola i Kuopio Stad). (Koponen 1990: 81.) Yhä toimivista kouluista mainittiin *Lyskä* tai *Talli* eli Kuopion lyseo, *Navetta* eli yhteiskoulu sekä *Tipola* eli tyttölyseo, nykyinen Kallaveden lukio. Vastaukset eivät kerro erikoisten *Talli*- ja *Navetta*-nimitysten taustoja, mutta ainakin jälkimmäinen niistä tuntuu olevan yleisesti käytetty, koska esimerkiksi Lassi Koposen kirjojen Mölymäen veijarit käyvät ”Yhteiskoulua eli Navettaa”. Kaija Vuorio kirjoittaa Kuopion epävirallisia nimiä käsitelleessä jutussaan, että

”maatalouselinkeino oli niin väkevästi voimissaan, että maalaisten ja maalaisten aatteiden mukana liimautui nimilippuja sinne missä ikinä liikkuiivatkin. Maalaisliittolaisuuden haju oli Savon Sanomissa niin voimakas, että rakennus tunnettiin mullikkana, puhumattakaan että Yhteiskoulu tunnettiin Navettana - -. (Vuorio 1999: 40.)

Nimitys lienee menettänyt aikojen kuluessa tehoaan, koska kirjassa *Navettaa* käytettiin kuin mitä tahansa koulun nimeä (ks. Koponen 1982).

Keski-ikäisten aineistossa mainitaan muun muassa *Amiska* eli ammattikoulu, *Klassikka* eli klassillinen lukio, *Minari* eli Minna Canthin lukio sekä *Teku* eli tekninen oppilaitos. *Koto* on Käsi- ja taideteollisuusakatemia, *Kreml* ”ammattikorkeakoulun pääpaikka Savoniassa”, *Maljapuron yliopisto* apukoulu ja *Mutteri* ylä-alkeiskoulun voimisteluhuoneeksi vuonna 1850 valmistettu rakennus nykyisen Snellmanin ala-asteen pihalla.

Nuorten aineistossa on esimerkiksi *Aikkari* eli aikuiskoulutuskeskus, *Konsis* eli konservatorio, *Kopis* eli kauppaoppilaitos, *Mehtäkoulu* eli Leväsen ala-aste, *Mikrola* eli Microtekniä sekä *Navettakoulu*, jossa ennen toimi osa Leväsen ala-asteen luokista. Tilat on rakennettu kunnalliskodin entiseen navettaan. Nykyään rakennus on muussa käytössä.

2.1.8. Mäet, kentät ja muut urheilupaikat

Kuopiossa on mäenlaskulla pitkät perinteet. Ensimmäiset kilpailut lajissa järjestettiin jo 1886. Ensimmäiset hyppymäet Puijon rinteeseen rakennettiin 1910-luvulla ja tätä nykyä Puijon hiihtoseura kuuluu Suomen parhaimpiin mäenlaskuseuroihin. (Puusa–Sunimento 1996: 67.) Vanhin aineisto vahvistaa tätä kuvaa Kuopiosta mäenlaskun kaupunkina. ”Nysiä” eli pieniä hyppyreitää oli muun muassa *Tikkulassa* eli nykyisen linja-autoaseman vastapäätä, *Telekossa* eli Telkkistenlahdessa sekä *Samulinpuistossa* (< Samoiloff) Kuopionlahden rannalla. *Akkala* oli pieni ja *Ukkola* suurempi hyppymäki Linnanpellolla. *Piuska* oli nimeltään Kuopion vanhimman hyppymäen paikka Kallantien varrella.

Vanhimmassa aineistossa ja keski-ikäisten aineistossa mainitaan *Golganmäki*, joka oli Aili Simojoen mukaan vielä 1930-luvulla paikalla, missä nykyään on ortodoksinen museo (Simojoki 1985: 127). Linja-autoaseman pohjoispuolella olevassa rinteessä oli potkukelkkamäkenä *Luuperinmäki* (< Flodberg) ja suksimäkenä *Lehmänkallio*. Hiihtokenttä sijaitsi nykyisen teknillisen oppilaitoksen paikalla. *Happonen* oli mäki Kirkkokadun päässä. Samaa paikkaa tarkoittivat *Happosenmäki* ja *Happosenuuni*. Happonen-nimisellä henkilöllä lienee ollut talo mäen päällä. *Ruutikellari* tarkoitti Pohjois-Savon rautakaupan räjähdysainevarastoa Kallantiellä. *Ruutikellarinmäki* oli varaston vieressä. Itkonniemen suunnalla pikkumäkiä olivat muun muassa *Puusepänmäki*, *Pulliaisenmäki* ja *Santukanmäki*. Nimeämisperusteet eivät käy vastuksista ilmi.

Eräs vanhimman aineiston vastaaja kertoo Puijon rinteen mäistä, joita kutsuttiin nimillä *Isämeitä* ja *Äetimeitä*. Paikoille oli myös latinankieliset nimet.

Syöksyä eli ”suoraan” laskettiin paitsi Puijon pujottelurinteessä myös Antikkalan pellolla sekä toiseen suuntaan Konttilan pellolta Rypysuolle. *Isä Meitä* oli mäistä hurjin, entinen kelkkamäen huolto polku toi puitten välistä Puijon tornilta Puijonrinteen eteläpään –. Naisten ja vanhemman väen reitti oli *Äeti Meitä*, eli vanha Puijontie, jota ehkä ylesimmin kutsuttiin *Aave Mariaksi*.

Isämeitä tunnettiin myös latinankielisellä nimellä *Pater noster*. Keski-ikäisten aineisto lisää, että vanhassa Puijontieessä oli mutka nimeltä *Kuolemankurvi*. Nimi on syntynyt jo 1920-luvulla, kun Puijon kelkkamäessä sattui sen historian aikana ainoaksi jäänyt vakava onnettomuus. Onnettomuudessa kelkka suistui metsään eräässä kaarteessa, minkä seurauksena sen ohjaaja kuoli ja muut kyydissä olleet loukkaantuivat. Tästä eteenpäin kaarre tunnettiin *Kuolemankurvina*. (Koponen 1990: 144.)

Nuorten aineiston mäet liittyivät muunlaiseen ajanviettoon: *Kutukukkula* ja *Masto* tarkoittavat Neulamäen huippua, josta aukeaa hieno näköala yli Kuopion. *Lapinkultakukkula* on notko Julkulan ja Päivärannan rajamailla. Nuorilla on nimestä päätellen tapana mennä juomaan olutta kyseiselle paikalle.

Puutavarakauppaan tai siihen, että talot lämmitettiin puilla, viittaa vanhimman aineiston *Halakolaani* eli Vuorikadun päässä ollut kenttä, jossa oli suuria halkopinoja.

Tossu ja Eko panivat heti juoksuksi ja hiljensivät vauhtia vasta rannassa halkolaanin kohdalla. – – Pojat rönöttivät kädet taskuissa halkolaanin kallellaan olevaa aitaa vasten ja katselivat Kuopionlahden kuvajaisia. – – moottoreita ja veneitä oli lahdella paljonkin, että Saastamoisen valkoinen hinaaja veti kauempana pitkää koivutukkitookaa ja rullatehtaan rannassa karrattiin lotjasta halkoja maihin. (Koponen 1977: 16.)

Luistelemassa käytiin *Linurilla* eli Linnanlahden kentällä ja *Montussa* eli Niiralan sorakuopan kiekkoradalla. *Sammakolla* eli Sammakkolammella ja *Pappiksella* eli Pappilanlammella pääsi luistelemaan luonnonjäille. *Linurilla* luistellaan sukupolvesta toiseen – paikka mainitaan kaikkien ryhmien vastauksissa. Keski-ikäisten sekä nuorten aineistossa *Niiralanmonttu* tarkoittaa jäähallia. Vanhimman ja keski-ikäisten aineiston vastaajat muistivat teknisen oppilaitoksen tienoilla olleen *Hiihtokentän*. Keski-ikäisten aineistossa oli mainittu useita *lenkkejä*. Nämä lienevät pururatoja, jotka talvella muuttuvat hiihtoladuiksi. Ainakin *Julkulanlenkki*, *Neulaniemenlenkki* ja *Niuvanlenkki* tulivat mainituiksi. Nuorten aineistossa tuli esiin *Puijon monttu* eli Puijon urheilualue, jossa järjestetään esimerkiksi jokatalviset mäkihyppykilpailut.

Myös kesäisiä urheilulajeja on Kuopiossa harrastettu. Vanhin aineisto kertoo, että jalkapalloa pelattiin esimerkiksi *Samulissa* eli nykyisessä Brahenpuistossa ja *Itkotilla* eli

Itkonniemen kentällä. Virallisten kenttien lisäksi palloa pelattiin lukuisilla metsäkentillä, jolloin ”vastustajien lisäksi piti väistellä myös puita”. Tällainen oli esimerkiksi *Kotkankaha*, joka oli niitty nykyisen Radiotalon paikalla Kotkankallionkadulla (*kaha* ’karja-aitaus; luonnontilassa olevaa metsää tai peltoa’). Keski-ikäisten aineisto mainitsee kentistä *Rissasenkentän* eli kentän Juho Rissasen kadulta ja *Keskarin* eli Keskuskentän, jonka nuoret tuntevat myös nimillä *Kesari* ja *Kessu*. Nuoret mainitsivat vielä *Stadionin* eli Väinölänniemen kentän.

2.1.9. Rannat ja muut vesialueet

Uimapaikkoja vanhimmassa aineistossa olivat esimerkiksi *Miestikkä* ja *Naistikka* eli miesten ja naisten uimalaitokset Kuopionlahdella. Ensin mainittu rakennettiin 1901, jälkimmäinen 1912 (Kahra 1956: 28). Lassi Koponen kertoo Mölymäen veijareiden uimalaretkistä muun muassa seuraavassa:

Tunnilta päästyään pojat säntäsivät oitis Väinölänniemen uimalaan. – – Ajoskiin nyt ainakin piti osallistua ja aika tärkeää oli kroolaamaan opetteleminenkin. Ja kuka nyt olisi halunnut jäädä vanhojen eläkemursujen mahojen väliin köllöttelemään, kun muut sukelsivat uimakoppien katoilta järven puolelle ja läksivät uimaan Vasikkasaareen. – – Ajoskilla oleminen vanhassa uimalassa oli parhainta kesässä. Kun peliin osallistui kymmeniä poikia, jotka osasivat vikkellästi juosta, uida ja sukeltaa, saattoi ajoskeissa hurauttaa koko iltapäivä. Silloin kävi aikamoinen molske ja pärske. Lähes kaikki uimalassa oleskelevat pojat halusivat osallistua jännittävään leikkiin ja hyppivät mikä mistäkin veteen. (Koponen 1982: 145–146.)

Väinölänniemi on perinteisesti ollut pariskuntien kohtaamis- ja seurustelupaikka. Museon aineistossa mainitaan Väinölänniemen rannat eli *Rakkautenrannat*. Väinölänniemelle viittaa myös *Keittolanranta*, joka oli Peräniemen kasinon vieressä. Eräs informantti arveli nimen juontavan juurensa aikaan, jolloin tyttölyseon kotitalousluokat toimivat Väinölänniemellä. Valkeisenlammen rannalla oli lapsille aidattu uimaranta, jota kutsuttiin *Sikopahnaksi*. Keski-ikäisten ja nuorten aineistossa mainitaan *Vänäri* eli Väinölänniemen uimala. Keski-ikäisten aineiston *Miestikko* on uimala Itkonniemellä ja *Napikko* uimaranta Honkalahdessa. Nuorten aineiston *Rahis* on Rauhalahden leirintäalueen uimaranta. Petosen Kirveslahden uimarantaa kutsutaan nimillä *Kiveslahti* ja *Piitsi*. *Vänäriä* saatetaan nimittää myös *Rumienrannaksi* ja niemellä sijaitsevaa pienempää uimarantaa (kenties sama kuin *Keittolanranta*) *Naimarannaksi*.

Uimarantojen lisäksi aineistossa on mainittu muuhunkin käyttöön liittyviä vesialueita, rantoja ja saaria. Museon aineistossa on edellä mainituksi tulleiden *Pappiksen* 'Pappilanlampi' ja *Sammakon* 'Sammakkolampi' lisäksi *Pikku-Sammakko* eli Pieni Sammakkolampi. Aineistossa mainitaan myös *Itkolanranta*, *Ranilanranta*, *Tikkulanranta* sekä *Pyykkiranta*. *Mulukkusaaret* eli *Munasaaret* ovat Neulaniemen kärjessä sijaitsevat "paljaat" saaret. Luhastensalon koillispuolella sijaitseva pieni saari, *Havaiji*, on ollut suosittu retkeilykohde. *Vasikkasaaren valtakunta* oli täyteen rakennetusta Vasikkasaaresta 1800-luvulla käytetty nimitys. 1900-luvun alussa saari joutui kaupungin omistukseen, rakennukset purettiin tai hävitettiin, minkä jälkeen nimeksi muuttui *Vasikkasaaren erämaa*. Vanhimmassa aineistossa mainittu *Telekko* viittaa Telkkistenlahteen ja mahdollisesti sen kesäsiirtolaan, kuten Mölymäen veijareissa:

Kesäloman loppua tiesi sekin, että Karttusen Kalle tuli pois Telkkistenlahden kesäsiirtolasta. – – Antti kysyi, vaikka vallan hyvin tiesi, että Kalle tuli kesäsiirtolasta:

"Siirtolastako tuut?"

"Telekosta tuun enkä ennee mää", Kalle vastasi. (Koponen 1977: 141.)

Keski-ikäisten aineiston *Telekon* tarkoitteeksi oli merkitty Telkonranta. Keski-ikäisten aineistossa mainittiin lisäksi *Tekoniemi*. Nimi tarkoittaa pientä saarta tai luotoa, jonka päällä on kummeli. Paikalle pääsee kävellen. Nuorten aineistossa mainittiin *Kivari* eli Kivilampi.

Juomavettä haettiin ennen kaupungin monista lähteistä, esimerkiksi *Makaran-* ja *Kummunlähteistä*. Ensin mainittu sijaitsi Männistössä, jälkimmäinen Kumpusaarella. Pyykin pesua varten oli *Pyykkiranta*, *Uusryki* puolestaan oli laituri Vuorikadun päässä.

Kun vesi jouduttiin kantamaan kaivoista ja pihan ulkopuolella olevista pumpuista, niin suurpyykki pesetettiin kaupungin pesulaitoksella Kuopionlahden rannalla. – – Kesällä pyykki taas liehui pihan poikki viritetyillä naruilla, mitkä kohotettiin ylös pitkillä puisilla pyykkikepeillä. (Korhonen 1982: 11.)

Kuopiossa on ollut myös *Paskaryki*:

Ensin mentiin Saastamoisen tehtaan laiturin kupeeseen, muttei siitäkään paikasta lähtenyt kalaa, niin kuin pojat toivoivat. Silloin Ville ehdotti, että mentäisiin onkimaan paskary'ille. Se paskaryki oli paikka, jossa kaupungin likaviemäri päättyy ja vesi valuu Kallaveteen. – – "Jos minä olisin kala, en kyllä uiskentelis paskaryvin lähellä, vaikka minkälaisia herkkupaloja viskeltäs vetteen", sanoi Tossu. (Koponen 1977: 120.)

Vanhimman aineiston mukaan Maljapuroa on sanottu *Paskajoeksi*, koska siihen on valunut vettä hautausmaalta päin.

2.1.10. Puistot, patsaat, puut ja merkkikivet

Nuorten aineistossa on paljon puistojen nimiä. Snellmanin eli *Snellunpuiston* lisäksi mainitaan monia leikkipuistojen nimiä. Näyttäisi olevan niin, että näitä puistoja harvoin nimetään niiden virallisilla nimillä. Sen sijaan lapset ja nuoret muodostavat paremmin yksilöivän nimen jonkin puiston keskeisen elementin mukaan. Ahopuronpuisto esimerkiksi tunnetaan paremmin *Laivapuistona*. Nimi tulee puistossa olevasta leikkilaivasta. Saman logiikan mukaan Pikonlahdenpuistosta tulee *Latopuisto*, Siivikkopuistosta *Kirnupuisto* ja Aarneenpuistosta keski-ikäisten aineistossa mainittu *Possupuisto*. Kuoppamäenpuiston hallitsevan elementin mukaan syntyy nimi *Kivipuisto*, samoin Huuhanpuistosta tulee *Kynäpuisto*. Vaikka Kuopiossa ollaankin, vossikkaa tutumpi nimi lapsille lienee heppa, joten Vossikkapuisto tunnetaan myös *Heppapuistona* ja *Heppiksenä*. Lisäksi nuorten aineistossa mainittiin Tuuttipuisto eli *Tuuttari*, Kontupuisto eli *Konttari* sekä Lillukkapuisto eli *Lillukka*.

Kulttuurikaupungista kertovat Kuopion lukuisat patsaat ja muistomerkit. *Rahanreikä* on keski-ikäisten aineiston nimi, joka tarkoittaa Raimo Utraisen Orgaaninen abstraktio -teosta (1965). Myös toinen Utraisen teos, *Sepia II*, on saanut epävirallisen nimen: se nimettiin jo paljastustilaisuudessa *Vekselikierteeksi*. Molemmat teoksista ovat olleet tai ovat edelleen jonkin pankin aulassa. (Ks. Rieki 1982: 108.) Keskiaineiston *Kalsarit* ja nuorten aineiston *Jäätäneetkalsarit* tarkoittavat Heikki Varjan Nousee-teosta (1972). Taru Mäntysen Siskotyttö-patsas (1984) näyttää erään vastauksen mukaan takaapäin katsottuna *Partisaanilta*. Nuorten aineistossa mainitaan *Kekkonenmunapatsas*, joka tarkoittaa Rauhalahdessa olevaa Erkki Korhosen tekemää Ystävyyskaupunkitienviittaa (1982). Ensin teoksen ulkonäkö on todennäköisesti kirvoittanut nimen *Munapatsas*, koska assosiaatio kupissa olevaan kananmunaan syntyy helposti. Kekkonen puolestaan on ollut silloinen suosikinimi liitettäväksi kaikkeen vitsailuun, joten näin syntyi lopullinen nimi (ks. esim. Virtanen 1980: 64).

Paikasta toiseen kulkemisessa tarvitaan erityyppisiä kiintopisteitä. Vanhimmassa aineistossa oli mainittu *Merkkikivi*, jonka keski-ikäisten aineisto tunsi *Vanhana merkkikivenä*. Keski-ikäisten aineistossa mainittiin myös *Uusi merkkikivi*. Nämä kaksi merkkikiveä liittyvät oleellisesti Puijon teihin. Ensimmäinen niistä pystytettiin Kuopion Matkailijayhdistyksen toimesta vuonna 1903. Vaikka kivet ovat edelleen tallella, niiden merkitys kohtaamispaikkana

on mennyttä. Aikoinaan ne olivat tärkeitä tapaamispaikkoja lähdeettäessä esimerkiksi kävely- tai hiihtoretelle. (Koponen 1990: 142.) Vanhimman ja keski-ikäisten aineiston vastaajat tunsivat *Ukko Luuden puun*, joka on mänty Niuvantien varressa. Puu on nimetty Suomen sodan sankarin, Kuopion komppanian eversti Loden mukaan. Eversti asui läheisen Savilahden rannalla. (Puusa–Sunimento 1996: 22.)

2.2. Kaupunkikuvan muutos

Nimettyjen paikkojen lajijaukauma voi kertoa kyseisestä alueesta paljon (Kiviniemi 1990: 47). Seuraavassa teen aineistoni paikanlajijakaumaan vielä kokoavan katsauksen, jonka tarkoituksena on tiivistetysti esittää, miten kaupunkikuvan muutos heijastuu epäviralliseen nimistöön.

Kaikkina aikoina ihmisten täytyy puhua siitä, missä kukin asuu. Joka ryhmässä olikin nimetty asuinalueita – vanhimmassa aineistossa vähiten, koska aikana, johon nimet sijoittuvat, ei nykyistä määrää kaupunginosia ollut. Asuinalueiden määrä kasvaa keski-ikäisten aineistossa ja on suurin nuorten aineistossa. Nuorten aineistossa lähes kaikki asuinalueet on nimetty. Asuinalueiden epävirallisten nimien muodostustavoissa huomattavat muutokset ovat kiinnostavia: nimien määrän lisäksi myös itse nimet kertovat kaupungista ja sen luonteesta. Vanhimman aineiston nimet ovat selvästi pikkukaupungin nimiä. Ne tuntuvat jollain tapaa kotoisemmilta kuin nuorten slangijohtimien avulla muodostetut nimet.

Vanhimmassa aineistossa oli nimetty jonkin verran kouluja, mutta ei kuitenkaan niin kattavasti kuin nuorten aineistossa, jossa useimmilla kouluista oli epävirallinen nimi. 1920–30-luvulla Kuopiossa oli Aili Simojoen mukaan (1985: 24) lyseo (*Lyskä*), tyttökoulu (*Tipola*), yhteiskoulu (*Navetta*), kuurojenkoulu, sokeainkoulu, käsityökoulu, talouskoulu, karjatalouskoulu, meijerikoulu, kauppakoulu ja teollisuuskoulu. Keski-ikäisten aineistossa koulujen nimet lisääntyvät, ja sama kehitys jatkuu nuorten nimissä. Nuorten aineistossa kouluille on myös paljon rinnakkaisnimiä.

Vanhimmassa aineistossa oli nimetty suhteellisen paljon tanssipaikkoja ja muita ravintoloita. Myös keski-ikäisten ja varsinkin nuorten aineistossa ravintolat ovat saaneet epävirallisia nimiä. Ruokaravintoloita ei nimetty missään ryhmässä paljon, mikä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö niitä kaupungissa olisi. Ennemmin se kertoo siitä, että ne eivät liity ihmisten jokapäiväiseen elämään kiinteästi: ulkona syöminen on harvinaista. Nuorten aineistossa tulevat esiin uusien ajanviettopaikkojen, hampurilaisravintoloiden, nimet. Muita nuorten seurusteluun liittyviä paikkoja oli kaikkien ryhmien nimissä. Moni näistä

paikannimistä on säilynyt ainakin seuraavalle sukupolvelle. Toisaalta nimi on saattanut muuttua, vaikka se viittaa edelleen samaan paikkaan.

Vanhimmassa aineistossa oli paljon urheiluharrastuksiin liittyviä paikkoja, kuten “poikasten mäenlaskupaikkoja”. Nimien tarkoitteet olivat monesti alkuaan luonnonpaikkoja eivätkä valmiiksi rakennettuja harrastuspaikkoja. Lisäksi aineistossa mainittiin muun muassa jalkapallokenttiä ja uimapaikkoja. Tällaisia nimiä oli myös keski-ikäisten aineistossa. Nuorten aineistossa samanlaisia nimiä ei juuri ollut, vaan mainituiksi tulivat monet leikkipuistot ja urheiluhallit.

Vanhimmassa aineistossa oli nimetty paljon rakennuksia paikan omistajan tai paikan ominaisuuden perusteella. Myös keski-ikäisten aineistossa oli nimetty melko paljon rakennuksia, mutta nuorten aineistossa ei juuri lainkaan. Vanhimmassa aineistossa oli nimetty rakennuksia, joiden ulkonäkö poikkesi silloisesta kaupunkikuvasta. Myös keski-ikäisten aineistossa paikkojen rumuus, kauneus tai muuten erikoinen ulkonäkö oli tuottanut puhekielisen nimen.

Vanhimmassa aineistossa oli paljon varsinkin keskustan alueen kiintopisteitä, kuten kulmia ja merkkikiviä. Keski-ikäisten aineistossa oli joitakin tällaisia nimiä, mutta edellistä vähemmän. Nuorten aineistossa ei näitä nimiä juuri ollut. Nuoret suunnistavat virallisten nimien mukaan ja käyttävät paikoista niiden osoitteita.

Vanhimmassa aineistossa on muutamia tehtaiden nimiä. Keski-ikäisten aineistossa yksi, nuorten aineistossa ei yhtään. Samaan tapaan vanhimmassa aineistossa mainitaan yksi pankki, keski-ikäisten aineistossa muutama, nuorten aineistossa ei yhtään. Sen sijaan nuorten aineistossa on paljon julkisten tilojen nimiä: virastoja, sairaaloita yms. Vanhimmassa aineistossa oli nimetty muutama suurehko liike ja muutama pikkukauppa. Keski-ikäisten aineistossa nimet lisääntyvät paljon, ja nuorten aineistossa melkein eniten on nimetty juuri erilaisia liikkeitä, kuten suuria marketteja ja vaateliikkeitä.

Vanhimmassa aineistossa on jonkin verran selviä luontonimiä, kuten järvien, lampien, saarten ja rantojen nimiä. Keski-ikäisten aineistossa näitä nimiä on jonkin verran, nuorten aineistossa ei juuri lainkaan. Kaupungin kasvu ja ajan muuttuminen näkyy mielenkiintoisella tavalla puistojen nimistä. Nuorten nimissä on paljon leikkipuistojen nimiä, vaikka vastaajat eivät niiden aktiiviseen käyttäjäkuntaan enää kuulukaan. Vanhimmassa aineistossa ei puistojen nimiä ollut, vaan viihtymispaikkansa sai siihen aikaan hakea muualta.

Luonnonpaikkojen vähäinen määrä johtunee osittain jo pelkästään siitä, että kyseessä ovat kaupunkimaiseman nimet. Luonnonpaikat saattaisivatkin olla paremmin edusteilla lapsille tehdyssä kyselyssä. Lapset nimeävät oman kokemukseni mukaan lähiympäristönsä leikkipaikkoja, kuten kiviä, kallioita ja puita. Esimerkki tällaisesta

nimeämisestä löytyy museon aineistosta. Nimi *Cylonin* [Sailonin] *sola* viittaa Alavan lastensairaalan puistossa olleeseen kalliokuoppaan, ja sitä käyttivät ainakin läheisen ala-asteen oppilaat. Nimi viittaa tv-sarjaan Taisteluplaneetta Galaktica.

Selvimmän näkyvät muutokset nimeämisessä tulevat esiin siinä, että vanhimmassa aineistossa nimetään talojen nimiä, nuorten aineistossa ei. Vanhimmassa aineistossa on paljon luontonimiä ja urheilupaikkoja. Ylipäätään vanhimman aineiston nimet ovat selvästi pienen kaupungin nimiä. Nuorten aineistossa oli nimetty verrattain paljon kauppiaita ja leikkipuistoja sekä muita urbanisoitumisen liittyviä nimiä. Keski-ikäisten aineisto sijoittuu näiden väliin sisältäen niin vanhaan kuin nykyaikaisempaan Kuopioon liittyviä nimiä. Kaupungin muutos ja kasvu pienestä nykyaikaiseksi siis näkyy. Ihmisten tekemiset säilyvät kuitenkin kutakuinkin samana. Nimistä syntyy ”ihmisten kaupunki”.

Anssi Paasi korostaa joukkoviestimien, erityisesti sanomalehtien, osuutta alueellisen identiteetin synnyttämisessä. Paikallislehtien lisäksi erityisesti maakuntalehdet ovat Paasin mukaan tärkeitä. (Paasi 1992: 36.) Kuten edellisessä luvussa käyttämäni lainauksista on käynyt ilmi, Kuopion epävirallista nimistöä on käytetty esimerkiksi kaunokirjallisuudessa. Onkin ilmeistä, että osa kaupungin epävirallisesta nimistöä on niin tuttua, että sitä on mahdollista käyttää näin. Uudempaa nimistöä näkee käytettävän paikallislehdistössä, esimerkiksi otsikoissa ja ilmoituksissa. Esimerkiksi *Amiskasta* puhutaan lehdissä silloin, kun ammattikoululla järjestetään erilaisia yleisölle avoimia tilaisuuksia. Muutamia esimerkkejä otsikoista ja lehtijutuista:

Haaremin puolikuu nousi Kuopion varjoksi (SS 4.11.2000)

Puolikuu paikalleen Haaremin katolle (SS 4.11.2000)

”Bellan risteys” tukkeutuu vartiksi aamuruuhkassa oikealle kääntyessä (Viikkosavo 11.4.2001)

Suvinen päivä kallistuu ehtoon puolelle, mutta elo Vänärillä jatkuu. – – Rantapolulla vaeltavat kävelijät kuulevat katsomosta kohahduksen. KuPS taisi mennä johtoon. – – Puoliajalla katsojista nopeimmat piipahtavat Kasinon terassilla. (SS 29.8.2001)

Petosella – – juhlittiin Klassikasta valmistunutta Jori Komulaista. (SS 2.6.2002)

Lehtitekstissä käytettävät epäviralliset nimet ovat keskeisiä, kaikkien kuopiolaisten tuntemia. Juttu saattaa olla monesti tunteisiin vetoava tai lukijassa muistoja herättävä, kuten Rouva P:n *Pro Väinölänniemi* (SS 3.6.2002):

Varmasti monilla syntyperäisillä kuopiolaisilla liittyikin niihin [Väinölänniemen polkuihin] romanttisia muistoja, kenties kouluaikojen

orastavaa lempeä. – – Nykyään rouva P. kuljeskelee Vänärillä parisen kertaa viikossa. – – Kukahan saisi puhallettu henkiin kesäillat Kasinolla?

Erityisen tunteisiin vetoavasti torin kalakauppojen epävirallista nimeä *Saastamoisenmatalikko* on käyttänyt Pentti Tuovinen kolumnissaan (SS 13.1.2002), jonka otsikkona on *Saastamoisen matalikolla kuohuu*. ”Saastamoisen matalikolta ei saa enää kalaa”, aloittaa Tuovinen. Kirjoittaja on järkyttynyt viranomaisten päätöksestä kieltää kalakauppa Kuopion kauppahallin katoksen alla.

Kaupungin paras kalapaikka on nyt hiljainen, kuollut tila. Eivät ole enää lipan alla Hiltuset, Parviaiset ja Rissaset kalavakkoineen tarjoamassa matikkaa keittokalaksi, haukea ja kuhaa paistettavaksi, ahventa kukontekoon, siikaa ja lahnaa suolaan, särkeä kissalle tai halsteriin ihmisten herkkupalaksi. Kallavedestä juuri äskettäin pyydettyä (*matikat elävinä, of course!*), ei mitään rannikolta toissapäiväisenä tuotua. - - Kuopiolaiset ovat niin kauan kuin kalaa alettiin kaupungissa ylipäätään kaupitella, tottuneet ostamaan ne torilta.

Tuovinen taitaa sanankäytön. Kolumnin sisältö kertoo mielestäni hyvin siitä, että epäviralliseen nimeen sisältyy monesti paljon enemmän informaatiota kuin pelkkä paikan identifioiminen. Nimiin liittyy juuri tähän kaupunkiin kuuluvia muistoja ja tunteita. Epävirallista nimeä ei käytä kuka tahansa: esimerkiksi *Saastamoisenmatalikko* ei todennäköisesti sano nuoremman sukupolven edustajille mitään. Vanhemmille sen sijaan jo otsikko tuo mieleen monenlaisia nimeen liittyviä assosiaatioita.

2.3. Attraktiokeskukset

Attraktiokeskus tarkoittaa erityisen mielenkiinnon kohteeksi joutunutta aihepiiriä. Attraktiokeskukset vetävät puoleensa itseensä uusia sanoja, joista muodostuu synonyymien ryhmittymä. (Hakulinen – Ojanen 1976 s. v. *attraktiokeskus*). Absoluuttisista synonyymeistä puhutaan silloin, kun sanat ovat vaihtoehtoisia kaikissa käyttöyhteyksissä. Synonyymit ovat kuitenkin useammin osittaisia kuin täysiä, mikä tarkoittaa sitä, että kahdella samaan tarkoitteeseen viittaavalla sanalla on yhteisen käyttöalueen lisäksi oma erityisalueensa. (Sivula 1989: 183.) Tarkastelen seuraavassa paikkojen rinnakkaisnimiä. Mitkä paikat saavat paljon rinnakkaisnimiä eli mitkä paikat ovat attraktiokeskuksia? Miten rinnakkaisnimet eroavat toisistaan?

Vanhimmassa aineistossa viitisentoista paikkaa oli saanut useamman kuin yhden epävirallisen nimen. Viidellä paikoista oli kolme epävirallista nimeä:

Sokoksen kongi: *City kongi, Tube, Putki*
 Mäki Kirkkokadun päässä: *Happonen, Happonenmäki, Happonenuuni*
 Kallaveden saaret: *Munasaaret, Mulukkusaaret, Mulukut*
 Torikatu 18: *Köyhä-Itkosen talo, Nuuka-Itkosen talo, Saita-Itkosen talo*
 Puijonsarvi: *Rengas, Renkku, Sarvipankki*

Muilla paikoilla oli kaksi epävirallista nimeä. Esimerkkeinä mainittakoon seuraavat nimet:

Suokatu 19: *Miljoona-Aakun talo, Miljoona-Aukustin talo*
 Päivärinteentie: *Miljoonarinne, Rikkaittenrinne*
 Brahenpuisto (nyk.): *Samuli, Samulinpuisto* (< Samoilloff)

Vaikka edellä esitellyt nimet ovat hyvin samantyyppisiä, on monissa niistä havaittavissa sen kaltaisia eroja, että niitä ei voi laskea täysiksi synonyymeiksi. *Mulukkusaarissa* on selvästi eri kaiku kuin *Munasaarissa*. Varsinkin asiaa tuntemattomalle syntyy eri mielikuva sen mukaan, kuuleeko hän puhuttavan *Köyhä-* vai *Saita-Itkosen talosta*. Kuopiolaistenkin kesken puhuttaessa sävyero ilmauksissa lienee selvä: *Köyhä-Itkosen talo* kuulostaa enemmänkin humoristiselta, kun taas *Nuuka-Itkosen talo* -nimessä on terävämpi, arvostelevampi sävy.

Selvän synonyymien sijasta saatetaan joskus turvautua laajempiin, kaskun- tai määritelmänluonteisiin ilmauksiin. Esimerkiksi automerkki Moskvitsia on voitu nimittää *mosseksi* mutta myös *nelipyöräiseksi varattomuustodistukseksi*. (Sivula 1989: 185.) Tämäntapaisia nimiä ovat vanhimman aineiston lyseota tarkoittavat nimet *Lyskä* ja *Kalahallin yläaste* (lyseo on Kauppahallissa toimivan Kalahallin vieressä) sekä nykyistä Kallaveden lukiota tarkoittavat *Tipula* ja *Kuopion suurin lautatarha*. Näiden paikkojen nimistä pidemmät lienevät lähinnä yksittäisiä heittoja eivätkä jatkuvasti puheessa käytettäviä. Ero neutraalin ja tunnepitoisen nimen välillä on kyllä selvä.

Keski-ikäisten aineiston nimistä kymmenellä oli useita epävirallisia nimiä. Kolmella paikalla oli kolme epävirallista nimeä, loppuilla paikoista kaksi. Kolme nimeä oli Itkonniemellä (*Kurjala, Nälkäniemi, Puutteenperä*), Työnkulmalla (*Rupla, Nitrotisko, SKDL-talo*) ja Puijonsarvella (*Rengas, Renkku, Puikkari*). Kaksi toisistaan selvästi eroavaa epävirallista nimeä oli poliisilaitoksella (*Kyttälä, Pamppulinna*), moottoritiellä (*Hilimanlevvee, Sujjaus*), sosiaalitoimistolla (*Sosku, Luukku*) ja R-kioskilla (*Ärrä, Rautakioski*). Loput nimistä olivat lähellä toisiaan: *Amiska, Amis* 'ammattikoulu'; *Sammakko, Iso-Sammakko* 'Sammakkolampi'. Myllymäen epävirallisesta nimestä *Mölymäki* oli johdettu

uusi epävirallinen nimi *Möläri*. Myös keski-ikäisten aineiston rinnakkaisnimissä on monessa tapauksessa neutraalimpi sekä tunnepitoisempi variantti.

Nuorten aineistossa oli odotetusti paljon paikkoja, joilla oli yhtä useampi epävirallinen nimi. Tällaisia paikkoja oli lähes 60. Seuraavassa luettelen paikat, joilla on enemmän kuin kolme epävirallista nimeä. Noin 15 paikalla oli kolme epävirallista nimeä ja noin 30:llä kaksi.

Emig's	7	<i>Emari, Emi, Emikka, Emis, Emmari, Emmi, Emminbaari, Emmy</i>
Hennes & Mauritz	7	<i>Henkka & Maukka, Henetsi, Hennesi, Henska, Hooämmä, Hömppäkauppa, Hömppämarket</i>
Kettulanlahti	5	<i>Kellari, Keltsi, Kellogg's city, Ketari, Kettula</i>
Neulamäen huippu	5	<i>Kutukukkula, Lemari, Lemmenkukkula, Masto, Neulamäen-päällys (~ mennä Neulamäen päälle)</i>
St1	5	<i>Steissari, Steissi, Steissoni, Steissöni, Stese</i>
Tähti	5	<i>Staari, Staaribaari, Stara, Stuar(i)bruar(i), Trendibaari</i>
Ammattikoulu	4	<i>Amis, Amiska, Amitsu, Junttila</i>
McDonald's	4	<i>Donaldsinravintola, Mäkki, Mäkkäri, Mäkronalksi</i>
Linnanpellon koulu	4	<i>Hinttilä, Linari, Lintsikka, Linukki</i>
Rock Circus	4	<i>Rokkari, Saha, Sikkeli, Sirkus</i>

Myös nuorten aineistosta näkyi se, että jos samalla paikalla on useampi kuin yksi epävirallinen nimi, nämä nimet usein muistuttavat toisiaan päällisin puolin eli ovat esimerkiksi samasta sanasta eri johtimilla muodostettuja. Tällaisia nimiä oli yli puolet nimistä. Joillakin paikoilla oli slanginim(i)en lisäksi myös eri tavalla muodostettu epävirallinen nimi. Poikkeava nimi oli näissä tapauksissa asennetta ilmaiseva: vrt. *Amiska ~ Junttila* 'ammattikoulu'; *Hiltsa ~ Hiltulanmahti* 'Hiltulanlahti'; *Hinttilä ~ Linukki* 'Linnanpellon lukio'; *Staari ~ Trendibaari* 'Tähti'; *Vänäri ~ Rumienranta* 'Väinölänniemi'; *Domppa ~ Juottola* 'Domino'; *Petska ~ Ghetto* 'Petonen'. Selvästi erilaisia nimiä olivat esimerkiksi *Muotikauppa* ja *Pirsma* 'Prisma', *Gebardi* ja *Leksa* 'Leo Bar-Di' sekä *Humppahelvetti* ja *Rupla* 'Työnkulma'.

Vanhimman ja keskiaineiston nimien perusteella ei juuri voi määritellä paikkoja, joista muodostuu attraktiokeskuksia, koska selviä ryhmiä ei muodostu. Nuorten aineiston perusteella puolestaan voi sanoa ravintoloiden, asuinalueiden ja erilaisten liikkeiden muodostuvan attraktiokeskuksiksi. Näihin ryhmiin kuuluvia nimiä oli noin kymmenen kussakin. Myös monella koululla on useita epävirallisia nimiä. Muihin kyselylomakkeessa mainittuihin ryhmiin tuli yksittäisiä nimiä.

Sari Haverisen mukaan Kuopion nuorisolangissa attraktiokeskuksiksi muodostuvat typerystä tai tyhmää tarkoittavat nimet, humaltumiseen liittyvät nimet,

epäonnistumiseen liittyvät nimet sekä tyttöön tai naiseen liittyvät nimet (Haverinen 2000: 56.) Nimet liittyvät voimakkaasti Haverisen tutkimien lukioikäisten nuorten elämään. Myös omassa aineistossani eniten erilaisia nimiä keräävät paikat, jotka ovat keskeisellä sijalla nuorten elämässä: keskustan ravintolat ja koulut sekä asuinalueet.

Epävirallisia nimiä saavat paikat on suhteellisen helppo selvittää kyselylomakkeiden perusteella. Vaikeampaa sen sijaan on löytää vastaus kysymykseen *Mitä paikkoja ei nimetä?* Pysin seuraavassa hahmottelemaan vastausta tähän kysymykseen. Olen tarkastellut keski-ikäisten ja nuorten kyselylomakkeita kiinnittäen huomiota niihin lomakkeen kohtiin, joissa on kautta linjan vain muutama tai ei lainkaan nimiä.

Keski-ikäisten vastauksissa vähiten oli nimetty kahviloita, teitä, virastoja, kioskeja, kulmia, vesialueita, liikkeitä ja asuinalueita. Verrattain paljon nimiä sen sijaan keräsivät rakennukset, ravintolat sekä oppilaitokset. Ihmiset nimeävät paikkoja, joista on tarpeen puhua. Edellisen perusteella voi muodostaa yhdenlaisen kuvan keski-ikäisten vastaajien nimimaisemasta. Ei ole kuitenkaan helppo sanoa, miksi jotkut paikat saavat enemmän epävirallisia nimiä kuin toiset. Osassa tapauksissa syy on selvä: jos paikat (esim. ravintolat) liittyvät ihmisten elämään kiinteästi, on luonnollista, että niille muodostuu epävirallisia nimiä. Toisaalta eniten nimiä saavat paikat riippuvat nimenkäyttäjän iästä: keski-ikäiset ovat nimenneet kaikkein eniten rakennuksia, nuorten aineistossa rakennusten nimiä oli häviävän vähän. Paljon nimetyt paikat riippuvat myös sukupuolesta: esimerkiksi keski-ikäisten aineistossa yhden naisen vastauksessa ei ollut nimetty ainuttakaan urheilupaikkaa, kun yksi miehistä oli tiennyt epävirallisen nimen kuudelle urheilupaikalle.

Nuorten aineistossa vähiten epävirallisia nimiä saivat rakennusten nimitykset, kahvilat, kioskit sekä virastot. Eniten nimiä keräsivät ravintolat, liikkeet, asuinalueet ja oppilaitokset. Ravintolat ja oppilaitokset siis ovat säilyttäneet asemansa paljon epävirallisia nimiä keräävinä paikkoina. Asuintaloja sen sijaan nimetään nykyään huomattavasti vähemmän kuin ennen ja erilaisia liikkeitä enemmän. Teitä, kahviloita, kioskeja ja virastoja on molemmissa ryhmissä nimetty melko vähän.

2.4. Ekspansiokeskukset

Ekspansiokeskuksesta voidaan puhua silloin, kun jokin puhujaa kiinnostava tai mietityttävä aihepiiri pysyy mielessä muistakin aiheista puhuttaessa. Tähän aihepiiriin liittyviä elementtejä voidaan käyttää kuvauskeinona muista kokemuksista puhuttaessa. (Hakulinen – Ojanen 1976: 63.) Tällaisia erityisesti nuorten kielenkäytössä tyypillisiä aihepiirejä ovat muun muassa

erilaiset alatyyliset ilmaukset, jotka usein liittyvät tabualueisiin, kuten alkoholin käyttöön, seksuaalisuuteen ja ns. alapäähuumoriin.

Aineistossani tällainen nimi oli esimerkiksi nuorten *Lapinkultakukkula*, joka tarkoittaa Julkulan ja Päivärannan kaupunginosien välimaastossa olevaa notkoa, johon nuorisolla on ilmeisesti tapana kerääntyä juomaan alkoholia. Keskustassa puolestaan on *Yrjis* tai *Yrjöpuisto* tai *Juoppopuisto* (pieni puistoalue Käsityökadun varrella), joka kertoo ikävää kieltään nuorten alkoholikäyttäytymisestä. Ikään kuin samaan sarjaan liittyy vielä kirjaston lähellä oleva *Juoppoparkki*. Museon aineiston *Tenurihva* tarkoittaa Vasikkasaarta, johon laitapuolen kulkijoilla oli tapana kokoontua, kun ”parempi väki” tanssi samalla suunnalla olevalla Peräniemen kasinolla. Sekä keskiaineiston *Nousevanauringontalo* että nuorten aineiston *Auringonnousunrinne* lienevät tunnetun laulun sanoihin (”On paikka kuulu kurjuuden – –”) liittyviä. *Nousevanauringontaloksi* sanottiin taloa, joka oli tunnettu laitapuolen kulkijoiden asuinpaikkana.

Nuorten aineistossa Linnanpellon lukio tunnettiin *Linarina* ja *Linukkina*, mutta myös *Hinttilänä*. Viimeksi mainittu nimi liittyy yleisiin mielikuviin Kuopion lukioista; koulujen keskiarvorajoihin ja siihen, minkä henkisiä oppilaita kuhunkin lukioon valikoituu. Linnanpellon lukioon pääsee ilmeisesti alemmalla keskiarvorajalla kuin muihin, ja siksi saatetaan ajatella, että sinne menevät ne, jotka eivät muualle pääse. Stereotypioihin perustuu myös *Minarin* eli Minna Canthin ilmaisupainotteisen lukion nimitys *Hippikoulu*. Kallaveden lukio -nimestä oli puolestaan johdettu epävirallinen nimi *Kalukki* – pikkutuhma nimi muodostuu helposti ensimmäisistä tavuista johtamalla. Väinölänniemen uimarantoja kutsuttiin myös *Naimarannaksi* tai *Rumienrannaksi*. Ensin mainittu nimi viittaa niemellä olevaan pienempään uimapaikkaan ja siihen, että nuoret tapaavat valloittaa rannan iltaisin omaan seurusteluunsa. Jälkimmäinen kertoo nimen käyttäjän suhtautumisesta siihen, että uimalan rannalle saatetaan mennä päivisin enemmänkin näyttäytymään kuin uimaan.

Peräniemen kasino oli nuorten aineistossa *Peräsuolenkasino*; Kirveslahti oli muunnettu samaan tapaan *Kiveslahdeksi*. Keskiaineiston mukaan Käsityökatu tunnettiin myös *Onania Streetinä* (PS: *onania* ’itsetyydytys, masturbaatio’; Paunonen 2000: *käsityölehti* ’pornolehti’). Museon aineistossa nykyinen Kallaveden lukio, silloinen tyttölyseo, tunnettiin *Kuopion suurimpana lautatarhana*. Lasten ja nuorten keskuudessa syntyi 1980-luvulla nimi *Kekkosenmunapatsas*, kun Rauhalahteen sijoitettiin Erkki Korhosen teos *Ystävyyskaupunkitienviitta* (1982). Vanhimmissa aineistossa eräät Kallaveden ”paljaat”, lähemmäs sijaitsevat saaret mainittiin *Muna-* tai *Mulukksaariksi* eli *Mulukuiksi*. Eräs vastaaja kirjoittaa, että ”suuret saaret eivät saaneet lempinimiä. Savisaari ja Laivonsaari saivat pitää omat nimensä. Pienemmille saarille annettiin helpommin kansanomaisia lempinimiä.”

Erilaisia assosiaatioita herättäviä nimiä ovat myös nuorten aineistossa mainitut *Kesari*, *Keskari* ja *Kessu*, jotka kaikki tarkoittavat Keskuskenttää. *Keskari* tunnettiin myös keskiaineistossa. Toinen monia nimiä niin nuorten kuin keskiaineistostakin kerännyt paikka oli poliisilaitos, joka tunnetaan *Kyttiksenä*, *Kyttälänä*, *Navettana* ja *Pamppulinnana*.

Edellä esitellyistä nimistä käy selville se epäviralliselle nimistölle ominainen piirre, että nimistä esiin tulevat näkökulmat ovat monesti sellaisia, jotka eivät virallisessa nimistöissä voisi tulla kysymykseen (ks. Koivisto 1997: 293). Aivan kuten kaskut, myös epäviralliset nimet kertovat monesti niistä asioista ja aiheista, jotka helpoimmin jäävät historiallisen dokumentoinnin ulkopuolelle (ks. Knuutila 1992: 189).

3. NIMENMUODOSTUSTAVAT

3.1. Johtaminen

Kielitieteessä slangilla tarkoitetaan kieltä, joka rakentuu nopeasti vaihtuvista ja uudehkoista sanoista. Määrittelyn mukaan slangia käytetään ryhmän sisäiseen viestintään, ja käyttäjinä ovat nuoret sekä erilaiset ammatti- ja sosiaaliryhmät. Slangin avulla erottaudutaan jostakin ja kuulutaan johonkin, ilmennetään ryhmän koheesiota, kerrotaan asenteista. (Karttunen 1989: 148–149.)

Johtamista on pidetty slangille tyypillisenä sananmuodostuskeinona. Aineistoni johtamalla muodostetuissa nimissä oli havaittavissa mielenkiintoinen ero nuorten ja vanhempien kuopiolaisten mainitsemien nimien välillä. Vanhemmat nimet eivät tuo mielikuvaa slangista, vaan ennemminkin murteesta. Syynä tähän ovat nimenmuodostuksessa käytetyt johtimet, jotka saavat nimet kuulostamaan savolaisilta. Nuorten käyttämät nimet taas ovat selvästi tyypillisillä slangijohtimilla muodostettuja. Seuraavassa tarkastelen niitä aineistoni nimiä, jotka on muodostettu johtamalla.

Vanhimmassa aineistossa johtamalla muodostettuja nimiä on vähän, noin kymmenen. Näitä olivat *Itkotti* 'Itkonniemen kenttä', *Linuri* 'Linnanlahden kenttä', *Marska* 'Maaherrankadulta alkava kävelyreitti', *Pappis* 'Pappilanlampi', *Renkku* 'Puijonsarvi (< Rengasravintolat Oy)', *Sorakki* 'hiekkakuoppa', *Telekko* 'Telkkistenlahti', *Miestikka* 'miesten uimalaitos Kuopionlahdella', *Naistikka* 'naisten uimalaitos Kuopionlahdella' ja *Santukka* 'Sandelsinkatu'.

Keski-ikäisten aineistossa oli vajaat neljäkymmentä slangijohtimella muodostettua nimeä. Eniten nimiä oli muodostettu *-ri*-johtimen avulla, esimerkkeinä *Minari* 'Minna Canthin lukio', *Sokkari* 'Sokos' ja *Särkkäri* 'Särkiniemi'. Seuraavaksi eniten nimiä oli muodostettu *-skA*-johtimella, esimerkkeinä *Amiska* 'ammattikoulu', *Lyskä* 'lyseo' ja *Vuoriska* 'Vuorilampi'. Enemmän kuin yhden kerran oli käytetty johtimia *-is*, *-kkA*, *-kko* ja *-kku*. Esimerkkeinä nimet *Kopis* 'kauppaoppilaitos', *Ottis* 'Otto-Poika'; *Henkka* 'Henry's Pub', *Lönkkä* 'Lönnotinkatu'; *Miestikko* 'uimala Itkonniemellä', *Napikko* 'uimaranta Honkalahdessa'; *Irkkipubi* 'O'Connell's', *Renkku* 'Puijonsarvi'. Lisäksi oli yksittäisillä johtimilla muodostettuja nimiä, esimerkiksi *Hooski* 'H-tavaratalo', *Ärrä* 'R-kioski' ja *Pietsu* 'Pikku Pietarin kahvio'.

Slangia syntyy, kun normaalikieleen sekoitetaan slangipiirteitä, erityisesti slangisanoja. Slangisanojen satunnainen käyttäminen ei kuitenkaan tee puheesta slangia, vaan tämä kielenkäytön laji on täytynyt omaksua varhaisessa kasvuiässä murteiden tapaan. (Karttunen 1989: 149.) Syy slanginimien vähäisyyteen etenkin vanhimmassa aineistossa on ilmeinen: koska nimienkäyttäjien kielellinen ympäristö ei ole suosinut slangia vaan murretta, ei slangille ominaisia piirteitä ole siirtynyt nimistöönkään.

Keski-ikäisten aineiston slanginimistö oli melko perinteistä, millä tarkoitan sitä, että käytetyt johtimet olivat useimmissa tapauksissa odotuksenmukaisia ja loogisia. Poikkeuksen tekevät oudoilta kuulostavat nimet *Miestikko* ja *Naistikko*. Myös *Hooski*-nimi on mielestäni erikoinen. Useimmat kuopiolaiset puhuvat nimen tarkoitteesta H-talona. Keski-ikäisten aineiston slanginimissä huomionarvoista on se, että yli kaksi kolmasosaa niistä on säilynyt nuorten aineistoon. Muutama slanginimistä tosin lienee siirtynyt vanhemmille kuopiolaisille nuorten puheesta (*Nuokkari* 'Nuorisotalo 44', *Mäkkäri* 'McDonald's', *Nepali* 'Neulamäki'). Keski-ikäiset informantit kuitenkin näyttäisivät olevan niitä, jotka ovat luoneet pohjan Kuopion slangijohtimien avulla muodostetuille epävirallisille paikannimille.

Vanhimman ja keski-ikäisten aineiston johtamalla muodostetuille nimille on yhteistä se, että kaikki niistä eivät ole slangia, vaan ennemminkin murretta. Varsinkin vanhimmassa aineistossa uuden tuntuisia johtimia on vähän muiden johtimien ollessa murteenomaisia. Esimerkiksi *-kkA*-loppuisia sanoja tuntuu olevan savon murteessa verrattain paljon: *kaprakka* 'mm. tomera', *liepakka* 'kiireisestä tai nopeasta liikkumisesta', *murakka* 'murea, kuohkea', *rehvakka* 'mahtaileva, pöyhkeä', *öyhäkkä* 'mm. tuisku, myllerrys' jne. (ks. Eskelinen 1997). Murteellisten nimien johtimilla tuntuisi olevan jokin funktio toisin kuin slangissa. Esimerkiksi *-kkA*-, *-kki*- ja *-kkO*-johtimilla muodostettuihin nimiin liittyy monesti deminutiivinen sävy (vrt. esim. *lah(d)ukka* 'pieni lahti'). *-kko*-johtinta käytetään esimerkiksi paikkaa tarkoittavien ja ryhmäsanojen muodostamisessa. (Ks. Hakulinen 1979.)

Slangijohdinta on saatettu käyttää niin, että muodostunut nimi on murteenomainen. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi keski-ikäisten aineiston *-ska*-johtimella muodostetut nimet *Vuoriska* 'Vuorilampi' ja *Suariska* 'Saarijärvi' sekä nuorten aineiston *Saviska* 'Savisaaren ratsastuskoulu' ja *Samiska* 'Sammakkolampi' (vrt. esim. *Huttuska* 'rouva Huttunen').

Nuorten nimistön voi sanoa olevan selvästi slanginimistöä suhteessa vanhempaan nimistöön, sillä nuorten aineistossa oli reilusti yli sata slangijohtimen avulla muodostettua nimeä. Selvästi produktiivisinta oli *-ri*-johtimen käyttö; sen avulla oli muodostettu lähes 50 nimeä (esim. *Amppari* 'Ampiainen', *Kivari* 'Kivilampi', *Pannari* 'Pannuhuone'). *-is*-johtimella oli muodostettu hieman yli kaksikymmentä nimeä (esim. *Haapis* 'Haapaniemi', *Lehtis* 'Lehtoniemi', *Seuris* 'seurakuntatalo'), *-ska*-johtimella noin kymmenen (esim. *Arska* 'Areena', *Samiska* 'Sammakkolampi', *Valoska* 'Valoharju', *Vänskä* 'Väinölänniemi') ja *-kka*-johtimella vajaat kymmenen nimeä (esim. *Emikka* 'Emig's', *Henkka ja Maukka* 'Hennes & Mauritz', *Rypykkä* 'Rypysuo'). Muilla johtimilla muodostettuja nimiä olivat muun muassa *Valtsu* 'Valhalla', *Hiltsa* 'Hiltulanlahti', *Hennetsi* 'Hennes & Mauritz', *Pävekki* 'Päiväranta', *Petsku* 'Petonen' ja *Steissoni* 'St1'.

Nuorten aineistossa samalle paikalle saattoi olla eri johtimilla muodostettuja epävirallisia nimiä. Seuraavassa luettelen nämä paikat ja niiden johtimien avulla muodostetut epäviralliset nimet. Numero epävirallisen nimen jäljessä kertoo, kuinka monta kertaa nimi esiintyi aineistossa. Nimet on poimittu vuonna 2001 kerätystä nuorten aineistosta.

Ammattikoulu: *Amiska* 44; *Amis* 5; *Amitsu* 1
 Linnanpellon koulu: *Linari* 1; *Linukki* 1; *Lintsikka* 1
 Emig's: *Emikka* 22; *Emmari* 1; *Emis* 1
 Hennes & Mauritz: *Henkka & Maukka* 19; *Hennetsi* 2; *Henska* 1
 Kelloniemi: *Ketari* 2; *Kellari* 1; *Keltsil*
 Sosiaalitoimisto: *Sosku* 12; *Sossu* 5; *Sossis* 1
 St1: *Steissis* 3; *Steissoni* 2; *Steissari* 1
 Hiltulanlahti: *Hiltsa* 1; *Hiltsu* 1
 Linnanpelto: *Linis* 1; *Linuri* 1
 McDonald's: *Mäkkäri* 24; *Mäkki* 21
 Neulamäki: *Nepali* 14; *Nepis* 5
 Petonen: *Petski* 2; *Petska* 1; *Petsku* 1
 Poliisilaitos: *Kyttälä* 3; *Kyttis* 1
 Seurakuntatalo: *Seukkari* 2; *Seuris* 1
 Särkiniemi: *Särkkäri* 12; *Särkkis* 1
 Yhteiskoulu: *Yhtäri* 1; *Ytis* 1

Nimien perusteella näyttäisi siltä, että paikoilla on yksi muita variantteja käytetympi epävirallinen nimi. Tällaisia nimiä ovat edellisen listan perusteella *Amiska*, *Emikka*, *Henkka ja Maukka*, *Sosku*, *Nepali* ja *Särkkäri*. Nämä nimet näyttävät vakiinnuttaneen

asemansa muihin variantteihin nähden. Rinnakkaisnimet ovat kenties hetken eläneitä tai pienen käyttäjäkunnan nimiä. Lisäksi suurin osa nimistä on pitkään käytössä olleita: *Amiska*, *Sosku* ja *Särkkäri* ovat myös keski-ikäisten tuntemia nimiä. *Henkka* ja *Maukka* on yleissuomalainen nimi ja todennäköisesti yleisimpiä tarkoitteensa useista epävirallisista nimistä.

Verrattaessa nimiä vuonna 1999 keräämäni nuorten aineistoon huomataan muutama mielenkiintoinen seikka. Ensinnäkin *Nepali* on vakiinnuttanut asemansa *Nepikseen* nähden. Vuonna 1999 molemmat nimet olivat uusia tulokkaita Kuopion epävirallisessa nimistössä: ne mainittiin vain kolmessa vastauksessa, *Nepis* kahdesti ja *Nepali* kerran. Nykyisin *Nepali* on kuitenkin huomattavasti vahvemmin edusteilla. Ravintola Emig'sin (ent. Emigrant's) vuonna 1999 suosituin epävirallinen muoto *Emis* (9 mainintaa) puolestaan näyttäisi olevan poistumassa käytöstä *Emikan* (7 mainintaa vuonna 1999) dominoidessa vahvasti. Sosiaalitoimiston epävirallinen nimi *Sosku* oli vuoden 1999 kyselylomakkeessa esimerkkinimenä. Tämän vuoksi on mahdotonta sanoa, kuinka moni vastaajista nimeä käyttää ja oliko tuolloin käytössä muita variantteja. Näyttäisi siltä että ei, koska vastaajat olivat kuitenkin kirjoittaneet papereihin ravintola Emigrant'sin epävirallisia nimiä huolimatta siitä, että yksi niistä, *Emmy*, olikin annettu esimerkkinimenä. *Soskun* rinnalle näyttäisi olevan nousemassa yleissuomalaisempi *Sossu*. Tätä kirjoitettaessa sen käyttö Kuopiossa näyttää vielä huomattavasti *Sosku*-varianttia vähäisemmältä.

Sari Haverinen on pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut Kuopion nuorisoslangia. Hänen aineistossaan oli nähtävissä slangin voimakas tarve uudistua, kehittää aina uutta vanhan ja kuluneen tilalle. Vanhat lainasanat kuitenkin säilyvät vuodesta toiseen, kun taas uudemman muuttuvat ja vaihtuvat helpommin. (Haverinen 2000: 34, 43.) Tämä näyttäisi pitävän paikkansa myös omassa aineistossani. Vanhojen, usein keskiaineistossakin mainittujen nimien rinnalle kehitellään uusia variantteja, jotka eivät yleensä jää pitkäksi aikaa elämään. Uudemmissa nimissä tällaista ei vielä näy, vaan eri variantit ovat suunnilleen yhtä hyvin edusteilla. Esimerkiksi Kettulanlahti näyttäisi vasta hiljattain saaneen epäviralliset nimensä *Ketari*, *Kellari* ja *Keltsi*. Aika näyttää, mitä niistä aletaan käytössä suosia – jos mitään. Sitä, mikä ratkaisee jonkin johtimen käytön lisääntymisen, on vaikea sanoa. Yksi vaikuttava tekijä saattaisi olla nimen taivutuksen käytännöllisyys: esimerkiksi alkuperäinen *Nepali* tuntuisi puheessa toimivammalta nimeltä kuin siitä edelleen kehitetty *Nepis*. Tuntuisi helpommalta mennä *Nepaliin* kuin *Nepikseen*, asua *Nepalissa* kuin *Nepiksessä*, olla *nepalilainen* kuin *nepisläinen*.

Slangia puhumalla nuori ilmentää nuorten ja vanhempien sukupolvien välillä olevia eroja (Karttunen 1989: 150). Aineistoni perusteella johdetut nimet ovat selvästi nuorten

nimiä. Nuorten aineistossa slangijohtimilla muodostettuja nimiä oli ylivoimaisesti eniten ja nuoret myös käyttävät monipuolisimman erilaisia johtimia. Keski-ikäisten aineistossa oli jonkin verran samoja nimiä kuin nuorten aineistossa, mutta pääosin nuorten aineiston slanginimet ovat sellaisia, joita vanhemmat kuopiolaiset eivät todennäköisesti tiedä. Jotkut nuorten käyttämät slangipaikannimet saattavat yleistyä niin paljon, että myös keski-ikäiset alkavat käyttää niitä tai ainakin he tietävät, mihin paikkaan nimi viittaa (esim. *Ikori*, *Nepali*).

3.2. Lyhentäminen

Slangille tyypillinen sanojen lyhentämiskeino on **ellipsi**. Ellipsisissä yhdyssanan tai sanaliiton yksi osa siirtyy edustamaan koko sanaa tai sanaliittoa merkityksen säilyessä ennallaan. Yhdyssanasta voi heittyä alku-, loppu- tai keskiosa. (Ks. Hakulinen – Ojanen 1970: 65.)

Elliptisiä nimiä oli aineistossani melko runsaasti. Nimen loppuosan heittyminen oli jonkin verran alkuosan heittymistä yleisempää. Vanhoissa nimissä loppuosa oli heittynyt nimestä *Sammakko* 'Sammakkolampi'. Vanhoille nimille oli tyypillistä, että elliptinen nimi oli muodostettu vanhasta epävirallisesta nimestä: *Golgata* < *Golgatanmäki* 'mäki ortodoksisen museon lähellä', *Haaremi* < *Haaremintalo* 'As. Oy. Puolikuun talo', *Happonen* < *Happosenmäki* 'mäki Kirkkokadun päässä', *Mulukut* < *Mulukkusaaret* 'pienet, lähekkäin sijaitsevat saaret'. Vanhimmassa aineistossa ei ollut yhtään nimeä, jonka alkuosa olisi heittynyt.

Keski-ikäisten aineistossa loppuosa oli heittynyt esimerkiksi nimistä *Huuha* 'Huuhanmäki', *Liäni* 'lääninsairaala', *Otto* 'Oton nakkikärry', *Snellu* 'Snellun grilli'. Alkuosa oli heittynyt muun muassa nimissä *Hovi* 'Väinölänniemen hovi', *Kasino* 'Peräniemen kasino', *Kievari* 'Kestikievari', *Valkeinen* 'Iso-Valkeinen'.

Nuorten aineistossa loppuosa oli heittynyt esimerkiksi nimistä *Henri* (< *Henrin baari*) 'Henry's Pub', *Onni* 'Onni Pub', *Pannu* 'Pannuhuone', *Euro* 'Euromarket', *Hulukko* 'Hulkon elintarvike- ja grillikioski', *Särki* 'Särkiniemi' ja *Venäläinen* 'Venäläisen moottoriliike'. Alkuosa oli heittynyt esimerkiksi nimistä *Halli* 'Kuopio-halli', *Satama* 'Wanha Satama', *Sirkus* 'Rock Circus', *Trokari* 'Vanha Trokari', *Putkola* 'Auto-Putkola' ja *Rasti* 'Ykkös-Rasti'.

Sanoja voidaan lyhentää yhdistämällä sanaliiton sanojen tai yhdyssanojen yhdysosien alkukirjaimet tai -tavut helposti lausuttavaksi sanaksi. Osa **lyhennesanoista** lausutaan sanojen tapaan eikä kirjainten nimiä luettelemalla. Näille sanoille Raija Lehtinen ehdottaa nimeä **koostesana** tai **tavusana**. Sanat ovat monesti CVCV-rakenteisia tai jonkin

suomen kielessä olevan sanamallin mukaisia. (Lehtinen 1996: 77–78, 89.) Tällaisia nimiä aineistossani olivat *Hotkoppi* 'Hotelli Kuopio', *Hoppi* 'Helsingin Osake-Pankki', *Koppi* 'Kansallis-Osake-Pankki', *Syppi* 'Suomen Yhdyspankki', *Kyssi* 'Kuopion yliopistollinen sairaala', *Kappahalli* 'KappAhl', *Posara* 'Pohjois-Savon rautakauppa', *Niku* 'Niiralan kulma', *Nirkut* 'Niiralan kulman talot'.

Raija Lehtinen (1996: 88) pitää **kirjainsana**-nimitystä parhaiten sopivana kirjaimittain luettaville lyhenteille (esim. ATK, TV). Kirjainsanoja aineistossani olivat *KK* 'Kansalliskaupan kahvila', *CM* 'Citymarket', *Hooäm(mä)* 'Hennes & Mauritz' ja *Ästee* 'St1'. Samaan tapaan ainoastaan yhdestä kirjaimesta on muodostettu nimet *Ärrä* 'R-kioski' ja *Hooski* 'H-tavaratalo'. Omalaatuinen nimi on nuorten aineiston *VV-house* 'Valtuusto-virastotalo'. Eräs vastaaja oli maininnut Kuopiota tarkoittavan kirjainsanan *KPO*.

Lyhennesanojen määrä kielessä on kielenhuoltajien vastustuksesta huolimatta kasvanut. Raija Lehtisen mukaan lyhennesanojen määrä on kolminkertaistunut muutamassa vuosikymmenessä: 1990-luvun lopulla niitä käytettiin enemmän kuin koskaan aikaisemmin. (Lehtinen 1998: 80–81.) Lyhennesanojen määrän kasvu näkyy myös aineistoni nimistä. Vanhimmassa aineistossa lyhennesanoja oli vain 2, kun keski-ikäisten aineistossa niitä oli 7 ja nuorten aineistossa 11.

Kaikki lyhennesanat ovat *KPO*:ta lukuun ottamatta paljon käytettyjä. Hyvä nimi on lyhyt, helppo muistaa ja helppo käyttää. Tämä puolustaa lyhennesanojen käyttöä. (Lehtinen 1998: 83.) Käyttäjälle on helpompaa puhua *Kyssistä* kuin Kuopion yliopistollisesta sairaalasta, *Kopista* kuin Kansallis-Osake-Pankista, *Hooämmästä* kuin Hennesistä ja Mauritzista jne. Oli mielenkiintoista huomata, että sekä keski-ikäisten että nuorten vastauksissa *KYS* oli vakiintunut muotoon *Kyssi*. Havaintojeni mukaan nimittäin kesti jonkin aikaa, ennen kuin aikaisemmasta *Kyksi*-nimityksestä (< Kuopion yliopistollinen keskussairaala) luovuttiin. Ainakin vanhempi väki tuntui sitkeästi käyttävän kaksi *k*:ta sisältävää muotoa sairaalan nimen vaihtumisesta huolimatta.

3.3. Lainaaminen

Slangille ominaista on lainasanojen suosiminen. Slanginpuhuja myös viestittää tietävänsä, mikä kieli kulloinkin on se, josta lainasanoja otetaan. Aikaisemmin tässä suosittiin ruotsia, mutta nykyään sanastoa lainataan selvästi eniten englannista. (Karttunen 1989: 151.) Aineistossani ei juuri ollut varsinaisia lainanimiä. Vanhimmassa aineistossa englannista

otettuja lainoja olivat *City gongi* ja *Tube* 'Sokoksen kongi' (engl. *tube* 'putki') ja *Nitrotisko* 'Työnkulma eläkeläistanssien aikaan'. Ruotsin laina on enemmänkin murteellinen nimi *Uusryki* 'Vuorikadun päässä oleva laitur' (sav. murt. *ryki* 'laituri' < ruots. *brygg/a* 'laituri'). Keski-ikäisten aineistossa englanti näkyi nimissä *Irkkuabaari* 'irlantilainen ravintola' ja *Puupaari* 'Särkiniemen baari'. Nuorten aineistossa oli lainanimiä sekä ruotsista että englannista: *torgeni*, *torgetti* (ruots. *torg* -et 'tori'), *Pönde* 'Petonen' (ruots. *bonde* -n 'maanviljelijä', *bondsk* 'maalainen'); *Irkkuabaari*, *Piitsi* 'Kirveslahden uimaranta', *Snägäri* 'Snack-tori' ja *Snäkkäri* 'Minnan grilli' (engl. *snack* 'haukata jotain, käydä panemassa suuhunsa jotakin'). Lippumäkeä tarkoittava *Flägäri* voi olla lainaa kummasta kielestä tahansa (ruots. *flagg/a*, engl. *flag* 'lippu').

Käännöslainojen lisäksi aineistossani on runsaasti nimiä, jotka viittaavat jollakin tapaa ulkomaille. Nimen esikuva esimerkiksi saattaa olla muualla maailmassa sijaitseva paikka. Nimi voi olla myös jonkin muun kielen mallin mukaan muodostettu. Tarkastelen näitä nimiä seuraavassa.

Aineistossa oli joukko Venäjälle viittaavia nimiä. *Venäjä* tarkoittaa säästötavaratalo Maxi-Makasiinia. *Siperia 5* tarkoittaa Pirttiä, joka on uudehko pientaloalue Kuopion etelälaidalla, noin kymmenen kilometrin päässä keskustasta. Ortodoksisesta kirkosta on puhuttu *Ryssänkirkkona*. *Kreml* tarkoittaa "ammattikorkeakoulun pääpaikkaa [ravintola-alan oppilaitos] Savoniassa". *Ruplalla* tarkoitetaan Työnkulmaa, joka on eräänlainen monitoimitalo. Työnkulmalla järjestetään niin vanhemman väen tansseja kuin nuorten diskoja ynnä muita tapahtumia. Myös aineiston *SKDL-talo*-nimi viittasi Työnkulmaan. *Kopeekka* puolestaan tarkoittaa Työnkulman kahvilaa.

Toinen melko selvärajainen ryhmä oli joukko nimiä, jotka viittaavat eri tavoin Aasiaan ja Lähi-itään. *Nepali* tarkoittaa Neulamäen kaupunginosaa. Epävirallinen viitanee Neulamäen kerrostaloalueeseen, jossa asuu paljon opiskelijoita ja maahanmuuttajia. *Haaremi* tarkoittaa Tulliportinkadulla sijaitsevaa Asunto Oy Puolikuun taloa. Epävirallinen nimi juontaa juurensa rakennuksen suureen puolikuuaiheiseen kattokoristeeseen. 1920-luvulla rakennetun talon arkkitehdit saivat innoituksensa ajan itämaisestä rakennusmuodista. (Vainio 2000: 3.) *Golgata* tarkoittaa mäkeä, jolla ortodoksinen museo sijaitsee. Ennen museon rakentamista paikka oli suosittu mäenlaskupaikka Ison hautausmaan vieressä (Vuorio 1999: 40). *Itkumuuri* tarkoittaa Kirkkokadun päässä olevaa pengerrystä tukevaa rakennetta. *Arabikortteli* tarkoittaa Metsäkummuntien valkoisia, tasakattoisia ja laatikkomaisia taloja. *Nooanarkki* viittaa Niiralankadulla olleeseen taloon, jossa asui "kaikenlaista väkeä". Rakennuksessa oli lisäksi sauna, limonaditehdas ja metalliverstas.

Eksoottisiin kohteisiin viittaavat nimet *Havaiji* ja *Tenurihva*. Ensimmäinen nimistä tarkoittaa Kallaveden saarta, johon menneinä vuosina tehtiin usein huviretkiä. Jälkimmäinen puolestaan tarkoittaa Vasikkasaarta, johon laitapuolen kulkijoilla oli tapana kokoontua (vrt. Teneriffa).

Aineistossa oli myös Yhdysvaltoihin jollain tapaa viittaavia nimiä, kuten *Pilivenpiirtäjä*, *Makkoova pilivenpiirtäjä* ja *Valkoinen talo*. *Jay-side* (~ *J-side* 'J-puoli') tarkoittaa Julkulan asuinalueita. Nimenmuodostukseen on haettu mallia (Yhdysvaltojen) suurkaupunkien kaupunginosien nimistä (vrt. *West Side*, *East Side*). "Amerikkahakuisuutta" on myös Kelloniemen kaupunginosaa tarkoittavassa *Kellogg's city* -nimessä. Asuinalueeseen viittaa myös nimi *Ghetto*, joka tarkoittaa Pirtin lailla kauempana keskustasta sijaitsevaa Petosta. Petosella on Neulamäen (*Nepali*) tapaan paljon kerrostaloja ja opiskelija-asuntoja.

Englantiin viittaavia tai englannin kielen avulla muodostettuja nimiä ovat muun muassa *Everttoninkenttä*, *Ransportti* ja *Seili*. *Everttoninkenttä* tarkoittaa kuopiolaisen jalkapalloseuran Elon kotikenttää Itkonniemellä. Epävirallinen nimi viittaa englantilaiseen jalkapallojoukkueeseen; Elosta puhuttiin Kuopion Evertonina. *Ransportti* (engl. *transport* 'kuljetus') tarkoittaa Sammon sahalla rautatiealueelle vievää siltaa, jota pitkin kuljetettiin tavaraa sahalla junavaunuille. *Seili* puolestaan tarkoittaa Sale-kauppaa, jonka nimen nuoret haluavat ääntää englantilaisittain. Samantapainen idea on nimessä *VV-house*, joka tarkoittaa Valtuusto-virasto-taloa. Myös *Flägäri*, ravintola Tähteä tarkoittava *Staari* sekä Käsityökatua tarkoittava *Onania street* on muodostettu "kääntämällä" suomenkielinen (slangi)nimi englanniksi. Puijon rinteessä olleet mäet *Isämeitä* ja *Äetimeitä* puolestaan on "käännetty" latinaksi, jolloin on saatu aikaan nimet *Pater noster* ja *Aave Maria*.

Kallan läppäsiltoja on ainakin niiden valmistumisen jälkeen nimitetty *Saksanseisojiksi*. Nimi viittaa siltarakenteiden valmistajamaahan sekä siihen, että läpät saattoivat toisinaan jäädä ylös pitkäksi aikaa. Norjaan viittaavat Tasavallankadun *Selvaag-talot*. Eräs informanttini arveli nimen tulevan siitä, että talot on rakennettu norjalaisin lahjoitusvaroin tai -materiaalein. Nimen määriteosa viitanee norjalaiseen kaupunkiin tai rakennusyhtiöön.

Vanhoille nimille (tässä vanhimman aineiston ja keski-ikäisten aineiston nimet) on ominaista, että nimen esikuva on yleisesti tunnettu: Golgata, Itkumuuri, Havaiji, Teneriffa, Valkoinentalo, pilvenpiirtäjä, haaremi, Nooan arkki. Näin ollen nimen esikuvan ja nimen tarkoitteen suhde on yleensä looginen. Esikuvina olleet paikat ovat tunnettuja, mutta toisaalta useasti nimenantajien ulottumattomissa. Nimenantajalla on todennäköisesti harvassa tapauksessa ollut todellista kontaktia nimen ulkomaiseen esikuvaan. Nimeämällä kuopiolaisia

paikkoja näin on kenties haluttu tuoda pikkukaupunkiin eksotiikkaa ja tuulia suuresta maailmasta.

Vaikka epävirallisen nimen saaneen paikan ja sen esikuva suhde on ymmärrettävä, se on monesti liioiteltu. Paikkojen välillä voi havaita yhtäläisyyksiä (esim. *Valkoinentalo* 'rautatieasema-alueella sijainnut valkeaksi rapattu talo, jossa asui mm. silloisen pääministerin äiti' – vrt. 'Yhdysvaltain presidentin virka-asunto Washingtonissa'), jotka kuitenkin ovat niin suuria, että epävirallinen nimi saa useimmiten koomisen sävyn. Leikkisä sävy lieneekin usein ollut tietoisesti tavoiteltua, kuten nimissä *Tenurihva* ja *Itkumuuri*.

Vanhojen nimien sävy on suurimmassa osassa tapauksia myönteinen tai hauska. Muutamaan nimeen sisältyy myös kritiikkiä: Metsäkummuntien tasakattoiset talot on nimetty *Arabikortteliksi*, joten nimenantaja ei ilmeisesti ole viehätynyt talojen rakennustyylistä. Kallan läppäsiltoihin on liitetty valmistajamaan nimi, kun sillan valmistuttua sen läpät eivät aina toimineet kunnolla. Nimen keksijä on vielä yhdistänyt koirarodun siltaan, minkä jälkeen *Saksanseisajat* saattoi Kuopiossa ymmärtää kahdella tavalla.

Vaikka epävirallisten nimien esikuvat tulevat ulkomailta, suurin osa vanhoista nimistä on kuitenkin hyvin pitkälle suomen kieleen mukautettuja: *Evertoninkenttä*, *Ransportti*, *Tenurihva*. *Golgatakin* lienee puheessa "Kolkata", *Havaiji* ennemminkin *Havvaeji*. *Tenurihvan* esikuvaa ei voimakkaan mukauttamisen vuoksi heti edes keksi. Nuorten nimille on päinvastoin leimallisinta niissä näkyvä englannin kielen vaikutus (esim. *Staari*, *VV-house*, *Flägäri*, *Seili*).

Myös nuorten nimissä paikan esikuva saattaa olla muualla (*Jay-side*, *Kellogg's city*). Esikuva ei kuitenkaan ole samalla lailla selvä kuin vanhoissa nimissä. Esimerkiksi *VV-house*-nimen asuun on saattanut vaikuttaa Valkoisentalon englanninkielinen nimi *The White House* (vrt. vanhimman aineiston *Valkoinentalo*). Nuorten nimissä ei ulkomaisten esikuvien avulla ole niinkään haettu pelkästään huvittavuutta, vaan nimen sävy saattaa olla vähemmän mairitteleva nimen esikuvan tai itse paikan kannalta (esim. *Venäjä*, *Siperia 5*). Nimien todellisuuspohjasta voi varmasti olla monta mieltä. Nimien perusteella on pääteltävissä nuorten kumarruksen suunta: länsimaiseen kulttuuriin kuuluvia nimiä käytetään paljon, ja nämä nimet ovat "trendikkäitä" nuorten omia nimiä. Idästä päin vaikutteita saaneet nimet puolestaan ovat voittopuolisesti kohdettaan halventavia.

4. NIMISTÖN SÄILYMINEN JA MUUTTUMINEN

Sellaiset paikannimet, joita tarvitaan, säilyvät. Terhi Ainialan mukaan säilymisen ensimmäinen ehto on tradition katkeamattomuus. Ihmiset puhuvat paikoista, jotka ovat heille syystä tai toisesta tärkeitä. Nimi säilyy niin kauan, kuin nimenkäyttäjyhteisö tarvitsee sitä. Toiseksi nimi vaatii säilyäkseen tarkoitteiden pysyvyyttä. Tarkoitteen on oltava olemassa, jotta siitä puhuttaisiin. Hävinneistä paikoistakin puhutaan, mutta tällöin nimen tarkoite on yleensä muuttunut. (Ainiala 1997: 161–162.)

“Kussakin kulttuurimaisemassa on joitakin sellaisia huomattavia ja merkittäviä paikkoja, joiden nimet useimmat tuntevat. Enimmät nimetyt paikat ovat kuitenkin suhteellisen vähäisiä, ja niiden nimien käyttäjäpiiri on aina ollut pieni.” Tällaiset nimet voivat kuitenkin säilyä pitkään, jos niitä vaan on edelleen tarve käyttää. Laaja käyttäjäpiiri luonnollisesti lisää nimen säilymismahdollisuuksia, vaikka se ei välttämätön ehto olekaan. (Ainiala 1997: 161–162.)

Tässä luvussa tarkastelen Kuopion epävirallisten paikannimien säilymistä ja muuttumista. Tarkastelen muun muassa sitä, minkätyyppiset nimet säilyvät ja miksi. Minkätyyppiset nimet eivät säily? Miksi? Miten kauan yksi nimi voi säilyä? Mitkä paikat säilyttävät nimensä, vaikkakin muuttuneina? Mikä nimi säilyy, vaikka paikka ei? Mitkä paikat saavat uuden epävirallisen nimen?

Ainialan mukaan säilyneitä nimiä ovat sellaiset nimet, joiden asuissa ei ole tapahtunut kielellisiä muutoksia. Nimeä pidetään säilyneenä, ei muuttuneena, vaikka nimen asu olisi ajan myötä murteen vähittäisen muuttumisen takia muuttunut (geminoitunut, liudentunut, muuttunut loppuheitolliseksi jne.). Jos nimen asussa on tapahtunut jokin sellainen kielellinen muutos (rakenteellinen tai äänteellinen), joka ei johdu murteen muuttumisesta, nimeä pidetään muuttuneena. (Ainiala 1997: 24.)

4.1. Koko aineiston yhteiset nimet

Kaikkien ikäryhmien vastauksissa esiintyneitä nimiä oli vähän: *Haaremi* ‘Asunto-osakeyhtiö Puolikuun talo’, *Linuri* ‘Linnanlahden kenttä’, *Mutteri* ‘voimisteluhuone’, *Mölymäki* ‘Myllymäki’, *Rikkaidenrinne* ‘Päivärinteentie’, *Rupla* ‘Työnkulma’ ja *Vänäri* ‘Väinölänniemi’. *Rikkaidenrinne* saattoi esiintyä vanhimmassa ja keski-ikäisten aineistossa myös asussa *Rikkaienrinne*, *Rikkaihinrinne* ja *Rikkaittenrinne*. Lyseoon viitattiin vanhimmassa aineistossa nimellä *Lyskä*, nuorten aineistossa nimellä *Lyska*. Keski-ikäisten

aineistossa molemmat variantit olivat edusteilla. Nykyiseen Kallaveden lukioon, entiseen tyttölyseoon, viitattiin vanhimmassa aineistossa nimellä *Tipola*: “Muistan, kun oli alaluokilla Tipolassa (Huom! Ei Tipulassa, kuten jotkut lehdet yrittävät sitä vääristää) – –.“ Keski-ikäisten vastauksissa mainitaan sekä *Tipola* että *Tipula*. Nuorten aineistossa puhutaan vain *Tipulasta*.

Nykyistä Brahenpuistoa tarkoittava nimi *Samuli* (vanhimmassa aineistossa myös *Samulinpuisto*) on siitä mielenkiintoinen, että se esiintyy sekä vanhimmassa että nuorten aineistossa, mutta ei keski-ikäisten aineistossa. Nimi esiintyi museon aineiston nuorten vastauksessa, joka oli saatu yhteiskoulun kahdeksaluokkalaisilta. Näistä vastauksista sai paikoin käsityksen, että oppilaat olivat saaneet kysellä nimiä esimerkiksi isovanhemmiltaan, ja tästä nimestä kyseinen vaihtoehto vaikuttaisi todennäköiseltä: Brahenpuistoon viitattiin vastauksessa myös nimellä *Alapuisto*, jota ei esiinny vanhimpien tai keski-ikäisten vastauksissa.

Kaikissa aineistoissa mainitut nimet täyttävät sen ehdon, että kohteet ovat yhä olemassa. Lisäksi kaikki sijaitsevat keskustassa tai hyvin lähellä sitä – kaupunkilaisten kannalta keskeisillä paikoilla. *Linurilla* luistellaan edelleen, kuten isoäidinkin aikoina tehtiin. Epävirallinen nimi kulkeutuu näin ollen helposti sukupolvelta toiselle. Nimen käyttäjäkunta voi kasvaa myös vaakasuoraan eli esimerkiksi kenttää liikuntatunneilla käyttäviltä koululaisilta toisille. *Haaremi* on edelleen Tulliportinkadulla puolikuu koristeenaan. *Lyskän* oppilaat vaihtuvat säännöllisesti, mutta rakennus pysyy keskeisellä paikalla torin laidalla. Epävirallinen nimi on kulkenut “vuosikerralta” toiselle, tosin hieman muuttuneena.

Mölymäki näyttää nykyään erilaiselta kuin museon vastausten aikaan, mutta nimi elää puheessa sekä esimerkiksi Mölymäen veijarit -yhdistyksen nimessä. *Mölymäellä* asuvat saattavat siirtää nimen uusien sukupolvien tai asukkaiden käyttöön. *Rikkaidenrinne*-nimen alkuperää ei moni nuori tiedä, mutta silti nimi on yksi kaupungin sitkeimmin säilyneistä puhekielisistä nimistä. Nimellä on niin vakaa käyttäjäkunta edellisessä sukupolvessa, että se vääjäämättä siirtyy myös osalle seuraavasta.

Rupla ja *Vänäri* ovat edelleen tärkeitä vapaa-ajanviettopaikkoja. *Rupla* ei ole pelkästään päivätanssipaiikka, jollaiseksi se saatetaan mieltää (vrt. nuorten aineiston *Humppahelvettiin* ‘Työnkulma’), vaan siellä järjestetään toimintaa myös nuorille. *Tipula*-nimeä ei enää juuri puheessa käytetä, mutta silti useimmat nuoristakin sen tuntevat. Tietämystä lisää luonnollisesti myös se, että lähes kaikki kyselyyn vastanneista nuorista opiskelivat Kallaveden lukiossa (ent. tyttölyseo).

Museon aineistosta nuorten aineistoon säilyneitä nimiä on häviävän vähän: noin kymmenen noin paristasadasta nimestä. Vain harva epävirallinen nimi näyttää näin ollen säilyvän kahden sukupolven päähän.

4.2. Ikäryhmältä toiselle säilyneet nimet

4.2.1. Vanhimman ja keski-ikäisten aineiston yhteiset nimet

Vanhimmassa aineistossa ja keski-ikäisten aineistossa oli noin kolmekymmentä samaa nimeä. Yli kolmasosa aineistoissa esiintyneistä nimistä oli erityyppisten rakennusten nimiä. Näitä nimiä olivat *Elorannantalo* 'ns. Maximin kulma', *Konttisen liiketalo* 'Konttisen huonekalumyymälä', *Lottahovi* 'Väinölänniemenhovi', *Lutikkalinna* 'rakennus Kirkkokadun ja Satamakadun kulmassa', *Navetta* 'yhteiskoulu', *Rohtola* 'Kuopion Rohdos Oy', *Ruutikellari* 'räjähdysainevarasto', *Ryssänkirkko* 'ortodoksinen kirkko', *Talsti* 'Dahlströmin tehdas', *Tikkula* 'Hallmannin tulitikkutehdas' ja *Toralinna* 'Pohjolankatu 18'. Nuorten aineistossa näitä nimiä ei siis ollut. Hävinneistä rakennuksista (*Lottahovi*, *Lutikkalinna*, *Rohtola*, *Ruutikellari*, *Talsti*, *Tikkula*) ei nuorilla ole tarvetta puhua. Noin puolet rakennuksista on kuitenkin edelleen olemassa. Syynä nimien poissaoloon nuorten aineistosta on se, että nuoret tuntevat paikat toisella nimellä: joko paikan virallisella tai uudella puhekielisellä nimellä (ks. lukua Saman paikan eri nimet). Osassa tapauksia syynä puuttumiseen nuorten aineistosta on se, että nuorilla ei ole ollut syystä tai toisesta tarvetta nimetä paikkaa uudelleen.

Seuraavaksi parhaiten olivat säilyneet erilaisten mäkien nimet, jotka useimmiten olivat urheilupaikkoja. Säilyneitä nimiä olivat *Aave Maria* eli *Äetimeitä* 'hiihtolatu', *Golganmäki* 'mäki ortodoksinen museon lähellä', *Hiihtokenttä* 'kenttä teknisen oppilaitoksen paikalla', *Isämeitä* 'hiihtolatu', *Kuolemankurvi* 'hiihtolatu', *Luuperinmäki* 'Flodberginmäki', *Patakukkula* (nykyisen Inkilänmäen asutuksen tienoilla), *Ruutikellarinmäki* ja *Tikkulanpuisto*. Nimet ovat säilyneet niin kauan kuin paikkoja on alkuperäiseen tarkoitukseen käytetty. Sittemmin paikat ovat muuttuneet useimmiten rakentamisen myötä, joten nimien käyttäjien ketju on katkennut.

Samoja ravintoloiden nimiä olivat *Hotkoppi* 'Hotelli Kuopio', *Kallan karvahattupuoli* ja *Kallan teräväpuoli* 'ravintola Kalla', *Kasino* 'Peräniemen kasino' ja *Rengas* eli *Renkku* 'Puijonsarvi (< Rengasravintolat)'. Puolet ravintoloista on hävinnyt, mikä selittää myös nimien katoamisen. Peräniemen kasinon nuoret ovat nimenneet *Peräsuolen*

kasinoksi, *Renkun* nuoret tuntevat *Puikkarina* – paikat ovat siis saaneet uuden puhekielisen nimen.

Yksittäiset nimet liittyivät kaupunginosiin (*Puutteenperä*), nuorison seurusteluun (*Marska*) ja kiintopisteisiin (*Merkkikivi*, *Saastamoisenkulma*, *Ranininkulma*). Molemmista aineistossa esiintyi myös Kauppahallin yhteydessä toimivaa kalahallia tarkoittava *Saastamoisenmatalikko*. Ensimmäinen edellä mainituista nimistä on saanut uuden puhekielisen nimen (*Ikori*). *Marska* on kadonnut, koska kuopiolaisnuoret tapaavat toisiaan torilla. Nuoret eivät ole tunteneet Saastamoisen liiketaloa, joten *Saastamoisenkulma* sen paremmin kuin *Saastamoisenmatalikkokaan* ei ole säilynyt heidän päiviinsä. Nuoret myös käyttävät paikanmäärittelyyn eri nimiä kuin ennen, joten *Merkkikivi* on tuntematon, vaikka maamerkki onkin vielä paikallaan.

4.2.2. Keski-ikäisten ja nuorten aineiston yhteiset nimet

Keski-ikäisten ja nuorten aineistossa oli myös noin kolmekymmentä samaa nimeä. Suunnilleen puolet samoista nimistä oli koulujen ja ravintoloiden nimiä. Samoja koulujen nimiä olivat *Amis* ja *Amiska* ‘Ammattikoulu’, *Klassikka* ‘Kuopion klassillinen lukio’, *Kopis* ‘kauppaoppilaitos’, *Minari* ‘Minna Canthin lukio’, *Navettakoulu* ‘ent. Leväsen ala-aste’ ja *Teku* ‘tekninen oppilaitos’. Kaikissa kouluissa on edelleen toimintaa, joten puhekieliset nimet säilyvät helposti. Samoja ravintoloita olivat *Henkka* ‘Henry’s Pub’, *Jettibaari* ‘Bierstube YET’, *Mäkkäri* ‘McDonald’s’ ja *Puikkari* ‘Puijonsarvi’. Katson tähän kohtaan kuuluvaksi myös *Snellun* ‘Snellun grilli’. *Henkka* ja *Puikkari* ovat nimiä, joilla on laaja käyttäjäkunta ja jotka säilynevät niin kauan kuin kyseiset ravintolatkin. *Mäkkäri* on todennäköisesti siirtynyt nuorten puheesta keski-ikäisille eikä toisinpäin. Keski-ikäisten vastauksissa irlantilaiseen O’Connell’s-ravintolaan viitattiin nimellä *Irkkipubi*, nuorten vastauksissa nimellä *Irkkuabaari*.

Julkisia tiloja olivat *Kyssi* ‘Kuopion yliopistollinen sairaala’, *Kyttälä* ‘poliisilaitos’ ja *Sosku* ‘sosiaalitoimisto’. Kaikkien nimien tarkoitteet ovat säilyneet ja koskettavat tavalla tai toisella myös nuorten elämää. Säilyneitä asuinalueiden nimiä olivat *Ikori* ‘Itkonniemi’, *Nepali* ‘Neulamäki’, *Keilis* ‘Keilaniemi’, *Mölymäki* ja *Möläri* ‘Myllymäki’ sekä *Särkkäri* ‘Särkimäki’. Kaksi ensimmäistä lienee jälleen lainautunut nuorilta vanhoille. Yllättävää on *Möläri*-nimen esiintyminen nuorten aineistossa, sillä käsittääkseni *Mölymäki*-nimikään ei ole nuorten kovin yleisesti tuntema.

Urheiluun liittyviä nimiä olivat *Keskari* ‘Keskuskenttä’, *Niiralanmonttu* ‘jäähalli’ ja *Puijonmonttu* ‘Puijon urheilualue’. Nimien säilymisen syynä on jälleen

tarkoitteiden pysyvyys ja käytön yleisyys, mikä aiheuttaa nimen käyttämisen tarpeen. Samoja liikkeitä olivat *Kukkatalo* ja *Marketit*. *Kukkatalo* Karjalankadulla on joitakin vuosia sitten lopettanut toimintansa. Aikanaan paikka oli kuitenkin suhteellisen keskeinen sijainniltaan vilkkaasti liikennöidyn auto- ja jalankulkutien lähellä, joten moni nuori muistaa sen ja käyttää nimeä esimerkiksi paikanmäärittämisessä. Muita samoja kohteita olivat *Kalsarit* ‘Nousee-teos’ ja *Nuokkari* ‘Nuorisotalo 44’. Nousee-teos on edelleen paikallaan, ja epävirallinen nimi kuvaa sen ulkomuotoa sen verran osuvasti, että nimi on säilynyt. *Nuokkari* puolestaan lienee taas lainaa nuorilta keski-ikäisten aineistolle.

Ainialan mukaan nimi on kadonnut silloin, kun sitä ei enää käytetä. Tällainen nimi voidaan edelleen muistaa, vaikka se ei olekaan aktiivisessa käytössä. Ainiala pitää nimeä kadonneena myös silloin, jos nimen tarkoite on hävinnyt. Toisaalta nimi voi olla kadonnut, vaikka sen tarkoite on edelleen olemassa. Nimen voi sanoa olevan kadonnut ainakin silloin, kun sitä ei voi käyttää siitä syystä, että muut saman yhteisön jäsenet eivät tiedä sitä. (Ainiala 1997: 24–25.) Epävirallinen nimistö säilyy edellä olleen tarkastelun perusteella huomattavasti paremmin sukupolvelta toiselle kuin kahden käyttäjäpolven päähän. Ylipäätään epävirallinen nimistö on kuitenkin melko heikosti säilyvää. Tätä selittää muun muassa epävirallisen nimistön nopeasti muuttuva luonne. Monelle edellä mainituista paikoista on sekä keski-ikäisten että nuorten tunteman nimen lisäksi pelkästään nuorten käyttämä nimi. Suurin syy nimien katoamiseen lienee kaupungin muuttumisessa: suuri osa museon aineistossa nimetyistä paikoista on hävinnyt jo aikaa sitten – puu-Kuopion väistymisen myötä katosivat myös monet siihen kuuluneet nimet.

4.3. Saman paikan eri nimet

Paikannimet ovat niin keskeinen osa kulttuurimaisemaa, että jos ihmisen asuin- ja elinympäristö pysyisi muuttumattomana sekä nimitraditio katkeamattomana, myös nimistö säilyisi sellaisenaan. Kulttuurimaisemassa tapahtuu kuitenkin jatkuvasti muutoksia, jotka sitten heijastuvat nimistöön. Jos nimiä ei tarvita, ne katoavat. Paikan yksilöintitarve saattaa kuitenkin olla edelleen olemassa, jolloin paikka voi saada uuden nimen, eli nimi vaihtuu. (Ainiala 1997: 200.) Jos on käyttänyt tietystä paikasta samaa nimeä pitkään, on uuden nimen käyttöön vaikea tottua. Aineistossani oli jonkin verran nimiä, joita edelleen käytetään tai jotka ainakin muistetaan, vaikka paikan nimi tai käyttötarkoitus vaihtuisi. Tarkastelen seuraavassa eri ikäryhmien samasta paikasta käyttämiä eri nimiä.

Nuorille on tyypillistä muokata vanhoja epävirallisia nimiä (ks. Koivisto 1997: 293). Niinpä monet keskiaineiston nimistä eivät esiintyneet nuorten aineistossa, koska nuoret ovat korvanneet ne uudella. Muutos voi olla vähäinen, jolloin operoidaan lähinnä johdosten avulla, tai suurempi, jolloin koko nimi vaihtuu. Keski-ikäiset kuitenkin saattavat jatkaa vanhan nimen käyttöä. Paikoin on huomattavissa nuorten käyttämän nimistön käyttöönottoa.

Paikasta saatetaan käyttää edelleen vanhaa nimeä, vaikka paikan virallinen nimi vaihtuu tai koko paikka muuttuu esimerkiksi käyttötarkoitukseltaan toiseksi. Terveyskeskuksen sanotaan edelleen olevan *Savotalossa*, vaikka rakennuksessa toiminut Savo-lehti fuusioitiin Savon Sanomiin jo useita vuosikymmeniä sitten. Nuoret puhuvat paikasta *Arvauskeskuksena*. Samoin vanhempi väki sanoo esimerkiksi ravintola Maxim'sin sijaitsevan *Elorannantalossa*, vaikka liike on lopetettu jo kauan sitten. Nuoret puhuvat paikasta *Maximinkulmana* tai paikalla olevien ravintoloiden (Emig's, Maxim's) nimillä. Joku saattaa puhua vielä keskustan nuorisotalon eli *Nuokkarin* kulmasta *Monninkulmana*, koska Hermanni Monni -niminen henkilö on paikalla joskus asunut. Todennäköisesti nimi vain muistetaan, mutta sitä ei käytetä. Jynkän entinen Hallman (nyk. Sale) on viime vuosina vaihtanut tiheään nimeään, mutta nuorison puheessa se on edelleen *Hale*. Keski-ikäiset kutsuvat paikkaa *Hallmanni*-nimellä tai käyttävät virallista nimeä. Nuorten aineistossa mainitaan Valintataloa tarkoittava *Tenna*-nimi, vaikka kauppa ei ole ollut senniminen enää pitkään aikaan.

Vanhemmat ihmiset saattavat puhua Itkonniemestä edelleen *Puutteenperänä*, *Kurjalana* tai *Nälkäniemenä*, nuorten puheessa kaupunginosa on *Ikori*. Nuorten käyttämä nimi on edusteilla myös joissakin keski-ikäisten vastauksissa. Vanhimmassa aineistossa Sammakkolampi tunnettiin *Sammakkona*, nuoret ovat kutsuneet lampea *Samiskaksi*. Vanhimmassa aineistossa Kuopion tori mainittiin *Savonnapana*, tämän päivän nuoret puolestaan kulkevat *Torgenilla*, *Torgetilla* tai *Torskalla*. Vanhimmassa aineistossa Sokoksen kongi (Citykäytävä) tunnettiin *Citykongina*. Tällöin Sokos oli vielä City-Sokos. Tämän päivän nuoret kutsuvat paikkaa *Sokkarinkongiksi*. Anttilan talosta sekä keski-ikäiset että nuoret tuntevat nimen *Finnjet*, mutta nuoret kutsuvat paikkaa myös *Junttilaksi* ja keski-ikäiset savolaisemmin *Vinjetiksi*.

4.4. Eri paikkojen samat nimet

Aineistossani on joitakin sellaisia nimiä, jotka viittasivat eri tarkoitteisiin eri käyttäjäryhmissä. Keski-ikäisten aineiston *Navetta* tarkoittaa yhteiskoulua, nuorilla Leväsen

Navettakoulua eli *Navettaa*. Näissä nimissä nimeämisperusteet ovat erilaisia: Leväsen *Navettakoulu* todellakin on rakennettu entiseen navettaan, mutta Yhteiskoulu ei. Yhteiskoulun nimeäminen *Navetaksi* johtuu muista syistä – ilmeisesti nimellä on jonkinlainen yhteys läheisen lyseon *Talli*-nimitykseen. Vastauksista ei selviä, millainen. Kenties kyseessä on jonkinlainen assosiaatiokenttä (vrt. *Tipula* ’tyttölyseo’, *Talli* ’poikalyyseo’, *Navetta* ’yhteiskoulu’). Nuoret olivat nimenneet myös poliisilaitoksen *Navetaksi*. Tällöin nimen halventava sävy on ilmeinen.

Samaa epävirallista nimeä saatetaan käyttää eri kohteista myös saman käyttäjäryhmän sisällä. Tällöin epävirallisen nimen tarkoitteiden nimet ovat samantapaisia ja nimet on muodostettu esimerkiksi johtamalla tai elliptisesti. *Rahiksella* saatetaan tilanteen mukaan tarkoittaa ainakin hotelli Rauhalahden ravintolaa tai Rauhalahden leirintäalueen uimarantaa. *Arskan* tarkoitteeksi on nuorten aineistossa mainittu sekä Areena että Casa Arno. Samoin *Snellu* voi tarkoittaa sekä Snellmaninpuistoa että Snellun grilliä. Henry’s Pub tunnetaan Kuopiossa yleisesti *Henkkana*, mutta nuorten aineistossa nimen tarkoitteeksi oli merkitty myös Hennes & Mauritz (vrt. *Henkka & Maukka*). Samoin *Linuri* on tarkoittanut vanhimmasta aineistosta nuorten aineistoon Linnanlahden kenttää, mutta yhdessä nuorten vastauksessa sen tarkoitteeksi oli ilmoitettu Linnanpellon kaupunginosa.

Toiseksi nimenantoperusteet saattavat olla samankaltaisia. Esimerkiksi *Hallilla* voidaan viitata Kuopio-halliin tai Sammakkolammen väestönsuojaan. Myös väestönsuoja lienee Kuopio-hallin tapaan urheilijoiden käytössä, joten harjoitukseen mennään molemmissa tapauksissa ”hallille”. *Humppahelvetti* tarkoittaa Työnkulmaa tai Emig’siä. Molemmissa tapauksissa nimenantaja on halunnut ilmaista mielipiteensä nimen tarkoitteesta. Nuoret tarkoittavat *Junttilalla* yleensä Anttilaa, mutta nimellä voi viitata myös ammattikouluun. Samantapaisista *Snäk(k)äri-* ja *Snägäri-* nimistä ensimmäinen tarkoittaa Snack-toria, jälkimmäinen Minnan grilliä. Keskiaineistossa *Monttu* oli niin Käsityökadulla sijainneen baarin kuin Niiralan hiekkakuopan tai jäähallin epävirallisena nimenä. Molemmissa tapauksissa idea nimeen on tullut tarkoitteiden sijainnista: ravintola oli katutasoa alempana, jäähalli on rakennettu notkoon. Myös nuoret tuntevat jäähallin *Niiralanmonttuna*. Sama epävirallinen nimi on voitu muodostaa täysin eri perustein: keski-ikäisten aineiston *Lat(t)aamo* tarkoittaa ammuslataamoa, mutta myös Julkulan mielisairaala.

Keskiaineiston vanhaa linja-autoasemaa tarkoittanut *Roihala* on monella tapaa mielenkiintoinen nimi. Nimi on erittäin savolainen, koska se on samaa pesyettä kuin verbi *roihaltaa*. Verbi tarkoittaa kuulemani mukaan pahatapaista käytöstä, johon voi kuvitella liittyvän muun muassa alkoholin, kovaäänisyyden ja hyvistä tavoista piittaamattomuuden. Informanttini arveli vanhan linja-autoaseman liikanimen juontavan juurensa asemalla aikaa

viettäneistä laitapuolen kulkijoista, ”remusakista”. Nimen erikoisuuden vuoksi oli yllättävää, kun hiljattain kuulin *Roihalaa* käytettävän myös nuorten puheessa. Nimi ei kuitenkaan viitannut aikaa sitten purettuun linja-autoasemaan, vaan erään poikaporukan vuokra-asuntoon. Nimenannolle on joka tapauksessa ollut keskimäärin samat perusteet.

Edellä mainittujen nimien lisäksi aineistossa oli joitakin nimiä, jotka viittaavat esimerkiksi saman yritysketjun johonkin kohteeseen. *Mäkkärillä* voi viitata mihin tahansa Kuopion kolmesta McDonald’sista. Tarvittaessa paikka voidaan yksilöidä *Haapaniemen*, *Prisman* tai *Keskustan Mäkkäriksi*. Samoin *Selari* tai *Sheba* tarkoittavat molemmat Shell-huoltoasemia. Jotkut vastaajista olivat kirjoittaneet nimien tarkoittavan esimerkiksi Leväsen tai Niiralan Shelliä. Samoin *Siwarin* oli ilmoitettu yhdessä vastauksessa tarkoittavan juuri Itkonniemen Siwaa, vaikka kyseisiä kauppvoja on muuallakin Kuopiossa. Tämä kertonee vastaajan asuinpaikasta ja elinpiiristä: jos asioi pelkästään Itkonniemen Siwassa, ei tule helposti ilmoittaneeksi *Siwarin* tarkoitteeksi muita Siwa-kauppvoja.

5. NIMIEN KÄYTTÖ JA OSAAMINEN

Nimitaidon tutkimisella tarkoitetaan sitä, että selvitetään, kuinka paljon ja minkälaisia paikannimiä ihmiset omalta asuinseudultaan osaavat. Ihmisen nimitaitoon kuuluvat ne paikannimet, joita hän oman alueensa paikannimistä käyttää ja jotka hän tuntee. Nimitaitoon siis kuuluvat myös ne nimet, joita ihminen ei itse käytä, vaan ainoastaan tuntee. Nimitaitoa tutkittaessa olisi keskeistä selvittää, onko nimitaidossa eroja eri-ikäisten, eri sukupuolta olevien ja eri ammattiryhmien välillä. Jos eroja huomataan, täytyisi selvittää, mistä ne johtuvat. Edelleen voidaan tutkia yksilöiden nimoreviiriä eli sitä, kuinka laajalta alueelta nimiä osataan. Yksi selvityksen kohde ovat nimenosaamissyöt. (Ainiala ym. 2000: 330–331.)

Nimitaidon tutkimus kuuluu sosio-onomastisen tutkimuksen piiriin. Toistaiseksi nimien käytön tutkimusta ylipäätään on tehty vähän; erityisen vähäistä on ollut nimitaidon tutkimus. Suomessa perustavanluonteista työtä on tehty ruotsinkielisen nimistön tutkimuksen parissa: kolmen kylän paikannimistöä käsittelevä Sociologiska namnstudier (Slotte, Zilliacus ja Harling 1973) on edelleen alan tärkeimpiä teoksia. Muun muassa tämä tutkimus todisti sen, että vanhat osaavat nimiä nuoria paremmin, miehet paremmin kuin naiset. Parhaiten osattiin itseä lähellä olevien paikkojen nimet. Saman perheen jäsenet osasivat samojen paikkojen nimiä. Edelleen tutkimuksessa selvisi, että sukupuoli vaikuttaa nimitaitoon enemmän kuin ikä. (Ainiala ym. 2000: 331.)

5.1. Miten nimet opitaan?

Nuorten aineiston vastaajista 21 ei ollut asunut Kuopiossa koko ikäänsä. Näiden informanttien vastaukset antavat mahdollisuuden tarkastella epävirallisten nimien oppimista: Mitkä nimet opitaan ensin? Miksi? Mitä nimiä ei opita? Miksi? Seuraavasta listasta selviää muualta muuttaneiden syntymäpaikka sekä se, kuinka kauan informantit ovat asuneet Kuopiossa. Kuusi informanteista ei asu Kuopiossa, vaan he käyvät koulua Siilinjärveltä ja Suonenjoelta käsin. Yksi vastaaja ei ilmoittanut syntymäpaikkaansa.

Syntymäpaikka	Asunut Kuopiossa
Kirkkonummi	12 v
Jyväskylä	11 v
Hyvinkää	10 v
Siilinjärvi	10 v
Vantaa	10 v
Nurmes	5 v
Rautavaara	4 v
Kannus	3 v
Severn, Md. (USA)	3 v
Sonkajärvi	1 v
Keitele	2 kk
Juankoski	3 vk
Kuhmo	3 vk
Nilsia	3 vk
Varkaus	3 vk
Siilinjärvi	ei asu
Siilinjärvi	ei asu
Siilinjärvi	ei asu
Suonenjoki	ei asu
Suonenjoki	ei asu
?	ei asu

5.1.1. Kuopion ulkopuolella asuvien nimitaito

Vastaajista kuusi käy koulua Kuopiossa, vaikka asuu toisaalla. Suonenjoki ja Siilinjärvi ovat molemmat Kuopion lähikuntia; Suonenjoelle on Kuopiosta matkaa noin 50 ja Siilinjärvelle 20 kilometriä. Kuopio ja sen epävirallinen nimistö voi olla informanteille jossain määrin tuttu jo ennen lukion alkamista. Kuopio saattaa olla lähialueiden pienemmille kunnille sama asia kuin muulle Suomelle Helsinki: moni tietää esimerkiksi *Espan*, *Rööperin* ja *Sörkan*, vaikka ei olisi koskaan Helsingissä käynytäkään. Samaan tapaan esimerkiksi *Vänäri* 'Väinölänniemi' kuulemma tunnetaan Suonenjoella, vaikka Kuopio ei sen lähemmin tuttu olisikaan.

Seuraavassa luettelen Suonenjoella ja Siilinjärvellä asuvien tuntemat Kuopion epäviralliset paikannimet. Nimen jäljessä oleva numero kertoo, monenko informantin vastauksessa paikka esiintyi. Yhdellä informantilla esiintyneen paikan jäljessä ei ole numeroa.

Henkka & Maukka, Hennes(i), Henska 'Hennes & Mauritz' 5
Amiska 'ammattikoulu' 4
Puikkari 'Puijonsarvi, ravintola' 4
Minari 'Minna Canthin lukio' 3
Isotkaupat; Cittari; Euro 'Kolmisopen City- ja/tai Euromarket' 2
Klassikka 'Kuopion klassillinen lukio' 2
Minna 'Kauppakeskus Minna' 2
Mäkki 'McDonald's' 2
Vänäri 'Väinölänniemi' 2
Emikka 'Emig's, ravintola'
Donultsi 'Arnold's Donuts'
Henkka 'Henry's Pub'
Jalo 'Kangaskauppa S. Jalo'
Jilli ja Silli 'Jim & Jill'
Juoppoparkki 'Työnkulman lähellä oleva pysäköintialue'
Juoppopuisto 'Käsityökadun varrella oleva puistoalue'
Keskari 'Keskuskenttä'
Ketari 'Kettulanlahti'
Ketari 'Kettulanlahdenkenttä'
Kongi 'Sokoksen kongi'
Rahis 'Rauhalahdenkenttä'
Rahis 'Rauhalahdenkenttä'
Recodsi 'Free Record Shop'
Snellu 'Snellmanipuisto'
Sosku 'sosiaalitoimisto'
Suomalainen 'Suomalainen kirjakauppa'
Tinosi 'Tino's Tattoo'
Tiirala 'Niirala'
Valkkari 'Valintatalo'
Veikka 'Kenkä-Veikko'

Mainitut kuusi informanttia tunsivat yhteensä 30 eri paikkaan viittaavaa epävirallista nimeä. Kuopion ulkopuolella asuvat todennäköisesti tulevat aamulla keskustaan, käyvät päivän koulussa ja lähtevät sen jälkeen takaisin. Esimerkiksi linja-autoa odotellessa aikaa kulutetaan keskustan ravintoloissa ja liikkeissä. Suurin osa nimistä sijoittuukin keskustaan tai sen lähelle. Poikkeuksen tästä tekevät nimet *Ketari*, *Rahis* sekä *Euro-* ja/tai *Citymarketiin* viittaavat *Isotkaupat*, *Cittari* ja *Euro*. Tämä kertoo siitä, että nimien käyttäjät tuntevat Kuopiosta lähinnä sen keskustan. Kettulanlahti ja Rauhalahdenkenttä tulivat esiin saman informantin vastauksessa; hän saattaa tuntea alueet mahdollisen jalkapalloharrastuksen takia, koska tunsikin myös Keskuskentän epävirallisen *Keskari*-nimen. Marketit voivat olla tuttuja

niille, jotka kulkevat koulumatkansa vanhempiansa kyydissä, jolloin ostokset saatetaan varsinkin Suonenjoelle mennessä tehdä Kolmisopessa.

Nimistä seitsemän viittaa liikkeeseen, joita ei todennäköisesti Suonenjoella ja Siilinjärvellä ole. Onkin odotuksenmukaista, että Kuopiossa oltaessa näissä liikkeissä käydään ja niiden epäviralliset nimet tunnetaan. Hennes & Mauritz -vaateliike on monen nuoren tärkeimpiä ostospaikkoja, mikä selittää epävirallisen nimen tuttuuden. Lisäksi nimi on tunnettu joka puolella Suomea, kuten myös nimet *Amiska*, *Mäkkäri* ja *Sosku*. Lähinnä nuorten vaatteita myyvä liike Kuopiossa on myös Jim & Jill eli *Jilli ja Silli*. Nuorten elämämpiiriin liittyvät myös levykauppa Free Record Shop eli *Recordsi* ja tatuointiliike Tino's Tattoo eli *Tinosi*. Kenkä-Veikko ei tietääkseni ole erityisesti nuorten suosima kauppa. Epävirallinen nimi esiintyykin vain yhdellä informantilla, samalla vastaajalla, joka tiesi kangaskauppa S. Jalon epävirallisen nimen.

Puikkari, *Minari*, *Klassikka* ja *Vänäri* ovat erittäin tunnettuja kuopiolaisia nimiä, joten ei ole ihme, että ne ovat muualla asuvienkin tiedossa. Tunnettuutta lisää se, että *Minari* ja *Klassikka* ovat lukioden nimiä, joten ne kuuluvat näin ollen usein nuorten puheessa. Puijonsarven hotelli ja ravintola ovat aivan Kallaveden lukion lähellä; samoin Väinölänniemi alkaa kivenheiton päästä koulusta. Kaikki vastaajista todennäköisesti kulkevat kouluun Snellmaninpuiston eli *Snellunpuiston* läpi sekä hankkivat koulukirjansa Suomalaisesta kirjakaupasta. *Emikan* eli ravintola Emig'sin kahvila päivisin ja ravintolapuoli iltaisin oli omana kouluajanani Kallaveden lukion oppilaiden suosima paikka ja näyttäisi olevan sellainen edelleen.

Juoppoparkki ja *Juoppopuisto* viittaavat siihen, että informantit viettävät perjantai-iltojaan Kuopion keskustassa. Varsinkin Siilinjärveltä nuoret tulevat viikonlopun viettoon kuopiolaisten ystäviensä luokse. Kuopiossa saatetaan käydä myös autokyydillä. Kuopion nuorilla on tapana kokoontua torilla, jonka lähellä on *Juoppopuisto* (nuorten aineistossa myös *Yrjöpuisto* tai *Yrjis*). Nimi tarkoittaa Käsityökadulla olevaa puistoaluetta. Nuoret viettävät aikaansa kulkien torin päästä päähän ja edelleen Sektorin ja Anttilan välistä Käsityökadulle, minkä jälkeen kierretään Café Picnicin ympäri ja palataan samaa reittiä. *Juoppopuistossa* huonovointiset nuoret keräävät voimia suojassa esimerkiksi virkavallan katseilta. *Juoppoparkki* viittaa perjantai-iltojen kortteliralliperinteeseen: autoilla kierretään tiettyä reittiä keskustassa, ja välillä pysähdytään, koska toria kiertävää lenkkiä ei saa ajaa kuin tietyn määrän peräkkäin. Yleensä auton kuljettaja on seurueen ainut alkoholia nauttimaton.

5.1.2. Vasta Kuopioon muuttaneiden nimitaito

Seuraavassa tarkastelen Kuopioon vastikään muuttaneiden nimitaitoa. Kyseeseen tulevista informanteista neljä on muuttanut Kuopioon koulujen alkaessa, koska kysely tehtiin elokuussa, ja vastaajat ilmoittivat asuneensa kaupungissa noin kolme viikkoa. Lisäksi otan mukaan kuukauden Kuopiossa asuneen informantin vastauksen. Informantit olivat muuttaneet Kuopioon sekä Pohjois-Savon alueelta että muualta: Juankoskelta, Nilsiästä, Varkaudesta sekä Kuhmosta ja Keiteleeltä. Seuraavassa luettelen heidän tietämänsä nimet.

Amiska 'ammattikoulu' 5
Mäkkäri, Mäkki 'McDonald's' 4
Henkka ja Maukka, Hoo & ämmä 'Hennes & Mauritz' 3
Minari 'Minna Canthin lukio' 3
Puikkari 'Puijonsarvi, ravintola' 3
Emikka 'Emig's, ravintola' 2
Kyttälä 'poliisiasema' 2
Lyska 'lyseo' 2
Vänäri 'Väinölänniemi' 2
Amppari 'Ampiainen, ravintola'
Anttilankatto 'pysäköintialue Anttilan katolla'
Arska 'Casa Arno, ravintola'
CM, Market 'Citymarket'
Henkka, Henri 'Henry's Pub'
Hese 'Hesburger'
Kamillo 'Isä Camillo, ravintola'
Klassikka 'Kuopion klassillinen lukio'
Kopis 'kauppaoppilaitos'
Lääni, Linna, Vallu 'lääninvankila'
Maxi 'Maxim's, ravintola'
Minna 'Kauppakeskus Minna'
Putkola 'Auto-Putkola'
Rumien ranta 'Väinölänniemen uimaranta'
Rupla 'Työnkulma'
Sivari 'Siwa'
Snellunpuisto 'Snellmaninpuisto'
Snägäri 'Minnan grilli'
Sokkari 'Sokos'
Sosku 'sosiaalitoimisto'
Suomalainen 'Suomalainen kirjakauppa'
Teku 'tekninen oppilaitos'
Yrjöpuisto 'Käsityökadulla oleva puistoalue'
Ytis 'yhteiskoulu'
Ärrä 'R-kioski'
Äxä 'Levykauppa Äx'

Vasta Kuopioon muuttaneet tunsivat yhteensä 35 eri paikkaan viittaava epävirallista nimeä eli suunnilleen saman verran kuin muualla asuvat. 16 nimistä eli lähes

puolet oli samoihin paikkoihin viittaavia. Uusista nimistä muutamaa lukuun ottamatta kaikki viittasivat edelleen keskustan paikkoihin. *Amppari* eli ravintola Ampainen on Männistössä ja *Putkola* eli Auto-Putkola Väliköntiellä Särkiniemen suunnalla. *Hese* viittaa Siilinjärven Hesburgeriin, koska Kuopiossa ei tuolloin vielä ollut kyseistä hampurilaisravintolaa. Epäviralliset nimet selvästi siirtyvät nuorille koulumaailmassa, koska nimet liittyvät lukiolaisille keskeisiin keskustan paikkoihin: uusia koulujen nimiä olivat *Kopis* 'kauppaoppilaitos', *Teku* 'tekninen oppilaitos' ja *Ytis* 'yhteiskoulu'. Erikoisliikkeistä mainittiin Levykauppa Äx, juuri kahdeksantoista täyttäneiden nuorten suosimista ravintoloista Maxim's.

Yleissuomalaisia nimiä olivat *Kyttälä*, *Sokkari* ja *Ärrä*. Yllättävää mielestäni oli Työnkulman *Rupla*-nimityksen mainitseminen. Epävirallinen nimi on kyllä perin kuopiolainen, mutta ei käsittäkseni enää kovin tunnettu nuorten keskuudessa. Nimen tuntemisen saattaa kuitenkin selittää se, että informantti on (Kallaveden) lukiolainen ja lukiolaiset voivat olla silloin tällöin tekemisissä Työnkulman kanssa esimerkiksi siellä järjestettävien tapahtumien tiimoilta. Toinen yllättävä nimi oli Väinölänniemen uimarantaan viittaava *Rumiennranta*. Tuntuisi todennäköiseltä, että informantti on kuullut nimen muualta; elokuussa Väinölänniemen ranta on saattanut tulla tutuksi uusien opiskelukavereiden kanssa. On tietenkin myös mahdollista, että informantti on itse muodostanut nimen esimerkiksi ensivaikutelman perusteella. Tähän viittaisi se, että *Rumiennranta*-nimitystä ei ollut muiden nuorten vastauksissa, kuten ei muussakaan aineistossa.

5.1.3. Vuosia Kuopiossa asuneiden nimitaito

Seuraavassa tarkasteltavat nimet ovat informanteilta, jotka ovat asuneet Kuopiossa 1–12 vuotta. En erittele näitä vastauksia tarkemmin, koska näyttää siltä, että vastauksissa ei ole merkittäviä eroja, olipa informantti asunut Kuopiossa 3 tai 12 vuotta. Vastauksissa näkyivät pikemminkin nimitaidon yksilölliset erot. Yli kymmenen vuotta Kuopiossa asunut saattoi tietää vähemmän nimiä kuin kolme vuotta kaupungissa asunut. En kuitenkaan käsittele näitä eroja tässä sen tarkemmin.

Amiska, Amis 'ammattioppilaitos' 9

Sosku, Sossu 'sosiaalitoimisto' 7

Minari 'Minna Canthin lukio' 5

Puikkari 'Puijonsarvi, ravintola' 5

Henkka ja Maukka, Hennes, Hooäm 'Hennes & Mauritz' 4

Klassikka 'Kuopion klassillinen lukio' 4

Mäkkäri, Mäkki 'McDonald's' 4
Nuokkari 'Nuorisokeskus 44' 3
Snellu 'Snellmanipuisto' 3
Vänäri 'Väinölänniemi' 3
Ärrä 'R-kioski' 3
Lyska 'Lyseo' 2
Emikka, Emi 'Emig's, ravintola' 2
Makimi, Maksimi 'Maxim's, ravintola' 2
Monari 'monitoimitalo' 2
Nepali, Nepis 'Neulamäki' 2
Sokkarinparkki 'Sokoksen pysäköintialue' 2
Särkkäri, Särkkis 'Särkiniemi' 2
Teku 'tekninen oppilaitos' 2
Yrjöpuisto 'Käsityökadulla oleva puistoalue' 2
Finnjet 'Anttilantalo'
Flägäri 'Lippumäki, jää- ja uimahalli'
Ghetto 'Petonen'
Haapis 'Haapaniemi'
Hale 'Jynkän Sale'
Halli 'Sammakkolammen väestönsuoja'
Henkka 'Henry's Pub'
Hese 'Hesburger'
Hooski 'H-talo'
Intteri 'Kesport Intersport'
Junttila 'Anttila'
Kahis 'Kahakuja'
Karolssi 'Carrols'
Keskari 'Keskuskenttä'
Kiveslahti 'Kirveslahti, uimaranta'
Korpi 'Jynkkä'
Kunttari 'kuntoutumiskeskus Kunnonpaikka'
Kupla 'Keskuskenttä'
Kureksi, Skurde 'Kurkimäki'
Marketit 'City- ja Euromarket'
Minna 'Kauppakeskus Minna'
Niiralanmonttu 'jäähalli'
Rahis 'Rauhalampi'
Raxi 'Golden Rax Pizzabuffet'
Ruoka-Jokru 'Ruoka-Jokeri'
Pihis 'Pihkapolun koulu'
Pirsma 'Prisma'
Staari 'Tähti, ravintola'
Super Mario 'Pizzeria Da Mario'
Tebska 'Teboil'
Tonari 'Tony's Pub'
Tupla 'Tuplajäät'
Rikkaittenrinne 'Päivärinteentie'
Venäläinen 'Venäläisen moottoriliike'

Pitkään Kuopiossa asuneiden nimelistassa on 53 nimeä, mikä on jo huomattavasti enemmän verrattuna juuri muuttaneiden tai muualla asuvien nimiin. Tämän

listan kärkeä on mielenkiintoista verrata aiempiin listoihin, koska kaikkien listojen alku näyttää hyvin samanlaiselta. Useita vuosia Kuopiossa asuneiden informanttien voi olettaa mainitsevan suurimman osan keskeisistä nuorten käyttämistä epävirallisista nimistä, ja näistä nimistä tunnetuimpia näyttäisivät olevan ainakin *Amis*, *Emikka*, *Henkka ja Maukka*, *Klassikka*, *Lyska*, *Maksimi*, *Minari*, *Mäkkäri*, *Nuokkari*, *Puikkari*, *Snellu*, *Sosku*, *Vänäri* sekä *Yrjö-* tai *Juoppopuisto*. Nämä nimet myös Kuopioon tulevat oppivat ensimmäisinä.

Viimeksi esitetystä listasta näkyy kuitenkin selvä ero aikaisempiin. Nimet ovat selvästi kuopiolaisempia. Ensinnäkin nimet viittaavat muihinkin kuin keskustan paikkoihin. Esimerkiksi monien kaupunginosien epävirallinen nimi tulee esiin: *Ghetto*, *Haapis*, *Korpi*, *Nepali*, *Skurde*, *Särkkäri*. Keskustan ulkopuolella ovat myös esimerkiksi Lippumäen uima- ja jäähalli, Kirveslahti, Jynkän Sale, Tony's Pub, Ruoka-Jokeri, Tuplajäät, Prisma ja Pihkapolun koulu.

Toisekseen listassa on joitakin erikoisen kuopiolaisia nimiä, jotka eivät kuitenkaan näytä siirtyvän ensimmäisenä muualta tulijoille. Näistä nimistä *Finnjet*, *Niiralanmonttu* ja *Rikkaittenrinne* ovat vanhemmillekin kuopiolaisille tuttuja, ”klassisia” epävirallisia nimiä. Nimien oppiminen edellyttää jonkinasteista kuopiolaisuuteen sisäänpääsyä, muuten niitä ei tule tuntemaan. Kaikkiin nimiin liittyy palanen Kuopion historiaa: kansa nimesi aikoinaan Anttilantalon *Finnjetiksi*, koska ei pitänyt kauniin Saastamoisen liiketalon purkamisesta. Niiralan sorakuopassa puolestaan on luisteltu jo ennen jäähallin tuloa. *Rikkaittenrinne* on yksi pitkäikäisimmistä ja sitkeimmin säilyneistä Kuopion epävirallisista nimistä. Nuorten puheessa paikkaan ei kuitenkaan tule kovin usein viitattua, mikä selittää nimen tuntemattomuutta.

Listan kaksi nimeä viittaa paikkoihin, joiden nimi on vaihtunut. Jynkän Hallman on jo kauan ollut Sale, mutta sitä kutsutaan silti *Haleksi*. Leväsen Ruoka-Jokerin lopettamisesta on vielä pidempi aika, mutta silti yksi vastaaja muisti *Ruoka-Jokrun*. Nykyään *Jokerin* paikalla toimii ICL Data. Nämä nimet kertovat, että nimen käyttäjä on asunut paikkakunnalla jo pitkään. Kuopiossa pitkään asuneiden nimissä näkyy myös savolaisille tyypillinen sanoilla leikkiminen ja nuorille ominainen tapa johtaa epävirallisia nimiä esimerkiksi nimissä *Junttila* ’Anttila’, *Kiveslahti* ’Kirveslahti’, *Pirsma* ’Prisma’, *Super-Mario* ’Pizzeria Da Mario’, *Flägäri* ’Lippumäki’ ja *Hooski* ’H-talo’.

5.2. Eri ikä- ja sukupuoliryhmien nimitaito

Seuraavassa selvitan ensin naisten ja miesten, sitten tyttöjen poikien nimitaitoa ja sukupuolten välisiä eroja nimeämisen kohteissa, nimettyjen paikkojen määrässä sekä rinnakkaisnimissä. Naisten ja miesten välisiä eroja tarkastelen itse keräämäni keskiaineiston pohjalta. Tytöistä ja pojista keskitän tarkastelun vuonna 2001 kerättyyn nuorten aineistoon.

5.2.1. Keski-ikäisten naisten ja miesten nimitaito

Sain keski-ikäisille tekemääni kyselyyni vastauksen vain kolmelta naiselta, mutta tässä tapauksessa voi ajatella laadun korvaavan määrän, sillä kyseiset informantit tiesivät runsaasti nimiä (vrt. miesten nimiin). Naiset tunsivat epävirallisen nimen 103:lle eri paikalle. Erilaisia nimiä oli 108. Nimiesiintymiä oli kaiken kaikkiaan 141. Samaan kyselyyn vastasi kahdeksan miestä. Vastaajat tunsivat epävirallisen nimen 79:lle eri paikalle. Erilaisia nimiä oli 86 ja nimiesiintymiä 149. Seuraavassa luettelen naisten ja miesten nimeämät paikat paikanlajeittain. Suluissa oleva luku kertoo mahdollisten rinnakkaisnimien määrän. Nimet on jaettu useampaan ryhmään kuin kyselylomakkeessa, jotta nimeämisen kohteet tulisivat tarkemmin esille.

Nimetyt paikat	Naiset	Miehet
Rakennukset	29	22
Ravintolat tms.	15	11 (14)
Oppilaitokset	9 (11)	8
Asuinalueet	6	6 (9)
Urheilupaikat	6	6 (7)
Mäet	9	1
Muut	6	3
Liikkeet tms.	4	4
Vesialueet tms.	3	5
Kulmat	5	2
Julkiset tilat	4 (5)	3
Kioskit	2 (3)	2
Tiet	2 (3)	2
Puistot	1	3
Kahvilat	2	1

Naiset mainitsivat ylivoimaisesti eniten epävirallisia nimiä erilaisille rakennuksille. Seuraavaksi eniten oli nimetty ravintoloita ja kolmanneksi eniten oppilaitoksia. Vähiten oli nimetty teitä, puistoja, kahviloita ja kioskeja. Ryhmään ”muut” kuuluivat nimet

Rahanreikä, Partisaani, Luuperin hautausmaa, Nuokkari, Lattaamo ja Saksanseisajat. Naisten nimeämistä urheilupaikoista kolme oli lenkkipolkujen nimiä, muut viittasivat jäähalliin, Puijon urheilualueeseen ja teknisen oppilaitoksen paikalla olleeseen *Hiihtokenttään*. Myös miesten vastauksissa nimettiin eniten erilaisten rakennusten nimiä. Samoin kuin naisilla, seuraavaksi eniten nimettiin ravintoloita ja oppilaitoksia. Vähiten nimettiin mäkiä, kulmia, teitä, kioskeja ja kahviloita. Ryhmään ”muut” kuuluivat nimet *Samponsilta, Nuokkari ja Merkkikivi*.

Naisten ja miesten nimeämissä paikoissa oli sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Molemmat ryhmät olivat nimennet suunnilleen saman verran ja samoja ravintoloita. Myös nimetyt rakennukset ja koulut olivat suurelta osin samoja. Sikäli kuin aineistoja ylipäätään voi vertailla, naiset tunsivat mäkien epävirallisia nimiä miehiä paremmin: naiset olivat nimenneet yhdeksän mäkeä, miehet yhden. Myös urheilupaikkojen nimeämisessä oli eroja. Naisten nimeämät urheilupaikat-ryhmään sijoittamani nimet olivat lähinnä lenkkipolkuja. Miesten nimeämät paikat taas olivat jäähallia lukuun ottamatta urheilukenttiä. Loppujen lopuksi naiset ja miehet nimesivät paljolti samoja paikkoja

Tarkasteltaessa naisten ja miesten vastauksia eniten huomiota kiinnittää mainittujen nimien määrä. Naiset tunsivat huomattavasti miehiä enemmän nimiä: kolme naista tunsu enemmän nimiä kuin kahdeksan miestä. Näin suuri ero naisten hyväksi on yllättävää, jos ilmiötä verrataan aikaisempiin nimitaidon tutkimuksiin, joissa yleensä miesten on todettu tuntevan naisia enemmän nimiä (ks. esim. Ainiala ym. 2000: 351).

Kyselyyn vastanneet naiset olivat asuneet Kuopiossa 35, 36 ja 48 vuotta eli suurimman osan elämästään. Miehistä kaksi oli asunut Kuopiossa alle 30 vuotta (21 ja 27 vuotta), muut 34–46 vuotta. Yksi mies ei ilmoittanut, kuinka kauan on kaupungissa asunut. Kaupungissa asuttu aika ei siis näyttäisi tuovan selitystä naisten ja miesten nimitaitojen eroille.

Iän ja sukupuolen lisäksi muun muassa ammatin ja harrastusten on todettu vaikuttavan nimitaitoon (Ainiala ym. 2000: 352). Tämä saattaisi selittää osaltaan informanttien nimitaitojen eroja. Kaikki kyselyyn vastanneista naisista ovat ammatiltaan opettajia. Miehet puolestaan edustavat erilaisia ammattiryhmiä: yksi miesvastaajista on opettaja, muita tietämiäni ammatteja ovat taksinkuljettaja, poliisi ja lavastemies. Viimeksi mainitut ammattiryhmät toisaalta ovat sellaisia, joiden nimenomaan olettaisi käyttävän epävirallista nimitystä. Kirjallinen kysely saattoikin aiheuttaa sen, että kaikki informanttien tuntemat nimet eivät tulleet mainituiksi. Vanhaa paikannimitystä on yleensä kerätty haastatteluin, mikä olisi varmasti ollut myös omassa työssäni hyödyllistä.

5.2.2. Tyttöjen ja poikien nimitaito

Vuonna 2001 kyselyyn vastasi 32 tyttöä. Tytöt tunsivat epävirallisen nimen 109:lle eri paikalle. Erilaisia nimiä oli 152. Nimiesiintymiä oli 415. Samaan kyselyyn vastasi 20 poikaa. Pojat tunsivat 92 paikan epävirallisen nimen. Erilaisia nimiä oli 122 ja nimiesiintymiä 219. Seuraavassa tyttöjen ja poikien nimeämät paikat paikanlajeittain. Suluissa oleva luku kertoo rinnakkaisnimien määrän.

Nimetyt paikat	Tytöt	Pojat
Asuinalueet, tiet, kadunkulmaukset	17 (23)	19 (28)
Ravintolat	15 (23)	11 (13)
Koulut	11 (15)	9 (17)
Ruokakaupat, marketit	9 (13)	7 (8)
Puistot, rannat yms.	8 (13)	8 (10)
Muut	6 (6)	5 (5)
Ruokapaikat	8 (9)	5 (7)
Erikoisliikkeet	7 (7)	1 (1)
Pysäköintialueet	7 (7)	3 (3)
Vaatekaupat	6 (14)	4 (4)
Urheilupaikat	5 (6)	10 (15)
Kioskit	4 (4)	3 (3)
Huoltoasemat	2 (5)	4 (9)
Kahvilat	2 (2)	1 (1)
Virastot tms.	2 (5)	2 (3)

Edellä olevan perusteella tytöt ovat nimenneet eniten asuinalueita, teitä ja kadunkulmauksia. Jos ravintolat, ruokaravintolat, grillikioskit sekä kahvilat lasketaan yhteen, kuten kyselylomakkeessa, niistä muodostuu eniten nimetty ryhmä, 25 nimeä. Erilaisia liikkeitä (vaatekaupat, ruokakaupat ja marketit, erikoisliikkeet) oli nimetty yhteensä 22, mikä tekee ryhmästä toiseksi nimetyimmän. Asuinalueet, tiet ja kadunkulmaukset jäisivät näin laskettuina kolmanneksi. Neljänneksi eniten oli nimetty kouluja. Vähiten oli nimetty huoltoasemia ja virastoja.

Sekä ilta- että ruokaravintoloihin sekä kahviloihin viittaavia nimiä oli pojilla 22, mikä tekee ryhmästä nimetyimmän. Vain hieman vähemmän on nimetty asuinalueita. Seuraavaksi eniten erilaisia kauppia (yht. 12), urheilupaikkoja sekä kouluja. Vähiten on nimetty kioskeja ja pysäköintialueita.

Eniten epävirallisia nimiä saaneet paikat näyttäytyvät keskeisinä myös rinnakkaisnimiä tarkasteltaessa. Tyttöjen nimeämille 25:lle ravintolaryhmään kuuluvalla paikalla kertyi 34 epävirallista nimeä eli 1,36 erilaista nimeä paikkaa kohden. Ilta- ja yöelämään toimintansa keskittyvillä ravintoloilla oli enemmän rinnakkaisnimiä kuin

ruokapaikoilla ja kahviloilla. Myös erilaiset keskustan liikkeet ovat keskeisiä tyttöjen elämässä; 22 liikkeeseen viitattiin 34 erilaisella nimellä, mikä tekee 1,5 erilaista nimeä paikkaa kohden. Vaatekauppojen suuren rinnakkaisnimimäärän selittää Hennes & Mauritz-liikkeeseen viittaavat 8 erilaista nimeä (*Henesi, Hennesi, Henska, Henkka, Henkka (ja) Maukka, Hooäm(mä), Hömppäkauppa, Hömppämarketti*). Kullakin erikoisliikkeellä oli sitä vastoin ainoastaan yksi epävirallinen nimi: *Jalo* 'Kangaskauppa S. Jalo', *Putkola* 'Auto-Putkola', *Recordsi* 'Free Record Shop', *Suomalainen* 'Suomalainen kirjakauppa', *Tinosi* 'Tino's Tattoo', *Veikka* 'Kenkä-Veikko', *Äxä* 'Levykauppa Äx'.

Rinnakkaisnimien määrän perusteella keskeisimpiä nimeämisen kohteita pojilla ovat huoltoasemat, koulut, asuinalueet sekä urheilupaikat. Neljällä huoltoasemalla on yhdeksän rinnakkaisnimeä, eli 2,3 nimeä yhtä paikkaa kohden. Suurta rinnakkaisnimien määrää selittää St1:n viisi rinnakkaisnimeä (*Steissari, Steissoni, Steissis, Stese, Ästee*). Kouluilla on 1,9 rinnakkaisnimeä paikkaa kohden, asuinalueilla sekä urheilupaikoilla 1,5.

Edellä käsitellyn aineiston perusteella voi sanoa tyttöjen ja poikien tuntevan epävirallisia nimiä keskimäärin saman verran. Tyttöjen vastauksista kertyi enemmän nimiä, mutta vastauksiakin oli 12 enemmän kuin poikien. Myös rinnakkaisnimiä oli suunnilleen saman verran molemmilla ryhmillä: tytöillä 1,4 ja pojilla 1,3 nimeä yhtä paikkaa kohden. Ravintolat olivat molemmissa ryhmissä eniten epävirallisia nimiä saaneita paikkoja. Tytöt olivat nimenneet huomattavasti enemmän erilaisia liikkeitä kuin pojat. Tyttöihin monesti liitettävä kaupoissa kiertely ja kauppojen tuntemus näkyy esimerkiksi erikoiskauppojen nimeämisessä: tytöt tunsivat epävirallisen nimen seitsemälle erikoisliikkeelle, pojat mainitsivat vain yhden. Asuinalueita sekä kouluja oli nimetty molemmissa ryhmissä suunnilleen saman verran. Pojat olivat nimenneet tyttöjä useammin urheilupaikkoja (10 : 5).

Yllättävää oli, että tyttöjen vastauksissa oli enemmän pysäköintialueiden nimiä (7) kuin poikien vastauksissa (3). Tytöt tiesivät myös kahdelle mainitsemaalleen huoltoasemalle viisi erilaista nimeä. Pojat tunsivat neljälle huoltoasemalle yhdeksän erilaista nimeä. Lisäksi yhdessä tytön vastauksessa oli mainittu autokaupan epävirallinen nimi *Putkola* 'Auto-Putkola'. Vastaavasti yhdessä pojan vastauksessa oli mainittu Venäläisen moottoriliikettä tarkoittava *Venäläinen*.

Ihmiset käyttävät itselleen tarpeellista nimistöä (Ainiala ym. 2000: 330). Tyttöjen eniten nimeämät paikat liittyvät kiinteästi heidän elämänpiiriinsä ja kertovat heille tärkeistä paikoista. Tyttöjen nimistö näyttäytyy pääosin hyvin odotuksenmukaisena: ei ole yllättävää, että tyttöjen vastauksissa vaatekaupat ja keskustan ravintolat nousevat keskeisiksi. Samoin kuin tyttöjen nimissä korostuivat jotkut tyttöihin yleensä liitettävät ryhmät, myös poikien vastauksissa oli nimetty verrattain paljon joitakin yleisemmin miessukupuoleen

liitettäviä ryhmiä, kuten huoltoasemia ja urheilupaikkoja. Poikien kaupunkikuva ei ole aivan niin keskustapainotteinen kuin tyttöjen. Esimerkiksi asuinalueita mainitaan enemmän kuin tyttöjen vastauksissa; asuinalueille on myös verrattain paljon rinnakkaisnimiä. Myös monet urheilupaikoista sijoittuvat keskustan ulkopuolelle.

6. NIMIEN VÄLITTÄMÄT VIESTIT

6.1. Huumori ja mentaliteetti

Mentaliteetin käsitteeltä puuttuu vakiintunut suomenkielinen vastine, mutta yleisimmin se käännetään mielenlaaduksi, jolla voidaan viitata esimerkiksi tunnetilaan tai luonteen ominaisuuteen. Avainkäsite mentaliteettia koskevissa tutkimuksissa on monimerkityksinen *mieli*. Mielellä puolestaan on todettu olevan yhteyksiä psykologiassa ja kielitieteessä kehitelyyn skeemateoriaan ja sitä kautta kieleen; mielen ohjaajaan ja/tai ensisijaiseen ilmaisijaan. Professori Seppo Knuutilan mukaan viime vuosikymmeninä mentaliteetin käsitettä on tulkittu ”eri perustein (aikakausi, alue, luokka) integroituneiden ihmisryhmien henkiseksi kapasiteetiksi, kollektiiviseksi mielenlaaduksi ja ajattelun suhteeksi olemiseen”. Knuutila näkee mentaliteetit niinä mielen valmiuksina, ”jotka tekevät mahdolliseksi kollektiivisten mielipiteiden muodostamisen ja ilmaisemisen”. Mentaliteettia voidaan hänen mukaansa pitää kognitiivisen maailmankuvan toiminnallisena ehtona. Vastaavasti maailmankuva vahvistaa ja suuntaa mentaliteettia. Folkloren on todettu ilmentävän keskeisiä tutkimuskohteitaan – menneiden sukupolvien kansanomaista maailmankuvaa ja mentaliteettia – kaikkea muuta kulttuurihistoriallista aineistoa paremmin. (Knuutila 1994: 56–65.) Mentaliteetin tai maailmankuvan piirteitä on kuitenkin mahdotonta löytää tutkimusaineistoista suoraan, vaan ne ovat aina tutkijan päätelmien tulosta (Manninen 1989: 71).

Niin huumori kuin mentaliteettikin kumpuavat ihmisten yhteisistä kokemuksista, ja ne liittyvätkin käsittehistoriallisesti toisiinsa. On monia kieliä, joissa huumorilla tarkoitetaan vieläkin mieltä. Toisaalta huumori on kaventunut koskemaan vain leikkimielisyyttä ja elämän koomisia ilmiöitä. Seppo Knuutilan mukaan huumoria voidaan nykyään tarkastella erityisenä mentaliteetin muotona, jossa sosiaalisesti määräytyneet ja toisiaan vahvistavat, mutta myös vastakkaiset emotiot ja kognitiot risteilevät samanaikaisina. Kansanhuumorin tarkasteleminen mentaliteettimuodon näkökulmana ei kuitenkaan tarkoita

sitä, että etsitään vastausta kysymykseen, millaisia ihmiset ovat. Sitä vastoin kysymys kuuluu: millaisille perinteille he kuuluvat? (Knuutila 1994: 81–82, 96.)

Savolaisen identiteetin kivijalkana on pidetty huumoria. ”Savolaisuus on tapa selvitä kovassa maailmassa huumorin avulla”, kiteyttää sarjakuvapiirtäjä Jope Pitkänen (ks. Suloinen Savonmaa, s. 384). Savolaisen huumorin tosin sanotaan olevan yhtä vaikeasti kuvattava kuin savolainen ihminen. Toisaalta se on hyväntahtoista leikinlaskua, jonka tarkoituksena on ainoastaan huvittaa, tehdä olo hauskaksi. Tarvittaessa sanailu muuttuu kuitenkin teräväksi pistoksi ja jopa iskuksi. Erityisen mielellään savolainen piikittelee ylpeitä, ”kohokuorisia”. (Kellberg 1998: 83.) Edellä mainitun havainnollistamiseksi lainaus taitavalta savolaisuuden kuvaajalta Aapelilta:

Vuan eepä se taeja mualima siitä paljoo korjaantuva, vaekka tämä Kuopijon puolj mitenkä mallija näättäs. Tiällä kyllä vallihtoo tääs raaha ja olosuhtehin kahtoen tyyvvyttävä rakkaas, Kallavein laevat on herennä vähäks aekoo huutelemasta, Puijon rintee oravat lihoo ku lihantarkastamon kärpäset ja Väenölänniemel lumisija polokuja kuleksii nuorj lemp käsikäessä ihan niinku ennennii... (Puupponen 1986: 132–133.)

6.2. Perinnelajit ja epävirallinen paikannimi

Tutkiessani aineistoni epävirallisia nimiä huomasin niillä olevan yhtäläisyyksiä joidenkin perinnelajien, kuten kaskun, ilmaisukeinoihin. Esimerkiksi seuraava kaskuihin liittyvä luonnehdinta tuntui sopivan hyvin myös epäviralliseen nimistöön; niin paljon samoja asioita ne viestivät:

Kaskujen formaali, mustavalkoinen kieli välittää kuvia siitä, mitä eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat, erilaisia maailmankatsomuksia omaavat, eri tavoin kehittyneillä alueilla asuvat ihmiset ovat arvostaneet eri aikoina, mitä he ovat pitäneet hylättävänä, mitä hyvänä ja mitä pahana. (Knuutila 1992: 189).

Kuten kaskut, myös epäviralliset nimet edelleen voivat omalta osaltaan toimia yhteiskunnan eri ihmisryhmien identiteetin ja maailmankuvan tukijoina. Kaskuissa yhteiskunnallisia ja kulttuurisia suhteita käsitellään huumorin, komiikan ja kerronnan keinoin (ks. Knuutila 1992: 189, 198). Myös epäviralliselle nimistölle tyypillistä on huumori ja koomisuus sekä toisaalta iva, ironia, parodia ja jopa karnevalismi.

Epävirallisen nimen voi ajatella olevan eräänlainen köllinimi, kiusoittelusananparsi. Lea Virtasen mukaan kaikilla Savon pitäjien asukkailla on ollut köllinimiä. Kiusoittelevat köllit keskittyvät esimerkiksi talojen, kylien ja heimojen välisiin

suhteisiin. Nimeen on usein sisältynyt viittaus pitäjän syrjäiseen asemaan ja huonoon ruokaan. Köllinimen tapaan epävirallinen nimi etsii kohteestaan silmiinpistävän erikoispiirteen tai aran kohdan, jota sitten pilkkaa. Kölli yhdistyy myös kaskuun, koska sen alkulähteenä on usein kasku tai huvittava tositapaus. (Ks. Kuusi 1954: 111; Virtanen 1998: 527.) Näin on saattanut syntyä myös epävirallinen nimi:

– – sen talon nimi oli saita Itkosen talo, ja siinä oli paljon vuokralaisia. Kerrottiin, että hän oli niin saita, että asui itse yhdessä huoneessa, jossa oli suuri leivinuuni. Sen lämmitti talvella kerran viikossa, ja loppuviikolla nukkui uuninarinalla, josta tuhkan lakaisi pois.

Kiusoittelusutkaukset saattavat keskittyä myös eri sukupuolten ja ikäryhmien välille (Kuusi 1954: 114). Näistä asioista kertovat esimerkiksi aineistoni epäviralliset nimet *Akkala* ja *Ukkola* sekä *Isämeitä* ja *Äetimeitä*: *Akkala* tarkoitti pientä ja *Ukkola* isompaa Linnanpellolla ollutta hyppyrimäkeä. *Isämeitä* puolestaan ”oli mäistä hurjin, entinen kelkkamäen huoltopolku toi puitten välistä Puijon tornilta Puijonrinteen alapäähän – –. Naisten ja vanhemman väen reitti oli *Äetimeitä*, eli vanha Puijontie, jota ehkä ylesimmin kutsuttiin *Aave Mariaksi*.” Monille perin juurin kuopiolaisille epävirallisille nimille sisältyy ulkopuoliselle tuntematonta sisäryhmähuumoria, mikä on sanonnoille ominaista (ks. esim. Virtanen 1984: 23).

Epäviralliset nimet yhdistyvät sananparsiin vielä muun muassa kiertoilmausten yhteydessä. Esimerkiksi kuolema voidaan Suomessa ilmaista lukuisin eri kiertoilmauksin (Kuusi 1954: 122). Epävirallisessa nimistössä kiertoilmauksia on esimerkiksi viinakaupalle, hautausmaalle sekä mielisairaalle (Koivisto 1997: 293). Esimerkiksi Kuopiossa *Luuperimmäkkee vieminen* on tarkoittanut maaseurakunnan hautausmaalle viemistä. On myös eri asia *mennä* kuin *joutua Niuvaan*: ensimmäisessä tapauksessa puhutaan kaupunginosasta, jälkimmäisessä mielisairaalaista.

Huumorin alueellisia eroja käsitelleen artikkelissaan Seppo Knuutila ideoi tutkimusta, jossa tarkasteltaisiin sitä, millaiset kasku- ja kertomusaineokset vahvistavat olemassa olevia mielikuvia ja millaiset vastaavasti väljentävät ja muuttavat tai rikkovat stereotyyppioita. Näin hänen mukaansa voitaisiin ”– – kuvata aluesidonnaisten ja alueellisesti hahmottuvien mentaliteettimuotojen ulottuvuuksia huumorintajun ja itseymmärryksen näkökulmasta”. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoittaisi vanhojen tutkimustulosten kumoamiseen pyrkimistä. (Knuutila 1994: 96.)

Seuraavien lukujen kautta minulla on siis tarkoitus selvittää, millaisia viestejä epävirallinen nimistö välittää. Samalla tutkimustulokset tulevat kertomaan jotain kuopiolaudesta – laajemmin ajateltuna savolaisesta – mielenlaadusta.

6.3. Savolaista sanankäyttöä

Savolaisuuden kuvaa on hahmotettu muun muassa valtakunnallisten sananparsien keruukilpailujen vastauksien valossa. Jo vastausten määrän voi tulkita kertovan jotain oleellista savolaisten suhteesta kieleensä. Esimerkiksi 1930-luvulla toteutettu keräys tuotti Uudeltamaalta 40 000, Varsinais-Suomesta 60 000 ja Etelä-Karjalasta 95 000 sananpartta – Savosta niitä saatiin yli 300 000. Myös myöhemmät keräykset ovat kasvattaneet savolaisten sananparsien kokoelmaa. (Seppänen 1992: 15–16.)

Savolaisuuden tärkein tunnusmerkki on perinteisesti ollut murre eli ”savon kieli”. Pertti Koistinen huomauttaa, että kieli ei ole vain muunheimoisista oudoilta tuntuvia piirteitä, ”viäntämistä ja kiäntämistä”, vaan tapa tarkastella maailman asioita ilman pateettisuutta ja mahtailua (Koistinen 1998: 91). Savolaisnäkökulmasta kirjakieli on vielä lapsenkengissä ilmaisuvoimaiseen murteeseen verrattuna. Sanomisen tarkkuus ulottuu joka tilanteeseen ja tapahtumaan (Kellberg 1998: 83). Yleiskielinen vastine tuntuu poikkeuksesta kovin valjulta verrattaessa ”aidon kielen sointuvaan ilmaisuun”. (Koistinen 1998: 91.) Muun muassa Paavo Seppänen on havainnut, että sen lisäksi, että savolaiset pyrkivät sanomaan asiat toisin kuin muut, he pyrkivät olemaan toistamatta itseään (Seppänen 1992: 15).

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen epävirallisten nimien kieltä: ensin murteellisia nimiä ja sen jälkeen sanoilla leikittelyä. Tarkoitukseni on selvittää, miten savolaisiin liitettävät tunnusmerkit – murre ja taitavan kielenkäyttäjän kuva – ilmenevät epävirallisista nimistä. Mitä murrepiirteitä nimissä esiintyy ja kuinka paljon? Onko aineistojen kesken huomattavissa eroja: löytyykö esimerkiksi nuorten aineiston nimistä enää murrepiirteitä? Mitä tuloksista voi päätellä? Millaisia murteelliset nimet ovat? Millaisen kuvan kuopiolaisten kielenkäyttötavoista ja -kyvyistä sanoilla leikittelyn kautta muodostetut nimet antavat?

6.3.1. Murteelliset nimet

Kansanomaisesta näkökulmasta katsottuna *murre*-sanana taustalla on ajatus omasta, kotoisesta puhumisen tavasta, joka ”murtuu” vieraan – omaa kieltä osaamattoman – suussa. Oman paikkakunnan kieltä pidetään mielikuvitukseen ja tunteeseen vetoavana, kun taas ”murteellinen” kieli on harhauttavaa ja ärsyttävää. Kielitieteen näkökulmasta mitään saman kielen muotoa ei voida pitää toista huonompana. *Murteella* käsitetään kieltä, ”jota jotkut yksilöt puhuvat joissakin suhteissa toisin kuin eräät toiset yksilöt ja mahdollisesti joissain muissa suhteissa toisin kuin jotkut kolmannet jne. – – Murteetonta kieltä ei ole eikä voi olla.” (Rapola 1990: 8–10.) Ihmisen kielimuotoon vaikuttaa sosiaalisen tai alueellisen tausta. Sanottavan asian sisällön lisäksi puheen murteellisuus- tai yleiskielisyysaste ilmaisee myös yksilön asenteita, arvostuksia ja pyrkimyksiä. (Mielikäinen 1988: 104–105.)

6.3.1.1. Sanasto

Aineistossani ei juuri ollut itämurteille tyypillisiä sanoja. Tällaiset nimet olivat vanhimmassa tai keski-ikäisten aineistossa. *Sujjaus* tarkoittaa Savon kielen sanakirjan mukaan ”nopeaa liikettä, sujahdusta”: *No siihe’ ei männy ku yks sujjaas* (ks. Eskelinen 1997). Tämä tekee ymmärrettäväksi, että nimi tarkoittaa aineistossani moottoritietä. *Tohu* tarkoittaa ”malttamatonta touhuilijaa, sinne tänne tohisijaa”: *Ei siitä tohusta ou siiheh hommaa* (ks. Eskelinen 1997). *Tohu-Korhosen talon* asukas tai omistaja lienee ollut tämänluonteinen henkilö. *Herra Hetusen kaupan* omistaja oli Sylvesteri Miettinen. *Hetunen* on Suomen murteiden sanakirjan mukaan päivittelyissä käytetty sana: *Voe herra hetunen kun sitä [naurishaudikasta] kaksin kuopin tehtiin; Voe herra hetusem poeka!* Epävirallisen nimen maininnut vastaaja arveli nimityksen liittyvän jollain tavalla viinanjuontiin.

Halakolaani tarkoittaa ”(tasaista) aluetta, jossa puut on tapana hakata haloiksi ja pinota, halkojen säilytyspaikka, halonhakkuupaikka” (SMS III s. v. *halakolaani*). Vanhaa linja-autoasemaa on kutsuttu *Roihalaksi* viitaten asemalla monesti aikaansa viettäneeseen porukkaan. Ryhmän jäsenet eivät ole olleet erityisen hyvin käyttäytyviä, koska *roihaltamisella* tarkoitetaan huonoa ja sopimatonta käyttäytymistä. Murteellisia ovat myös laitureihin viittaavat nimet *Uusryki* ja *Paskaryki*, samoin kuin satamassa olleeseen ruokalaan viittaava *Toprukki*.

Aineistoni vähät murre sanat ovat sitäkin kuvaavampia esimerkkejä savolaisille ominaisesta sanakäytöstä. Savossa on omat sanansa monille sellaisille asioille, jotka

yleiskielessä täytyy selittää useilla sanoilla. Nuorten aineistossa ei ollut varsinaisia murre sanoja, mutta jotkut nuorten käyttämistä nimiä kuulostavat ainakin ulkopaikkakuntalaisen korvaan savolaisilta (esim. *Tepska* 'Teboil'). Asian selvittämiseksi täytyisi nimelistaa luetuttaa muualla kuin Kuopiossa asuvalle. Epäilemättä aineistossa on paljon sellaisia nimiä, jotka esimerkiksi länsimurteiden alueella eivät tulisi kysymykseen, vaikka paikkakunnalla olisi samanniminen paikka.

Kuten johtamalla muodostettuja nimiä tarkasteltaessa kävi ilmi, monet käytetyistä johtimista eivät ehkä olekaan slangia vaan murretta. Slangijohtimia on toisaalta käytetty niin, että muodostunut nimi kuulostaa savolaiselta. Esimerkiksi *Pietsu* 'Pikku Pietarin kahvio', *Pujetto* 'Puijonlaakso' ja *Pävekki* 'Päiväranta' ovat nimiä, joita tuskin Etelä-Suomessa muodostuisi. Myös *-i*-johtimen käyttö on paikoin synnyttänyt kuopiolaisilta kuulostavia nimiä (esim. *Kureksi* < **Kurex* 'Kurkimäki', *Recordsi* 'Free Record Shop').

6.3.1.2. Äänteelliset piirteet

Yleisin äänteellinen murrepiirre aineistossani oli švaavokaali, joka esiintyi nimissä *Halakolaani* 'Vuorikadun päässä ollut kenttä, jossa säilytettiin suuria halkopinoja', *Hilimanlevvee* 'moottoritie', *Hulukko* 'Hulkon grilli- ja elintarvikekioski', *Makkoova pilivenpiirtäjä* 'matala, mutta pitkä rakennus', *Mulukut* eli *Mulukkusaaret* 'vierekkäin sijaitsevat pienet saaret', *Ruplakuluma* 'Työnkulma' ja *Telekko* 'Telkkistenlahti'. Selvästi eniten esiintymiä oli museon aineistossa. Nuorten aineistossa niitä oli noin puolet vähemmän.

Seuraavaksi eniten oli nimiä, joissa sananalkuinen konsonanttiyhtymä oli muuttunut yksinäiskonsonantiksi. Tällaisia nimiä olivat *Luuperinmäki* < Flodberg, *Ranetti* < Granit, *Rämpsi* < Tramps, *Ransportti* < (engl.) transport, *Ruupe* < Trube. Sananalkuinen vierasperäinen konsonantti oli mukautettu kotoiseen äänneasuun nimissä *Puupuuri*, *Piitsi*, *Talsti*, *Vinjetti* ja *Vorsteeninmäki*.

Diftongin redusoitumista esiintyi nimissä *Havvaeji* 'saari Kallavedellä' ja *Lätryylaetos* 'jätevedenpuhdistamo'. Savolaismurteille tyypillinen pitkän *a:n* ja *ä:n* edustus eli diftongiutumisen näkyi nimissä *Stuaribuari* 'ravintola Tähti', *Suariska* 'Saarijärvi' ja *Makkoova pilivenpiirtäjä*.

Yleisgemaatio näkyi paikoin erikoisellakin tavalla nimissä *Havvaeji*, *Hilimanlevvee*, *Lattaamo* 'ammuslataamo', *Makkoova pilivenpiirtäjä* ja *Sujjaus* 'moottoritie'. Yleiskielen *d:n* vastineena aineistossa oli kato nimessä *Rikkaienrinne*. *ht* esiintyi *ts:n* vastineena ainoastaan nimessä *Mehtäkoulu*. Samoin *t* esiintyi *ts:n* vastineena vain nimessä

Meton (Mehtosen) *kauppa*. Lisäksi aineistossa oli *Karjanmyönnintalo* 'Kuopion karjanmyyntiosuuskunnan makkaratehdas ja varasto'.

Murteellisessa asussa olevia nimiä oli aineistossa yhteensä 38. Eniten murrepiirteitä oli museon aineistossa, 18. Keskiaineistossa oli 14 murreasuista nimeä. Nuorten aineistossa murteellisia nimiä oli selvästi vähemmän, 6. Museon aineistossa myös eri murrepiirteet olivat kattavimmin edusteilla. On odotuksenmukaista, että murteellisia nimiä oli enemmän vanhoissa nimissä. Mitä kauemmas ajassa mennään, sitä murteellisemmin ihmiset ovat puhuneet ja sitä tärkeämpi oma murre on puhujilleen ollut. Nuorten käyttämistä paikannimistä murrepiirteet kadonnevat samalla lailla kuin ne katoavat muustakin puheesta. Ainoat säilyneet murrepiirteet olivat švaavokaali, diftongiutuminen ja sananalkuisen vierasperäisen konsonantin mukauttaminen kotoiseen äänneasuun. Lisäksi *-i*-johdinta on käytetty mukauttamiseen niin, että muodostuneet nimet kuulostavat murteellisilta. Nuorten aineiston nimissä näkyy suuntaus kohti yleissuomalaisempia slanginimiä. Nuorten nimistön piirteet käyvät yksiin kuopiolaisten nuorten puhekieltä tutkineen Ulla-Maria Pohjalaisen (1998) tutkimustulosten kanssa.

Samaan tyyliin puhuvat ihmiset ovat ihmiselle monesti tärkeä samastumiskohde. Oman kielen välityksellä voi ilmaista kiintymystä kotiseutuun ja ylpeyttä siitä. Esimerkiksi savon murre voi merkitä arkisen kielenkäytön lisäksi myös tietoisuutta omista juurista, koska yleensä samaan heimoon kuuluvissa ihmisissä nähdään kotiseudun ja murteen lisäksi samoja luonteenpiirteitä, asenteita ja arvoja. (Dufva ym. 1993, 39.) Pohjalainen otaksui kaupunkiympäristön selittävän osan aineistossaan ilmenneestä variaatiosta, koska kaupungissa nuoret joutuvat tekemisiin myös muualta tulevien kanssa. Lisäksi kuopiolaiset nuoret saattavat välttää savon murteen käyttämistä erottuakseen ympäristökuntien nuorista ja korostaakseen omaa kaupunkilaisuuttaan. (Pohjalainen 1998: 101.) Murteellisten nimien vähyyttä nuorten epävirallisessa nimistössä ei kuitenkaan voi suoraan tulkita kotiseudun arvostuksen vähentymiseksi. Vaikka nuorten nimistössä ei kovin paljoa selviä murteellisuuksia olekaan, niissä kuitenkin lausuttaessa kuuluu savolainen intonaatio, mitä paperilla on mahdoton esittää. Lisäksi aineistossa on sanoja, jotka ulkopaikkakuntalaisen korvaan *kuulostavat* savolaisilta.

Savon murteen hankaluudeksi on mainittu sen huvittavuus: vakavia asioita sillä on vaikea esittää. Savolainen nähdään ikuisena velmuna ja lutviutujana, josta on sankaruus kaukana. Ainakin ”muunheimolaisten” mielestä savolaiset käyttävät energiansa pääasiassa suunpieksäntään, venkoiluun ja vetkutteluun. (Malmberg–Vanhatalo 1985: 111–112.) Epävirallisten nimien huvittavuus on epäilemättä kuulijan korvassa: ulkopaikkakuntalaisesta

jokainen murteellinen nimi saattaa kuulostaa hauskalta, vaikka savolaisnäkökulmasta nimeen ei välttämättä sisälly erityistä komiikkaa.

6.3.2. Sanoilla leikittely

Kirjailija Elina Karjalainen luonnehtii savolaista kotiseutuaan kuulemisen kultamaaksi. Savolaisuus on hänen mukaansa tapa koristella kieltä ja antaa sille muhkea ulkoasu sekä sopiva sisältö. ”Kielellisen ilotulitus” perustuu siihen, että asiat sanotaan toisin kuin normaalissa puhekielessä. (Karjalainen 1998: 75.) Sanoilla leikittely on yksi keino muuntaa virallista nimeä. Tapa näyttää olevan erityisesti nuorten suosiossa; kaikki seuraavassa mainitut paikkanimet ovat nuorten aineistosta.

Sanoilla leikittelyn muotoja ovat muun muassa kontaminaatio (esim. *reputtaa* + *abiturientti* > *reputurientti*), ”sanakiepit” (esim. *parturi* > *turpari*) ja sanoilla leikkiminen (esim. *hot dog* > *hotkotti*). Yleisimmin sana tai sen osa korvataan sellaisella elementillä, jonka äänneasu on suurin piirtein samanlainen tai muuten alkuperäistä muistuttava. (Suojanen 1967: 54.) Näin Terveyskeskuksesta tulee *Arvauskeskus*, Anttilasta *Junttila* ja Puijonlaaksosta *Muumilaakso*. Virallista nimeä voidaan muuntaa enemmän tai vähemmän, pääasia on, että lopputulos on huvittava. Petosen Kirveslahden uimarannasta tulee yhden äänteen pois jättämisen jälkeen *Kiveslahti*, huoltoasema Neste saa epävirallisen nimen, kun alkuperäiseen nimeen lisätään äänne: tuloksena on *Nestle*. Hiltulanlahti muuttuu äännettä vaihtamalla *Hiltulanmahdiksi*. Äännetä lisäten tai niiden paikka vaihtaen ovat syntyneet *Curlos* ’Carrols’ ja *Pirsma* ’Prisma’.

Opiskelija-asuntoja välittävä Kuopas tunnetaan muodossa *Kuppas*, Kuopiohallista on ensin tullut *Kuoppari*, josta on sitten väännetty *Kuppari*. Hennes & Mauritz on yhtä kuin *Henkkamaukka*, josta on väännetty muoto *Hömppäkauppa*. Alkuperäisestä nimestä on saatettu poistaa ja siihen lisätä elementtejä, jotta pohjasanasta saataisiin muokattua uusi, yleiskielessä esiintyvä sana. Näin Siwasta tulee *Sivari* ja Valintatalosta *Valkkari*; Inkilänmäestä *Inkkari*, Länsi-Puijosta *Länkkäri* ja Mustasta Lampaasta *Mustis*. Muita vääntelynimiä ovat esimerkiksi *Jilli ja silli* ’Jim & Jill’ sekä *Peräsuolenkasino* ’Peräniemen kasino’. Kelloniemi muuttuu *Kellogg’s cityksi* murojen mukaan, Pizzeria Da Mario *Super-Marioksi* Nintendo-pelin mukaan, Shell *Shebaksi* kissanruokamerkin mukaan. Assosiaatiot läheisiin sanoihin ovat siis yleisiä.

Uudempaa savolaista sananparsistoa tutkittaessa kielen on havaittu muuttuneen yleiskieliseen suuntaan. Samaan aikaan ”leikkisä, turhasta vakavuudesta pilaa tekevä aines

tuntuu kuitenkin olevan uusimmallekin ainekselle tunnusomaista, niin kuin sille on tunnusomaista myös kielen vivahteiden runsas hyväksikäyttö”. (Seppänen 1992: 16.) Sama tuntuisi olevan sovellettavissa myös epäviralliseen nimistöön. Vanhassa aineistossa on murteellisia nimiä huomattavasti enemmän kuin nuorten aineistossa, mikä tekee sen siltä kannalta ”savolaisemmaksi”. Savolaiselle ominainen kielenkäyttö näkyy kuitenkin myös nuorten yleiskielisemmässä aineistossa muun muassa edellä mainitun kaltaisena sanoilla leikkimisenä ja yleisenä verbaaliakrobatiana. Nuorten maailmankuva ei tietenkään mene yksi yhteen vanhempien maailmankuvan kanssa.

6.4. Yleissuomalaiset nimet

Seuraavassa tarkastelen niitä Kuopion epävirallisia paikannimiä, jotka eivät ole erityisen kuopiolaisia, vaan joita voi varmasti tai ainakin todennäköisesti tavata myös muualla Suomessa. Vertailuaineistona käytän Jouko Koiviston (1997) Jyväskylän paikannimistä kirjoittamaa artikkelia, Terhi Ainialan (2001) Kielikellossa ilmestynyttä kaupunkinimistöä käsittelevää artikkelia sekä nimiluetteloja Toni Heikkisen (2001) helsinkiläisnuorten epävirallisia nimiä käsittelevästä pro gradusta ja Eija Leväsen (2002) Korpilahden slangipaikannimiä käsittelevästä pro gradusta. Lisäksi perustan havaintojani omien paikannimitietojeni pohjalle.

Yleisiin epävirallisiin paikannimiin kuuluvat monet oppilaitosten nimet, kuten *Lyskä* ’lyseo’, *Tipula* ’tyttölyseo’, *Amis*, *Amiska* tai *Amitsu* ’ammattikoulu’, *Kauppi* ’kauppaoppilaitos’, *Konsa* ’konservatorio’ ja *Aikkari* ’aikuiskoulutuskeskus’. Tuttuja nimiä ovat myös useimmista kaupungeista löytyvät *Arvauskeskus* ’terveyskeskus’, *Nuokkari* ’nuorisokeskus’, *Seuris* ’seurakuntatalo’, *Kyttis* ’poliisilaitos’, *Sossu* ’sosiaalitoimisto’, *Työkkäri* ’työvoimatoimisto’ ja *Pitkäripanen* ’Alko’. Myös monet ympäri Suomea olevien liikkeiden ja ravintoloiden lempinimet ovat samoja: *Sokkari* ’Sokos’, *Henkkamaukka*, *Hennes* ’Hennes & Mauritz’, *Ärrä* ’R-kioski’, *Valintalato* ’Valintatalo’, *Sittari* ’City-market’, *Irkubaari* ’irlantilainen ravintola (Kuopiossa O’Connell’s)’, *Hese* ’Hesburger’, *Mäkki* tai *Mäkkäri* ’McDonald’s’. Tavallisia nimiä ovat myös esimerkiksi *City* ’kaupungin keskusta’ ja *Piitsi* ’uimaranta (Kuopiossa ainakin Petosen Kirveslahti)’.

Eri paikkakunnilla on samoja liikkeitä, ravintoloita jne., ja niinpä on ymmärrettävää, että toimivaksi havaittu epävirallinen nimi leviää helposti kaupungista toiseen. Edellä on mainittu tunnetuimpia tämänkaltaisia epävirallisia nimiä. Verratessa Kuopion epävirallisia nimiä muiden paikkakuntien nimiin huomataan, että samoja tai

samankaltaisia nimiä on enemmänkin, joskaan ne eivät ole yhtä yleisiä. Esimerkiksi Lönnrotinkatu on Kuopiossa *Lönkkä* ja Helsingissä *Lönkka*. Sekä Kuopiossa että Jyväskylässä on palokunnantalosta tai sen tanssisalista käytetty samantapaisia nimiä: Kuopiossa oli *Letku*, Jyväskylässä *Letkuliiteri* tai *-loota*. Molemmissa kaupungeissa on myös ollut *Pikkumetsä*, jotka ovat olleet samantyyppisiä pieniä metsäalueita lähellä kaupungin keskustaa. Korpilahdella jätevedenpuhdistamo on *Paskanvatkaamo*, Kuopiossa samaa paikkaa kutsutaan astetta omaperäisemmin *Lätryylaetokseksi*.

Samantyyppisten paikkojen ulkonäkö saattaa herättää eri paikkakunnilla samantapaisia mielleyhtymiä. Niinpä Kuopiossa kookas, laatikkomainen ja pieni-ikkunainen Anttilan talo on *Finnjet*, ja Jyväskylässä samantyyppinen Tourulassa sijaitseva rakennus on *Ruotsinlaiva*. Samaten Jyväskylässä eräiden ravintoloiden seinämateriaali on antanut aiheen kutsua paikkoja *Bunkkeriksi* – Kuopion *Bunkkeri* on saman mallin mukaan Alavan kirkko. Edelleen molemmissa kaupungeissa on ollut *Intiimiteatteriksi* kutsuttu yleinen käymälä. Nimen alkuperä lienee helsinkiläisessä teatterissa.

Kuopiossa ja Jyväskylässä on nuorten seurusteluun liittyviä samantapaisia nimiä. Kuopiossa on *Kutukukkula*, Jyväskylässä *Kutuharju*. Kuopiossa on *Lemmensilta*, Jyväskylässä *Lemmenpolku*. Edelleen molemmissa kaupungeissa on tai on ollut *Nousevanauringontalo* sekä *Kuolemankurvi*. Samantyyllisiä nimiä ovat myös Kuopion *Maljapuron yliopisto* ja Jyväskylän *Suvimäen yliopisto*, joista kumpikin viittaa erityiskouluun. Kuopiossa varuskunnan ruokala tunnettiin *Helininbaarina*: nimi tuli ruokalan esimiehen sukunimestä. Samaan tapaan Jyväskylässä *Kanenbaarin* nimi tuli ravintolan eteisvahtimestarin nimestä Kaino. Kuopiossa ravintola Kallan ”huonompaa puolta” kutsuttiin *Kallan karvahattupuoleksi*. Samaten Jyväskylässä työväen ravintola tunnettiin *Karvalakkina*.

Suomessa on vanhastaan nimetty paikkoja ulkomailla olevien paikkojen mukaan. Myös epävirallisessa nimistössä käytetään tällaista nimeämistapaa. Kuopion ulkomaisia lainanimiä käsittelemme jo aiemmin. Helsingissä ulkomaisia lainoja ovat esimerkiksi *Los Lassila* ’Lassila’, *Monaco* ’Vuosaari’, *Harlem* ’Hakunila’ ja *Mogadishu street* ’Meri-Rastilan tie’. Korpilahden nimistössä ulkomaalaisvaikutteisia nimiä ovat esimerkiksi *Korpilahden slummi* ’Alasintie’, *Hydeparkki* ’Apteekin edusta’, *Bronksi* ’Kotamäen asuntoalue’, *Bubble Dome* ’Kuplahalli’ sekä *Beverly Hills* ’Parakkikylä’. Lainanimet ovat useimmiten hyvin osuvia; ulkomaiset nimet tarjoavatkin nimeäjille erinomaisen tilaisuuden näyttää lahjakkuutensa. Kuopion lainanimissä huomio kiinnittyy tämänkaltaisen nimistön verrattain suureen määrään.

Aineistossani lienee tullut esitetyksi suhteellisen kattavasti ne epäviralliset paikannimet, joita löytyy myös muista kaupungeista. Joillekin tällaisista paikoista on kehitetty

myös kuopiolaisempi muoto, ts. sellainen, jonka oletan olevan yleissuomalaista muotoa harvinaisempi, jopa ainoastaan Kuopiossa esiintyvä tyyppi. Kioski on Kuopiossa *kitka* tai *kitska* (esim. *Minnankitka*, *Violankitska*), *kiskaa* ei Kuopiossa näy käytettävän. Helsingissä *kitka* on ollut käytössä 1960-luvulla, nykyään puhutaan enimmäkseen *kiskasta* (ks. Paunonen 2000). Linja-auto on kuopiolaisittain *linikka* (esim. *linikka-asema*). Yleisempi muoto lienee esimerkiksi Korpilahdella esiintyvä *linkkiasema* tai Helsingissä edelleen käytössä olevat nimet *linkkari*, *linkki* ja *linkku* (ks. Paunonen 2000). Kuopiossa puhutaan voittopuolisesti *soskusta*, vaikka *sossu* lienee muualla yleisempi.

Nimen muodostuksessa on paikoin saatettu käyttää harvinaisempaa johdinta (esim. *Selari* 'Shell'). Yleisestä muodosta on myös saatettu muokata uusi omintakeisempi variantti: vaatekauppa Jim & Jill lienee yleisesti nuorten keskuudessa *Jimmi ja Jilli*, mutta aineistossani on myös *Jilli ja silli*. Samaten *Henkkamaukka* 'Hennes & Mauritz' on tuttu, mutta Kuopiossa nimeä on muokattu edelleen asuun *Hömppäkauppa*. Tuttu *Mäkki* tai *Mäkkäri* 'McDonald's' on Kuopiossa myös *Donaldsinravintola* ja *Mäkronalksi*.

Vokaaliharmoniattomuus on vanhastaan ilmentänyt erityistä helsinkiläisyyttä eli stadilaisuutta. Niinpä stadin kielelle uskolliset paljasjalkaiset puhuvat *Sörkasta*, kun muualta muuttaneet ja nuorempi polvi puhuvat suomenmukaisesti *Sörkästa*. (Karttunen 1998: 155–156.) Aineistossani vanhemmat vastaajat (vanhin ja keski-ikäisten aineisto) puhuivat lyseosta *Lyskänä*, kun taas nuoret käyttävät poikkeuksetta *Lyska*-muotoa. Tämän perusteella vokaaliharmonian vastainen muoto näyttäisi olevan nuorten suosiossa, kun vanhemmat kuopiolaiset suosivat vokaalisoinnuttomia muotoja. Keski-ikäisten aineistossa mainittiin Lönnotinkatua tarkoittava *Lönkkä*, Helsingissä samanniminen katu on *Lönkka*.

Mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi eri kaupunkien nimistön laajempi vertailu. Kiinnostavaa olisi tarkastella paikkakuntien samoja tai samantapaisia nimiä, jotka viittaavat erilaisiin paikkoihin. Esimerkiksi *Vakkari* tarkoittaa Korpilahdella Apteekin edustaa, Jyväskylässä baari Vakiopainetta. *Nousevanauringontalo* tarkoittaa Korpilahdella nuorisotaloa, Kuopiossa se viittasi laitapuolen kulkijoiden asuttamaan rakennukseen. Korpilahdella *Muumilaakso* viittaa vanhan myllyn ”muumimaiseen” ympäristöön, Kuopiossa nimi tarkoittaa Puijonlaaksoa. Korpilahdella *Soppaluukku* tarkoittaa Kelan toimipistettä, Kuopiossa *luukku* viittaa sosiaalitoimistoon. Olisi kiinnostavaa tutkia, voiko samantapaisesta nimestä muodostua erilaisia assosiaatioita.

Edelleen voisi tarkastella kiertoilmauksia. Tietyille aihepiireille, kuten Alkossa käymiselle, mielisairaalaan tai hautausmaalle joutumiselle on todennäköisesti omat kiertoilmauksensa eri puolilla Suomea (Koivisto 1997: 293). Vaikka kiertoilmauksen tarkoite olisi sama, nimet ovat varmaankin suuressa määrin erilaisia kaupungeittain. Kun Kuopiossa

puhutaan *Kuuspiippusesta* tarkoitetaan lääninvankilaa. Nimi tulee vankilan savupiippujen lukumäärästä. Aineistossa oli mainittu myös *Seitenpiippunen* tarkoittamassa samaa kohdetta, mutta tässä tapauksessa lienee kyse laskuvirheestä. *Lattaamalla* tarkoitetaan Niuvan mielisairaala. On myös eri asia mennä kuin *joutua Niuvaan* – edellisessä ilmauksessa tarkoitetaan kaupunginosaa, jälkimmäisessä jo mainittua sairaalaa. Samoin Jyväskylässä on eri asia mennä kuin *joutua Kangasvuoreen*.

Ainakin 1920-luvulla tiesi jokainen kuopiolainen, mitä tarkoittaa joutua *Tikkulantaa* eli kaupunkiseurakunnan hautausmaalle, jonka vieressä Hallmanin tulitikkutehdas ennen oli (Simojoki 1985: 91). Maaseurakunnan puolella puhuttiin *Luuperimmäkkeev viemisestä*, sillä hautausmaa sijaitsi ns. Flodberginmäen vieressä. Ilmauksessa oli halveksiva sävy, koska hautausmaan takana oli kaupungin kaatopaikka ja tästä syystä tätä hautausmaata pidettiin huonommassa arvossa kuin kaupunkiseurakunnan omistamaa. Jyväskylässä on puhuttu *Seppälänkankaalle viemisestä*, jolla on viitattu Seppälänkankaan hautausmaahan. Kun kuopiolainen kävi *kalassa Saastamoisenmatalikolla*, oli kyseinen henkilö ostanut kalansa torin kalakauppiailta. Kaloja myytiin torilla lähellä entistä Saastamoisen liiketaloa. Samoin voitiin käydä *marjassa Venäläisellä*, jolloin marjat oli ostettu torilta. Nimi viittaa toripoliisi Venäläiseen. Kun jossain on *porukkaa kuin Elon pelissä*, ihmisiä on todella paljon. Kukoistuskaudellaan jalkapalloseura Elo veti kotikatsomon täyteen kannattajia.

6.5. Vastakohta-asetelmia

Suurin osa kaskuista kumpuaa erilaatuisten ihmisten ja ihmisryhmien sekä näiden edustamien arvojen ristiriidoista. Ristiriidat voivat olla luonteeltaan esimerkiksi sosiaalisia, poliittisia, moraalisia tai etnisiä. (Perinteentutkimuksen terminologia 1998: 22.) Myös aineistoni nimistä oli hahmotettavissa edellisenkaltaisia vastakohtaisuuksia, joita seuraavassa käsitellen.

Herravihan on sanottu olevan rakenteellinen osa suomalaista talonpoikaista ja työväenluokkaista mentaliteettia. Negatiivisten tunteiden kohteeksi ovat perinteisesti joutuneet läheiset vallanpitäjät, ”pikkuvirkamiehet”, kun taas etäistä ja ylintä auktoriteettia on kunnioitettu. (Apo–Ehrnrooth 1996: 67–68.) Isäntä ja renki -kaskut ovat yksi herravihan ilmaisumuoto, joilla on vahva yhteiskunta- ja kulttuurihistoriallinen kaukupohja (Knuuttila 1992: 194). Savon kielen sanakirjassa (ks. Eskelinen 1997) aiheeseen liittyviä ilmaisuja ovat esimerkiksi *herraeh huave* ’visio, kuva, harhakuva, kuvitelma. *Kyllä se hyvivoentivaltijo om pelekkä herraeh huave, vuan kaekellaestahan sitä joutavat suap huameilla*, *herrankele*

’ärsyyntynyt ilmaisu ylempisäätyisestä *herramperkeleestä*. *Ei tässä herrankelleitä tarvita, ihan rippikoulupohjalta sen ossoo tehä*’, *herrarröhlys* ’halveksivasti herrasta. *Ei sitä herrarröhlystä aata pelätä, ei se ou kuolevaista kummempi*’.

Savolaisia sananparsia tarkasteltaessa on huomattu, että luonteenomaisuus, joka savolaisia erityisesti ärsyttää, on turha tärkeys (Virtanen 1984: 108). Savolaisella ei kuitenkaan ole tarvetta turhaan uhoamiseen, koska tämä on aina pärjännyt nokkeluudellaan ja sanankäytöllään niin vertaistensa kuin ylempienkin parissa. Yksilöllisyyden ja omintakeisuuden korostaminen näkyy myös useimmista savolaisvitseistä. Yleensä vitsit liittyvät sanavalmiutta ja nokkeluutta vaativiin tilanteisiin. Nokkeluus on vitseissä yleensä peräisin kansanihmisen suusta, kun taas heikommaksi osapuoleksi sanailussa jäävät isommat tai pienemmät ”herrat”. (Seppänen 1992: 17–18.)

Useimmat kaupungeista lienevät jakaantuneet ”rikkaiden” ja ”köyhien” eli parempi- ja huonompituloisten asuinalueisiin. Ilkka Nummelan kirjoittama Kuopion historia 3 (ks. esim. s. 208–213) esittelee kaupungin suurituloisten ja työläisten asuinpaikkoja eri vuosikymmeniltä. Samoja asioita voi lukea myös epävirallisesta nimestöstä: Taivaanpankon asuinalueita tarkoittava nimitys *Herrojentaivas* tulee ”tavallisen rahvaan” suusta. Kun yhtenä hetkenä monet kaupungin varakkaimmista muuttivat Taivaanpankolle, epävirallinen nimi syntyi. Kenties nimen keksijä asui Itkonniemellä eli *Puutteenperällä* eli *Nälkäniemellä* eli *Kurjalassa*. Kontrastia nimien välille on joka tapauksessa tavoiteltu ja saatu.

Rikkaittenrinne on yksi Kuopion sitkeimmin säilyneitä epävirallisia nimiä: se tunnetaan niin museon kuin nuorten aineistossa. Vain museon aineistossa sen sijaan esiintyvät edellisentapaiset nimet *Äkkirikkaittenrinne* ja *Upporikkaittenrinne*, joista ensimmäinen tarkoitti Raviradantietä ja jälkimmäinen Kettulanlahdentietä. Päivärinteentietä tarkoittaa museon aineiston *Miljoonarinne*. On mielenkiintoista huomata, miten käsitykset tiettyjen asuinalueiden asukkaista säilyvät sukupolvelta toiselle. Keskiaineistossa Saarijärveä kutsutaan kotoisasti *Suariskaksi*; nuorten vastaava nimitys on *Särkkä* (po. *Sarkka?*). Molemmat nimistä sopivat asuinalueelle, jossa asuu ”tavallisia ihmisiä”. Nuorten aineistossa esiintyy Rönön asuinalueita tarkoittava *Porvarila*, joka on ikään kuin uusi *Rikkaittenrinne*.

Kun aikoinaan puhuttiin *Nuuka-*, *Köyhä-* tai *Saita-Itkosen talosta*, sisältyi nimeen piikki talon omistajalle. Omistaja oli varakas mies, mutta eli silti äärimmäisen niukasti.

– – sen talon nimi oli *saita* Itkosen talo ja siinä oli paljon vuokralaisia. Kerrottiin, että hän oli niin *saita*, että asui itse yhdessä huoneessa, jossa oli suuri leivinuuni. Sen lämmitti talvella kerran viikossa ja loppuviikolla nukkui uuninarinalla, josta tuhkan lakaisi pois.

Miljoonapysäkiksi tai *Miljoona-Miettiskän pysäkiksi* kutsuttiin paikkaa, joka oli linja-autoreitin käänköpaikka Itkonniemellä. Nimi viittasi rahoillaan kehuskelleeseen Hilda Miettiseen, joka ilmeisesti asui pysäkin lähellä ja ikään kuin omisti senkin.

Vasikkasaaresta käytetyt nimitykset *Vasikkasaaren valtakunta* ja *Vasikkasaaren erämaa* ovat heittoja kaupungin johtoa kohtaan. *Vasikkasaaren valtakunta* oli Vasikkasaaresta käytetty nimitys 1800-luvulla saaren ollessa täyteen rakennettu. 1800-luvun lopulla maa-alueiden omistusoikeudet eivät kaupungissa olleet täysin selvät. Muun muassa Vasikkasaaren takia oltiin oikeudessa useita kertoja. Saari oli kaupungin elinkeinoelämän kannalta merkityksellinen, ja maistraatti myönsi anojille myllyjen ja makasiinien rakennuslupia, vaikka saari ei muodollisesti kuulunutkaan kaupunkiin. 1900-luvun alussa saari joutui monien vaiheiden jälkeen kaupungin omistukseen, rakennukset purettiin tai hävitettiin, minkä jälkeen nimi vaihtui *Vasikkasaaren erämaaksi*. (Ks. Nummela 1989: 217–218.)

Nuorten aineiston *Junttila-* ja *Muotikauppa-*nimiä käytettäessä sanotaan sama asia päinvastaisin tavoin. *Junttila* tarkoittaa tavaratalo Anttilaa, jonka tuotevalikoima on nuorten mielestä ilmeisesti hyvin epämuodikasta. *Muotikauppa* puolestaan tarkoittaa Prismaa, joka on nuorison keskuudessa yhtä suosittu (vaatteiden) ostopaikka kuin Anttilakin. Nimen keksijä on ottanut käyttöönsä ironian keinot. Ehkä vielä selvemmin nimen käyttäjän suhtautuminen nimen tarkoitteeseen tulee ilmi *Venäjä-*nimessä, jolla tarkoitetaan Maxi-Makasiinia. Liikkeen halvat hinnat ja monesti tuontitavaraa olevat tuotteet ovat antaneet aiheen rinnastaa sen itänaapuriimme.

Kaupungin keskustan eli *Cityn* tärkeys nuorten elämässä tulee ilmi, kun nuoret nimeävät Jynkän *Korveksi*, Pirtin *Siperia 5:ksi* ja Petosen *Pöndeksi*. Myös Kurkimäen epäviralliset nimet *Skurde* ja *Kureksi* kuulostavat negatiivisävyisiltä. Hiltulanlahden *Hiltulanmahti*-nimestä on vaikea sanoa, halutaanko sillä vähätellä vai korostaa nimen tarkoitetta. Nimistä tulee mieleen helsinkiläisistä vallalla oleva käsitys, jonka mukaan kaikki Helsingin keskustan ulkopuoliset alueet ovat maaseutua. Helsingin epävirallisessa nimistössä Kehä III onkin *Susiraja*. Maaseutumaiseen miljööseen viittaavat nimet *Lande* 'Lehtisaari', *Skutta* 'Metsälä' ja *Käpykylä* 'Käpylä'. (Ks. Heikkinen 2001: nimiluettelo.)

Maalaisuuteen ja kaupunkilaisuuteen voidaan liittää käsitepari *junttius* – trendikkyys. Nuoret voivat tarkoittaa *Junttilalla* Anttilan lisäksi myös ammattikoulua, mikä kertoo nimen käyttäjän arvion kyseisen oppilaitoksen oppilaista. Ravintola Emig'sin epävirallinen nimi *Teinihelvetti* viitanee ravintolan nuoreen asiakaskuntaan, mikä on mielenkiintoista sikäli, että nimeäjä kuuluu samaan ikäryhmään. Työnkulma puolestaan on nimetty *Humppahelvetiksi*, millä ilmeisesti viitataan eläkeläisten tansseihin. Ravintola Tähdän epävirallinen *Trendibaari*-nimi on samantapainen kuin Linnanpellon lukiota tarkoittava

Hinttilä – molemmat nimet viestivät halveksuntaa paikkojen käyttäjiä kohtaan. Museon aineiston ja keskiaineiston nimet *Kallan karvahattupuoli* ja *Kallan teräväpuoli* ovat samoilla linjoilla, kuten seuraavasta museon aineistosta peräisin olevasta lainauksesta käy ilmi:

Sen sijaan Hotkoppi (Hotelli Kuopio Kauppakadulla) ja Kallan ”karvahattupuoli” olivat vähän landepaikkoja. Hotelli Atlas oli taas vähän hienempi, sinne mentiin sunnuntailounaalle (kaksi kattausta) valkoiset kaulassa. Kallan ”teräväpuoli” oli lehtimiesten ja taiteilijaporukan suosiossa istuskelupaikkana, Kanaa Kallan tapaan syötiin aina tilipäivinä, ravintolassa oli pöydissä valkoiset liinat ja ystävällinen tarjoilijakaarti.

Museon vastausten aikana käytiin tansseissa muun muassa *Torpalla* eli Kuopion Työväenyhdistyksen talolla sekä *Ruplalla* eli Työnkulmalla. Palokunnantaloa kutsuttiin *Letkuksi*. Erään vastauksen mukaan

Torpalla kävi ns. parempi porukka, kuten ”kaapunnin pojat ja tytöt”, Letku oli PS:n Prikaatin pensasteknikoiden eli sotamiesten ja piikojen ja muiden maalaisten paikka. Torpan loputtua tilalle tulivat Urheiluhalli ja Rupla eli Työnkulma, jossa tanssiyleisössä noudatettiin suurinpiirtein samaa jakoa.

Museon vastausten *Rehupankki* tarkoitti Maatalousosakepankkia ja *Rehutorni* vastaavasti Maatalousosakepankin taloa. *Mullikka* tarkoitti Savon Sanomien taloa. Liekö pikkukaupungin urbanisoitumisen tulosta, että moneen maalaisuuteen liittyvään alettiin liittää negatiivinen sävy.

Vinjetti-nimi kritisoi 1960- ja 1970-luvun rakentamistyyliä. Periaatteena tällöin oli, että jos uuden rakentaminen tulee halvemmaksi kuin vanhan korjaaminen, vanha saa väistyä. Markku Sunimennon mukaan

– – pahimpina vuosina voi puhua suoranaisestä kulttuurivandalismista. Suunnittelu ei enää ollut arkkitehtuuria, vaan suoranaista piittaamattomuutta ympäristön vaatimuksia kohtaan. Vanhaan arvokkaaseen rakennuskantaan suhtauduttiin vain hyödykkeenä. Jos se oli tiellä, se purettiin tehotuotannon tieltä. (Sunimento 1996: 84.)

Vinjetin eli nykyisen Anttilan talon tieltä purettiin vanha ja kaunis Saastamoisen liiketalo. Pelkistetty betonirakennus ei saanut kuopiolaisten sympatioita. Tähän päivään mennessä asenteet eivät ole muuttuneet, vaan yhä jaksetaan ihmetellä, kuinka torin laidalle on voitu rakentaa jotakin niin rumaa (ks. esim. Puusa–Sunimento 1996: 106). Samalla perusteella Alavan kirkkoa saatetaan nimittää *Bunkkeriksi*. Kirkko rakennettiin suunnittelukilpailun voittaneiden piirustusten mukaan, mutta mitä ilmeisimmin kuopiolaiset olisivat toivoneet

toisenlaista tulosta. Edellä mainitut saatetaan rinnastaa esimerkiksi seuraavaan tapaan: Se [Anttilan talo] on raskas ja ruma kuin Alavan kirkko, sanottiin (Tolonen 1982: 31).

Orgaaninen abstraktio -veistos tunnetaan paremmin *Rahanreikä*nä. Sepia II -teos sai jo paljastustilaisuudessa lisänimen *Vekselikierre*. Ei-esittävää taidetta kritisoi myös *Jäätäneet kalsarit* -nimi. Listaani voi lisätä vielä aiemmin mainitun *Kekkosenmunapatsaan*. Epävirallisia nimiä käyttävät kuopiolaiset tuntuvat olevan perinteisen esittävän taiteen ystäviä.

Savolaista huumoria on monenlaista ja joka tilanteeseen. Aarno Kellberg kirjoittaa, että parhaimmillaan savolainen huumori on tilannekomiikkaa, eräänlaista kilpalaulantaa. Nopeaan oivaltamiseen tarvitaan suun lisäksi myös aivot. Mikään ei harmita savolaista enemmän kuin se, että vasta hetken päästä keksii sen, miten äsken olisi pitänyt vastata. (Kellberg 1998, 83–84; Seppänen 1992: 18.) Mielestäni tämä tulee hyvin ilmi edellisistä nimistä, erityisesti taideteoksista, joiden humoristiset epäviralliset nimet ovat syntyneet nopeasti, jopa teoksen paljastustilaisuudessa.

Epävirallisilla paikannimillä on edellä esitetyn perusteella mielestäni paljon yhteyksiä kaskuun. Sekä kaskujen aiheet että epävirallisten nimien tarkoitteet liittyvät käyttäjiensä elämän puitteisiin ja kokemuksiin. Kaskut ovat yleensä drastisia, eli jotakin kohdetta väitetään avoimesti naurettavaksi tai ainakin koomiseksi. (ks. Knuuttila 1992: 128.) Epävirallinen nimistö tarjoaa nimenkäyttäjälle kaskujen tapaan oivan keinon ilmaista mielipiteensä suoraan; edellä esitellyissä nimissä näkökulmaa ei yleensä peitellä, vaan viesti tulee selville kiertelemättä. *Kekkosenmunapatsas*-nimi tuo kaskujen ja epävirallisten nimien yhteyden erityisen hyvin esiin, koska Leea Virtasen mukaan (1984: 64) presidentti Kekkonen on ollut sen hetken perinteen, ennen muuta kaskujen suosikkiahahmoja. Epävirallisen luojalla on ollut käytössään samat keinot kuin kaskujen kertojallakin: huvittavan nimen myötä kunnianarvoisa henkilö menettää arvokkuuttaan.

7. PÄÄTÄNTÖ

Kuopion epävirallinen paikannimistö oli ja on monipuolinen ja kiinnostava tutkimuskohde. Tämän työn valmistuminen ei merkitsekään sitä, että Kuopion epäviralliset nimet olisi tyhjentävästi käyty läpi ja nimien tutkimus loppuisi tähän. Esimerkiksi lasten ja lukiolaisia nuorempien kuopiolaisten käyttämä epävirallinen nimistö on tietoisesti rajattu tämän työn ulkopuolelle. Epävirallisen nimistön nopeasti vaihtuvan ja muuttuvan luonteen vuoksi on selvää, että jo pelkästään koko ajan uusiutuva nimistö tarvitsee päivitystä. Vastaavasti pois

käytöstä jäävä nimistö on tarkastelun arvoinen tarkastelukohde. Tietyin väliajoin olisi mielenkiintoista haistella nimenmuodostuksen senhetkisiä ”trendejä” ja seurata, miten ajan henki näkyy nimien välittämistä asenteista. Tämän työn ulkopuolelle jäi varmasti myös paljon tällä nykyisin käytettyjä ja muistettuja nimiä. Esimerkiksi kesällä 2002 ilmestynyt Muistoni Kallaveden kaupungista -teos koostuu Kuopio-aiheisista muistelmista ja näin ollen sisältää myös epävirallista nimistöä. Pro gradu -työn valmistumisen kynnyksellä oli kuitenkin ikävä pakko asettaa rajat aineiston koolle, mikä jättää nämä nimet pois tästä esityksestä. Pääasia tietenkin on, että nimet ovat tallessa muuallakin kuin kaupunkilaisten muistissa.

Aineistoni suhteellisen suuri nimimäärä ja eri-ikäisten käyttämät nimet tarjosivat hyvän mahdollisuuden tarkastella nimistöä eri näkökulmista. Eri ikäryhmiltä kerätyistä nimistä olikin löydettävissä kullekin niille leimallisia piirteitä. Kautta linjan oli esimerkiksi havaittavissa eroavaisuuksia nuorten ja vanhojen käyttämässä nimissä. Erot näkyivät muun muassa nimeämisen kohteissa: vanhimman aineiston nimistä muodostui kuva puutalo-Kuopiosta, kun nuorten nimen Kuopio näyttäytyy kehittyneenä ja nykyaikaisena kaupunkina. Vanhassa aineistossa esimerkiksi oli nimetty verrattain paljon rakennusten nimiä, mutta nuorten aineistossa ei ollut juuri lainkaan tällaisia nimiä. Nuorten aineistossa puolestaan oli nimetty paljon erilaisia liikkeitä ja ravintoloita. Nimeämisen kohteet muuttuvat kaupungin kasvun ja muuttumisen vanavedessä. Keski-ikäisten aineisto asettui uusimpien ja vanhimpien nimien välille sisältäen piirteitä molemmista.

Nuorille on tyypillistä kehittää paikoille rinnakkaisnimiä. Koko aineiston rinnakkaisnimistöä oli havaittavissa, että ne eivät ole täysiä synonyymejä, vaan paikalle on usein sekä neutraalimpi että tunnepitoisempi variantti. Epävirallinen nimi kertookin monesti sellaisista asioista ja aiheista, jotka eivät virallisissa nimissä tulisi kysymykseen. Nuorten nimissä oli attraktiokeskusten lisäksi myös ekspansiokeskuksia enemmän kuin vanhempien nimistä.

Nuoret käyttämille nimille leimallista on myös johtimien suosiminen nimenmuodostuksessa. Vanhempien nimien johtimissa kiinnitti huomiota se, että ne ovat enemmän murteellisia kuin slangijohtimiksi luokiteltavia. Erityisesti nuorten nimistä kävi ilmi, että useimmilla paikoista on yksi paljon käytetty epävirallinen nimi. Muut variantit ovat esimerkiksi vanhan nimen väännöksiä eivätkä aina jää elämään ainakaan laajan käyttäjäkunnan puheeseen. Lyhentäminen on toinen sananmuodostuskeino, joka on selvästi suosituampi nuorten aineistossa kuin vanhemmissa aineistoissa. Aineistossani oli lisäksi melko paljon lainanimiä. Ulkomailla sijaitsevien paikkojen nimiä oli vanhemmissa nimissä käytetty lähinnä humoristiseen sävyyn, nuoret taas käyttävät nimiä myös ilmaisemaan halveksuntaa tai ivaa.

Aineistoni perusteella epävirallinen nimistö ei näytä säilyvän kovin pitkään. Vanhimma aineistosta nuorten aineistoon säilyneitä nimiä ei ollut paljon. Nimen säilyvyys ikäryhmältä toiselle on selvästi parempi. Epävirallisen nimistön katoamiseen vaikuttaa muun muassa kaupungin muuttuminen ja varsinkin nuorten tapa muokata nimistöä jatkuvasti. Toisaalta jotkut laajalti käytetyt nimet saattavat säilyä puheessa, vaikka nimen tarkoite olisi kadonnut tai muuttunut. Kuopiossa onkin paikkoja, joista keski-ikäiset ja nuoret puhuvat eri nimillä. Myös saman ikäryhmän sisällä samasta paikasta voidaan puhua eri nimillä. Edelleen eri paikoista puhuttaessa voidaan käyttää samaa nimeä. Jossakin tapauksissa nimeämiselle on ollut samantapainen peruste.

Epävirallinen nimistö on jatkuvassa käytössä ihmisten puheessa. Nuorten aineiston tarkastelun perusteella ensimmäisinä opitaan keskustan keskeisten paikkojen nimet. Myös yleissuomalaiset nimet on helppo ottaa käyttöön uudessa kaupungissa. Pitempään Kuopiossa asuneiden nimitaito ulottuu myös keskustan ulkopuolelle. Nimet näyttävät myös selvästi kuopiolaisempina. Eri sukupuolta olevat nimesivät melko lailla samoja paikkoja. Erot naisten ja miesten tai tyttöjen ja poikien välillä tulivat esiin vain muutamissa nimeämisen kohteissa. Huomattavaa sen sijaan oli naisten miehiä huomattavasti parempi nimitaito, mikä on yllättävää verrattuna aikaisempiin nimitaidon tutkimuksiin.

Erityisesti viimeisen luvun perusteella epävirallinen nimistö näyttää monipuolisena itseilmaisun ja tunteiden ilmaisemisen välineenä. Nimien avulla voi viestittää kuuluvansa esimerkiksi tietyn murteen puhujiin, yhteiskuntaluokkaan, kaupunginosan asukkaisiin tai ikä- tai sukupuoliryhmään. Epävirallinen nimistö yhdistää samojen nimen käyttäjiä ja luo vastakohta-asetelmia suhteessa niihin, joihin nimen piikki kohdistuu.

Tarkastelin sellaisia kielen keinoja, joilla voi ilmaista erilaisia merkityksiä. Savolaisuuden tärkeimpänä tunnusmerkkinä on pidetty kieltä; kielellä puolestaan on todettu olevan yhteys mieleen ja sitä kautta mentaliteettiin. Nimissä näkyvä savon murre liittää nimen käyttäjän savolaisiin ja kuopiolaisiin: murre on aina liitetty savolaisiin niin heidän itsensä kuin ulkopuolistenkin osalta. Murteelliset nimet viestivät myös toisesta savolaisuuteen liitettävästä piirteestä, huumorista. Murteellinen nimi kuulostaa hauskalta ja ”lupsakalta”, vaikka nimenantaja ei olisi siihen tietoisesti pyrkinytkään. Murteellinen epävirallinen nimi myös liittyy kotiseutuun aina selvemmin kuin yleissuomalainen nimi.

Nuorten aineistossa murteellisia nimiä on selvästi vähemmän kuin vanhemmassa aineistossa. Tämä ei kuitenkaan suoranaisesti kerro kotiseuturakkauden tai kielellisen lahjakkuuden vähenemisestä uuden sukupolven kuopiolaisten keskuudessa. Nuoret ovat ikäryhmälleen tyypillisesti ottaneet käyttöön vanhemmista eroavat kielenkäyttötavat. ”Kielipelit”, sanoilla leikkiminen ja taitava sanankäyttö näkyy myös nuorten nimistä.

Aineistossani oli jonkin verran sellaisia nimiä, jotka ovat yleisiä suurimmassa osassa Suomea. Osa epävirallisesta nimistöstä onkin eri paikkakuntien yhteistä, mikä on luonnollista etenkin samojen paikkojen tullessa kyseeseen. Kuopiossa yleissuomalaisen epävirallisen nimen omaaville paikoille oli saatettu kehittää omintakeinen muoto. Oletuksen paikkansapitävyydestä pystyisi sanomaan enemmän vasta laajemman vertailun jälkeen. Tällöin voisi selvittää myös sen, onko Kuopion nimistössä tavallista enemmän lainanimiä.

Epävirallinen nimistö käyttää samantapaisia ilmaisukeinoja kuin kasku. Viesti menee perille yleensä komiikan kautta. Savolaisuuteen onkin perinteisesti yhdistetty hienovireinen huumori kerskailun ja turhan uhoamisen jäädessä muille. Epävirallinen nimi on myös eräänlainen kölli; molempien tarkoituksena on yleensä kohteen kiusoittelu ja pilkka. Asenteet ja arvot välittyivätkin nimistä kautta linjan, milloin selvemmin, milloin piilotetummin. Epävirallinen nimi on aina tietoisesti virallisesta nimestä kehitetty, ja nimenmuodostuksessa sanankäyttäjän kyvyt pääsevät oikeuksiinsa. Aineistoni nimet näyttäisivät tukevan kuvaa savolaisista taitavina kielenkäyttäjinä. Latteudesta niitä ei ainakaan voi syyttää.

LÄHTEET

- AAPELI 1998: Pikku Pietarin piha. Kuudestoista painos. Ensimmäinen painos ilmestyi 1958. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- AINIALA, TERHI 1997: Muuttuva paikannimistö. SKST 667.
- 2001: Larussa vai Lauttasaarella – kaupunkinimistö tutuksi. Kielikello 2/2001. Kielenhuollon tiedotuslehti s. 9–11. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- AINIALA, TERHI – KOMPPA, JOHANNA – MALLAT, KAIJA – PITKÄNEN, RITVA LIISA 2000: Paikannimien käyttö ja osaaminen. Nimitaito Pälkäneen Laitikkalassa. Virittäjä 104 s. 330–354.
- AINIALA, TERHI – PITKÄNEN, RITVA LIISA 2000: Hankesuunnitelma. Kaupunkinimistö. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, tutkimusosasto.
- APO, SATU – EHRNROOTH, JARI 1996: Millaisia me olemme? Puheenvuoroja suomalaisesta mentaliteetista. Kunnallisalan kehittämissäätöön Polemia-sarjan julkaisu nro 17.
- ASHMORE, R. D. – DEL BOCA, F. K. 1981: Conceptual approaches to stereotypes and stereotyping. – D. L. Hamilton (toim.), Cognitive processing stereotyping and intergroup behavior s. 1–35. Erlbaum, Hillsdale, N. J.
- AMIR, Y. – BEN-ARI, R. 1985: International tourism, ethnic contact and attitude change. Journal of Social Issues 41:3 s. 105–115.
- DUFVA, HANNELE – MUIKKU-WERNER, PIRKKO – AALTO, EIJA 1993: Mämmin ja makkaran maa. Kulttuuritietoa meille ja muille. Kielikeskusmateriaalia n:o 105. Jyväskylän yliopisto, Korkeakoulujen kielikeskus.
- ESKELINEN, UNTO 1997: Tavvoo savvoo. Savon kielen sanakirja. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- HAKULINEN, AULI – OJANEN, JUSSI 1976: Kielitieteen ja fonetiikan termistöä. SKST 324.
- HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.
- HAVERINEN, SARI 2000: Kuopion nuorisoslangi: slangi-ilmauksia vuosina 1995 ja 1999. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- HEIKKINEN, TONI 2001: Helsingin II normaalkoulun vuoden 1999 abiturienttien käyttämät epäviralliset paikannimet. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HIETALA, VEIJO 2000: Savolaiset. Suomalaisen elokuvan musta voima. – Hannu Salmi – Kari Kallioniemi (toim.), Pohjan tähteet. Populaarikulttuurin kuva suomalaisuudesta s. 63–79. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki.
- HOVI, KALERVO 1992: Paikannimet historiantutkimuksen lähteinä. – Valma Yli-Vakkuri – Maija Länsimäki – Aarre Nyman (toim.), Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu. Nykysuomen Seuran 10-vuotisjuhlakirja s. 83–93. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- IKÄLÄINEN, TOPI (valokuvat) – SILTARI, AIMO (teksti) – KARVONEN, OKA (piirrookset) – TANTTU, MARKKU (taitto) 1981: Kuopio. Toinen, tarkistettu painos. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- IKÄLÄINEN, TOPI – JULKUNEN, JAAKKO – KOMULAINEN, JORMA (valokuvat) – KONONEN, SEPPO (teksti) 1986: Kuopio. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- ISOMAA, SAIJA 2001: Kotkansaaren kadunnimistön historiaa. – Johanna Komppa – Kaija Mallat – Toni Suutari (toim.), Nimien vuoksi. Kielen opissa 5 s. 83–105. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kaapunti ylyväs ja äkkee. Kuopio-aiheisen kirjoituskilpailun satoa. – Pertti Jalava – Ilta-Saima Kalinen – Timo Pitkänen – Raimo Ylinen (toim.). Maaseudun Sivistysliiton Kuopion läänin aluejärjestö – Savon Sanomat.
- KAHRA, TAAVI 1956: Kuopion kaupungin taloushallinnon historia 1877–1928 II. Kuopio.
- KARJALAINEN, ELINA 1998: Kirjailija ja savolaisuus. Suloinen Savonmaa s. 73–76.
- KARTTUNEN, KAARINA 1989: Stadi on hervoton pleisi. – Jouko Vesikansa (toim.), Nykysuomen sanavarat s. 148–164. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- KAUHANEN, OLAVI 1982: Miettinen ja Miettisen kehykset. Kaapunti ylyväs ja äkkee s. 24–26.
- KAUNISMAA, PEKKA 1997: Mitä on kollektiivinen identiteetti? – Kalle Virtapohja (toim.), Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen s. 37–54. Atena, Jyväskylä.
- KELLBERG, AARNO 1998: Savosta ja savolaisista. Suloinen Savonmaa s. 81–84.
- KELLER, G. 1991: Stereotypes in intercultural communication: effect of German-British pupil exchanges. – D. Buttjes – M. Byram (toim.), Mediating languages and cultures s. 120–135. Multilingual matters 60, Clevedon.
- KIVINIEMI, EERO 1990: Perustietoa paikannimistä. Suomi 148. SKST 516.
- KIVINIEMI, EERO – PITKÄNEN, RITVA LIISA – ZILLIACUS, KURT (toim.) 1974: Nimistöntutkimuksen terminologia. Terminologin inom namnforskningen. Castreanumin toimitteita 8. Helsinki.
- KNUUTTILA, SEPPO 1992: Kansanhuumorin mieli. Kaskut maailmankuvan aineksena. SKST 554.

- 1994: Tyhmän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan. Tietolipas 129.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KOISTINEN, PERTTI 1998: Muikkuveden vanhat merimiehet. Suloinen Savonmaa s. 85–92.
- KOIVISTO, JOUKO 1997: Nimestään paikka tunnetaan. – Ilkka Nummela (toim.), Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle s. 286–293. JYY:n kotiseutusarja 33. Jyväskylä.
- KOPONEN, LASSI 1977: Mölymäen veijarit. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
-----1982: Veijareiden valistusaika. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- KOPONEN, LASSI 1990: Kuopio-tieto. Koonnut Lassi Koponen. Kuopion koululaitoksen oppimateriaalikeskus.
- KORHONEN, KERTTU ELINA 1982: Kuopio – synnyin- ja kotikaupunkini. Kaapunti ylyvä ja äkkee s. 11–14. Kuopio 200. Kuopion kaupungin rakentamisvaiheita. Teksti Helena Rieki – Timo Niiranen. Kuopion museon kulttuurihistoriallisen osaston julkaisuja 4. Kuopio 1982.
- KUUSI, MATTI 1954: Sananlaskut ja puheenparret. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LAINEN, ANTTI 1992: Karjalaisista ”suomalaisia” – nimenmuutokset suomalaisten miehittämässä Itä-Karjalassa jatkosodan vuosina. – Valma Yli-Vakkuri – Maija Länsimäki – Aarre Nyman (toim.), Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu. Nykysuomen Seuran 10-vuotisjuhlakirja s. 94–108. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- LEHTINEN, RAIJA 1996: Abloy aukene! Lyhennesanoja asiatyylin rajan molemmilta puolin. – Ritva Liisa Pitkänen – Satu Tanner (toim.), Kielen kannoilla. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 20 vuotta s. 76–89. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 86. Edita, Helsinki.
- LERKKANEN, MARJA-KRISTIINA 1993: Kansalliset imagot ja stereotyyppiä. Ruotsalaisten ja norjalaisten opiskelijoiden Suomi-kuva ja suomalaisten opiskelijoiden mielikuvia Ruotsista ja Norjasta. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 51.
- LEVÄNEN, EIJA 2002: Korpilahden slangipaikannimet. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- LIEBKIND, K. 1988: Me ja muukalaiset – ryhmärajat ihmisten suhteissa. Politica-sarja. Gaudeamus, Helsinki.
- LOTTE, PETER – ZILLIACUS, KURT – HARLING, GUNILLA 1973: Sociologiska namnstudier. – Kurt Zilliacus (toim.), Synvinklar på ortnamn s. 97–181. Skrifter av Svenska litteratursällskapet i Finland Nr 454. Meddelanden från folkurtsarkivet 1. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- MALMBERG, ILKKA – VANHATALO, TAPIO 1985: Heimoerot esiin ja hännämään! Weilin+Göös, Espoo.
- MANNINEN, JUHA 1989: Tiede, maailmankuva, kulttuuri. – Juha Manninen – Markku Envall – Seppo Knuutila (toim.), Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia s. 7–112. Pohjoinen, Oulu.
- MIELIKÄINEN, AILA 1988: Naiset puhekielen säilyttäjinä ja uudistajina. – Lea Laitinen (toim.), Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä s. 92–114. Yliopistopaino.
- Monta tarinaa. Valokuvia Kuopiosta. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo 2000.
- MURTONEN, HENNA 1999: Ei katua ilman nimeä: tutkielma Kuopion kadunnimistä. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen laitos.
- NUMMELA, ILKKA 1989: Kuopion historia III. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875–1918. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- PAASI, ANSSI 1992: Näkökulma alueellisen identiteetin ja alueellisen kehityksen suhteisiin. – Hilka Aro (toim.), Savolaiset Etelä-Savossa. Artikkelikokoelma s. 30–42. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisija 22. Mikkeli.
- PAUNONEN, HEIKKI JA MARJATTA 2000: Tsennaaks stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- Perinteentutkimuksen terminologia. Toimittaneet Satu Apo – Eeva-Liisa Kinnunen. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Helsinki 1998.
- PITKÄNEN, RITVA LIISA 1999: Perinnäinen paikannimistö. – Paikannimet – paikan muisti. Raportti Euroopan rakennusperintöpäiviltä 11.–12.9.1999 s. 6–10.
- POHJALAINEN, ULLA-MARIA 1998: Kuopiolaisten nuorten puhekieli. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen laitos.
- PS = Suomen kielen perussanakirja I–III. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Painatuskeskus 1990–1994.
- PUUPPONEN, TUOVI (toim.) 1986: Aapelin lukemattomat. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- PUUSA, JORMA – SUNIMENTO, MARKKU 1996: Kuopio matkalla tulevaisuuteen. Kuopion kaupunki.
- RAPOLA, MARTTI 1990: Johdatus Suomen murteisiin. Tietolipas 4. Neljäs painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- RIEKKI, HELENA 1982: Kuvataiteilijoiden Kuopio. – Sakari Saarikivi (toim.), Kuvataiteilijoiden Kuopio s. 98–161. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- SEPPÄNEN, PAAVO 1992: Savolaiset ja savolaisuus. – Hilka Aro (toim.). Savolaiset Etelä-Savossa.

- Artikkelikokoelma s. 7–20. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja 22. Mikkeli.
- SILTARI, AIMO 1998: Kolme pakinamestaria, Kaapro Jääskeläinen, Aapeli ja Jahvetti. Suloinen Savonmaa s. 282–286.
- SIMOJOKI, AILI 1982: Muistojeni Kuopio. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
-----1985: Missä laevat huuteloo. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- SIPPOLA, ANNA-RIITTA 2002: Toralinnä venähti radan varressa 154 metriin. – Helsingin Sanomat 11.5.2002 s. B11.
- SIVULA, JAAKKO 1989: Synonyymit. – Jouko Vesikansa (toim.), Nykysuomen sanavarat s. 183–199. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- SJÖBLÖM, PAULA 2000: *Soma, Käräsä-Pähkinä ja Junavahti*: turkulaisten asunto-osakeyhtiöiden nimet. Virittäjä 104 s. 373–392.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- SMS = Suomen murteiden sanakirja III. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki 1982. Suloinen Savonmaa. Voephän se olla näenniin. Toimittanut Ritva Koivukoski. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- SUOJANEN, MATTI 1967: Turun koululaisslangista. Sananjalka 9 s. 50–67. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- SUUTARI, TONI 2001: Uudenmaan kieliraja-alueen nimistöstä. – Johanna Komppa – Kaija Mallat – Toni Suutari (toim.), Nimien vuoksi. Kielen opissa 5 s. 8–27. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- TOIVIAINEN, SAKARI 1998: Spede Pasanen, savolainen Pelle Peloton. Suloinen Savonmaa s. 267–272.
- TOLONEN, PENTTI 1982: Muistoja kadun varrelta. Kaapunti ylyväs ja äkkee s. 29–32.
- TUOVINEN, PENTTI 1998: Kuopion täsmähistoria I–VII. Ruutinkeksijä, Kuopio.
- VAHTOLA, JOUKO 1999: Paikan nimi – paikan muisti. – Paikannimet – paikan muisti s. 4–5. Raportti Euroopan rakennusperintöpäiviltä 11.–12.9.1999.
- VAINIO, SAMI 2000: Haaremin puolikuu nousi Kuopion varjoksi. – Savon Sanomat 4.11.2000 s. 3. Valokuvia Kuopiosta. Toimittaneet Taru Heikkinen – Kari Jämsén. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo 1999. Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Helsinki.
- VIRTANEN, LEEA 1980: Lastenperinne. Helsingin yliopiston kansanrunoustieteen toimitte 6. Helsinki.
-----1984: Onni yksillä. Kansanperinnettä ennen ja nyt. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
-----1988: Suomalainen kansanperinne. SKST 471.
-----1998: Savolaisuus kansan suussa. Suloinen Savonmaa s. 504–536.
-----1999: Ellun kana ja Turusen pyssy. Kyllä kansa tietää. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- VUORIO, KAIJA 1999: Rakkaalla paikalla on monta nimeä. – Savon Sanomat 18.4.1999 s. 40.

AINEISTO

Korkalainen, Katja:

1. Kuopion Kallaveden lukion oppilaille tehty kysely:
Maaliskuussa 1999 tehty kysely, johon vastasi 27 oppilasta.
Elokuussa 2001 tehty kysely, johon vastasi 52 oppilasta.
2. Vuoden 2001 aikana tehty kyselyt, joihin vastasi 11 henkilöä.

Kuopion kulttuurihistoriallisen museon 1996. Kysely 8. Kuopiolaisten talojen ja paikkojen nimitykset.

LIITE 1

Kuopion epävirallisia paikannimiä

V = vanhin aineisto (Kuopion kulttuurihistoriallinen museo)

K = keski-ikäisten aineisto

N = nuorten aineisto

k = kirjallisuus, lehdet

A

Aave Maria 'Puijolta alas Puijonrinteelle kulkenut jyrkkä hiihtolatu' V, K

Aikkari 'aikuiskoulutuskeskus' N

Akkala 'pieni hyppymäki Linnanpellolla' V

Alapuisto 'Brahenuisto' N

Alapysäkki 'linja-autopysäkki Petosella, Seon lähellä' N

Alatori 'aukio lähellä Petosentietä' N

Aleksi 'Aleksi 13' N

Ameriikan Ninnin talo 'Kasarmikatu 2' V

Amis 'ammattikoulu' K, N

Amiska 'ammattikoulu' K, N

Amitsu 'ammattikoulu' N

Amppari 'Ampiainen, ravintola' N

Ampumarata 'Seurahuone, ravintola' V

Anttilankatto 'pysäköintialue Anttilan katolla' N

Apinalinna 'Kuopion kaupunginteatteri' K

Arabikortteli 'Metsäkumuntien talot' K

Arska 'Areena, ravintola' N

Arska 'Casa Arno, ravintola' N

Arvauskeskus 'terveyskeskus' N

Asekoulu 'nyk. kansalaisopiston rakennus' N

Auringonnousurinne 'Haapaniemen rinne' N

B

Bellan risteys 'Leväsentien ja Tasavallankadun risteys' k

C

City 'keskusta' N

City gongi 'Sokoksen kongi' V

Curlos 'Carrols' N

Cylonin [Sailonin] sola 'Lastenlinnan puistossa oleva kalliokuoppa' V

D

Domppa 'Domino, ravintola' N

Donaldsinravintola 'McDonald's' N

Donulsi 'Arnold's Donuts' N

E

Elorannantalo 'ns. Maximin kulma' V, K
 Emari 'Emigrant's, ravintola (nyk. Emig's)' N
 Emi 'Emigrant's' N
 Emicca, Emigga, Emikka 'Emigrant's' N
 Emis 'Emigrant's' N
 Emmari 'Emigrant's' N
 Emmi, Emmy 'Emigrant's' N
 Emminbaari 'Emigrant's' N
 Euro 'Euromarket' N
 Everttoninkenttä 'jalkapalloseura Elon kotikenttä' K

F

Finnjett(i) 'Anttilan talo' K, N
 Flägäri 'Lippumäki, jää- ja uimahalli' N
 Friikkäri 'Amarillo, ravintola' N

G

Gebardi 'Leo Bar-di, ravintola' N
 Ghetto 'Petonen' N
 Golgata 'mäki hautausmaan vieressä, nyk. ortodoksisen museon lähellä' K
 Golgatanmäki 'mäki hautausmaan vieressä, nyk. ortodoksisen museon lähellä' V, K

H

Haapis 'Haapaniemi' N
 Hale 'Sale, ent. Hallman' N
 Haaremi 'Asunto-osakeyhtiö Puolikuun talo Tulliportinkadulla' V, K, N
 Haaremintalo 'Asunto-osakeyhtiö Puolikuun talo Tulliportinkadulla' V, K
 Halakolaani 'kenttä Vuorikadun päässä' V
 Halla 'Valhalla Metal Bar' N
 Halli 'Kuopio-halli' N
 Hallikatu kymppi 'Yhteiskoulun tupakkapaikka' N
 Halmanni 'Hallman' K
 Hannuksela 'nyk. Männistö' V, K
 Hannukselanmökki 'Tapionkadun ja Kullervonkadun kulmassa' V
 Happonen 'mäki Kirkkokadun päässä' V
 Haposenmäki 'mäki Kirkkokadun päässä' V
 Haposenuuni 'mäki Kirkkokadun päässä' V
 Harmaalinna 'Kirkkokadulla Piispanpuiston reunalla, oikea nimi Puustila' V
 Havaiji 'saari Luhastensalon koillispuolella' V
 Heikin kiekki 'Heikin kievari' K
 Helininbaari 'varuskunnan ruokala, esimiehenä toimiupseeri Helin' V
 Helininsauna 'yleinen sauna' V
 Henkka 'Henry's Pub' K, N
 Henkkamaukka, Henkka ja Maukka, Henkka & Maukka 'Hennes & Mauritz' N
 Henes(i) 'Hennes & Mauritz' N
 Hennes 'Hennes & Mauritz' N

Hennetsi 'Hennes & Mauritz' N
 Henska 'Hennes & Mauritz' N
 Henri 'Henry's Pub' N
 Henrinbaari 'Henry's Pub' N
 Heppapuisto 'Vossikkapuisto' N
 Heppis 'Vossikkapuisto' N
 Herrojen(k)lupi 'Kuopion klubi' K
 Herrojentaivas 'Taivaanpankko' V
 Hien kioski 'Kipsa Petosella' N
 Hiihtokenttä 'Hatsalankenttä' V, K
 Hila 'K-Supermarket Kuopio' (ent. Hila) N
 Hiliman levvee 'moottoritie' K
 Hiltsa, Hiltsu 'Hiltulanlahti' N
 Hiltulanmahti 'Hiltulanlahti' N
 Hinttilä 'Linnanpellon lukio' N
 Hippikoulu 'Minna Canthin lukio' N
 Hoo & äm, Hooäm(mä) 'Hennes & Mauritz' N
 Hooski 'H-talo' K, N
 Hoppi 'Helsingin Osuus-Pankki' K
 Hotkoppi 'Hotelli Kuopio' V, K
 Hovi 'Väinölänniemen hovi' K
 Hule 'Hulkon grilli- ja elintarvikekioski' N
 Hulukko 'Hulkon grilli- ja elintarvikekioski' N
 Humppahelvetti 'Emigrant's, ravintola' N
 Humppahelvetti 'Työnkulma' N
 Humppatalo 'Peipposenrinteen toimintakeskus' N
 Hurskas-Väänäsen talo 'Käsityökatu 3' V
 Huuha 'Huuhanmäki' K
 Härkähovi 'Itä-Suomen Karjatalousyhdistyksen talo' V
 Hätävaransalmi 'salmi Saunasaaren ja Neulaniemen välissä' V
 Hömppäkauppa 'Hennes & Mauritz' N
 Hömppämarketti 'Hennes & Mauritz' N
 Hönökki 'Rönö' N

I

Ikori 'Itkonniemi' K, N
 Ikori 'Itkonniemen kenttä' K
 Inkilänsauna 'yleinen sauna Inkilän talossa' V
 Inkiläntalo 'rakennus Niiralankadun ja Nahkurinkadun kulmassa' V
 Inkkari 'Inkilänmäki' N
 Intiimiteatteri 'torilla ollut yleinen WC' K
 Intteri 'Intersport' N
 Irkku 'O'Connell's, ravintola' N
 Irkkubaari 'O'Connell's' N
 Irkkupubi 'O'Connell's' K
 Iso-Sammakko 'Sammakkolampi' V
 Isotalo 'Kotkankallion huipulla ollut rakennus' V
 Isot kaupat 'City- ja Euromarket' V
 Isämeitä 'jyrkkä metsälätkä Puijon laelta kohti kaupunkia' V, K
 Itkolan ranta 'Itkonniemen ranta' V

Itkotti 'Itkonniemen kenttä' V
 Itkumuuri 'Kirkkokadun päässä olevan pengerryksen tukirakenne' V

J

Jami 'Jamin grilli' N
 Jay-side 'Julkula' N
 Jesusparkki 'Helluntaiseurakunnan pysäköintialue' N
 Jettibaari 'Bierstube YET' K, N
 Jimmi ja Jilli 'Jim & Jill' N
 Jilli ja Silli 'Jim & Jill' N
 joutua Tikkulan taakse 'kuolla' V
 Jukolansauna, 'yleinen sauna, Mustinlammenkatu 1' V
 Julkulanlenkki 'lenkkipolku Julkulassa' K
 Junttila 'Anttila' N
 Junttila 'Ammattikoulu' N
 Juoppoparkki 'pysäköintialue Työnkulman lähellä' N
 Juoppopuisto 'puistoalue Käsityökadulla' N
 Juottola 'Domino, ravintola' N
 Jynkky 'Jynkkä' N
 Jäätyneetkalsarit 'Nousee-teos' N

K

Kaapparintalo 'kaupungintalo' N
 Kaarssoni 'Carlson' K
 Kahis 'Kahakuja' N
 Kaikulinna 'Kuopion ensimmäinen elementtitalo' K
 Kalahallin yläaste 'Lyseo' M
 Kallan karvahattupuoli 'ravintola Kallan "huonompi puoli"' V, K
 Kallan teräväpuoli 'ravintola Kallan "parempi puoli"' V, K
 Kallanvintti 'ravintola Kalla' K
 Kallankulma 'Tullinportinkadun ja Vuorikadun kulmaus' K
 Kallari 'Kallaveden lukio' N
 Kalsarit 'Nousee-teos' K, N
 Kalukki 'Kallaveden lukio' N
 Kamillo 'Isä Camillo, ravintola' N
 Kanttila 'lanka- ja kangaskauppa Minna Canthin perilliset' K
 Kappahalli 'KappAhl' N
 Karjanmyönnintalo 'Kuopion Karjanmyyntiosuuskunnan makkaratehdas ja varasto,
 Tulliportinkatu 52' V
 Karolssinkulma 'Haapaniemenkadun ja Tulliportinkadun kulmaus' N
 Karvosennurkka 'Lukkarinkadun ja Maaherrankadun risteys' V
 Kasakkatalli 'hirsirakennus Suokadulla, nyk. lämpökeskuksen paikkeilla' V
 Kasino 'Peräniemen kasino' K
 Kauppi 'Kauppaoppilaitos' N
 Keilatalo 'Tulliportinkadun ja Puijonkadun kulmauksen liiketalo' K
 Keilis 'Keilaniemi' K, N
 Keittolanranta 'uimapaikka Peräniemen kasinon vieressä' V
 Kekkosenparkki 'Presidentinkadun toisella puolella oleva kenttä, joka toimi paikoitusalueena
 Kekkosen vieraillessa ammattikoululla' V

Kellari 'Kelloniemi' N
 Kellogg's city 'Kelloniemi' N
 Keltsi 'Kelloniemi' N
 Kemilänmäki 'Kemiläntien ja Käenkujan välinen alue' V
 Kerho 'Upseerikerho' K
 Kesari 'Keskuskenttä' N
 Keskari 'Keskuskenttä' K, N
 Kessu 'Keskuskenttä' N
 Kettula 'Kettulanlahti' N
 Kettula 'Kettulanlahden kenttä' N
 Kievari 'Kestikievari' V
 Kirahvipuisto 'Vossikkapuisto' N
 Kirjastonparkki 'kaupunginkirjaston pysäköintialue' N
 Kirnupuisto 'Siivikkopuisto' N
 Kitymarket 'Citymarket' N
 Kivari 'Kivilampi' N
 Kiveslahti 'Kirveslahti' N
 Kivipuisto 'Kuoppamäen puisto' N
 KK 'Kansalliskaupan kahvila' V
 Klassikka 'Kuopion klassillinen lukio' K, N
 Klubi 'K-klubi' N
 Kongi 'Sokoksen kongi' N
 Konsa 'konservatorio' N
 Konsis 'konservatorio' N
 Konttari 'Kontupuisto' N
 Konttisenliiketalo 'Konttisen huonekalumyymälä' V, K
 Kopeekka 'Työnkulman kahvila' K
 Kopis 'Kauppaoppilaitos' V, K, N
 Koposensauna 'yleinen sauna' V
 Koppi 'Kansallis-Osake-Pankki' K
 Korpi 'Jynkkä' N
 Kotkankaha 'niitty nyk. radiotalon paikalla' V
 Koto 'Käsi- ja taideteollisuusakatemia' K, N
 KPO 'Kuopio' N
 Kreml 'nykyinen ammattikorkeakoulun pääpaikka Savoniassa' K
 Kukkatalo 'kukkakauppa Karjalankadulla' K, N
 Kukkula 'Kalevalankadun ja Karppasentien risteys' V
 Kulakallepuisto 'Valkeisenpuisto' N
 Kulmabaari 'baari Saastamoisen talon kellarikerroksessa' V
 Kummunlähde 'lähde Kumpusaarella' V
 Kuolemankurvi 'Puijon rinteen hiihtolatu' V, K
 Kuopion suurin lautatarha 'tyttölyseo, nyk. Kallaveden lukio' V
 Kuoppari 'Kuopio-halli' N
 Kupla 'Keskuskenttä' N
 Kuplis 'Kuplahalli' N
 Kuppari 'Kuopio-halli' N
 Kuppari 'Kuplahalli' N
 Kuppas 'Kuopas, Kuopion Opiskelija-asunnot Oy' N
 Kureksi 'Kurkimäki' N
 Kurjala 'Itkonniemi' K
 Kutukukkula 'Neulamäen huippu' N

Kuuspiippunen 'Kuopion vankila' K
 Kynäpuisto 'Huuhanpuisto' N
 Kyssi 'Kuopion yliopistollinen sairaala' K, N
 Kyttälä 'poliisilaitos' K, N
 Kyttis 'poliisilaitos' N
 Käsäri 'Käskynkkä, ravintola' N
 Köyhäin poikain koulu 'nyk. Asemakoulu' V
 Köyhäin tyttöin koulu 'nyk. Snellmanin koulu' V
 Köyhä-Itkosen talo 'Torikatu 18' V

L

Lahdentaa (po. Lahdentaka) 'nyk. Männistö' K
 Laivapuisto 'Ahopuron puisto' N
 Lapinkultakukkula 'Julkula-Päiväranta-notko' N
 Lasitalo 'Tulliportinkadulla' K
 Latopuisto 'Pikonlahden puisto' N
 Lat(t)aamo 'ammuslataamo' K
 Lattaamo 'Niuvanniemen sairaala' K
 Lehmänkallio 'rinne hautausmaan vieressä' V
 Lehtis 'Lehtoniemi' N
 Leksa 'Leo Bar-di' N
 Lemari (< Lemmenkukkula) 'Neulamäen huippu' N
 Lemmenkukkula 'Neulamäen huippu' N
 Lemmensilta 'silta Männistönkadulta Sotilaspojankadulle' V
 Lemmentemppelit 'Väinölänniemen huvimajat' N
 Letku 'vapaalokunnan talo' V
 Lillukka 'Lillukkapuisto' N
 Linari 'Linnanpellon lukio' N
 Linikka-asema 'Linja-autoasema' N
 Linis 'Linnanpelto' N
 Linna 'Kuopion vankila' N
 Lintsikka 'Linnanpellon yläaste' N
 Lintu-Räsäsen talo 'Kauppakatu 12' V
 Linukki 'Linnanpellon lukio' N
 Linuri 'Linnanlahden kenttä' V, K, N
 Linuri 'Linnanpelto' N
 Lipari 'Lippumäki, uima- ja jäähalli' N
 Liäni 'Lääninsairaala' K
 Lottahovi 'Väinölänniemenhovi (Väinölänniemen teatteritalo)' V, K
 Lumppu-Savolaisen talo 'lumppujen ja jätteen kerääjän mukaan' V
 Lutikkalinna 'työläisten asuinkortteli Kirkkokadulla' V, K
 Luukku 'sosiaalitoimisto' K
 Luuperinhautausmaa 'ns. Flodbergin hautausmaa' K
 Luuperinmäki 'mäki nykyisen linja-autoaseman tienoilla' (< Flodberg) V, K
 Luurankotalo 'Hatsalankatu 27' K
 Lyska 'lyseo' N
 Lyskä 'lyseo' M, K
 Länkkäri 'Länsi-Puijo' N
 Lätryylaetos 'jätevedenpuhdistamo' K
 Lääni 'Kuopion vankila' N

Lömpän talo 'kansakoulujentarkastaja Lömbommin talo' V

Lönkkä 'Lönnotinkatu' K

M

Maaherranlankku 'Kallanranta Piispankadun ja Sepänkadun välillä' V

Macim, Magimi, Makimi 'Maxim's, ravintola' N

Makaran lähde 'lähde Makaran alueella' V

Maksi 'Maxim's, ravintola' N

Maksimi 'Maxim's, ravintola' N

Maksimikulma 'Kauppakadun ja Vuorikadun kulmaus' N

Makkoova pilivenpiirtäjä 'Asekoulu' V

Makkoovapilivenpiirtäjä 'torin laidalla ollut matala mutta pitkä puurakennus' V

Makkoovapilivenpiirtäjä 'Sokoksen talo' k

Maljapuron yliopisto 'Apukoulu' K

Marketit 'City- ja Euromarket' K, N

Marska 'kävelyreitti välillä Maaherrankatu – Snellmanin puisto – Raninin kulma –
Kauppakatu – Saastamoisen kulma' V, K

Martikkala 'laskettelupaikka, jossa pieni hyppyri' V

Mehtäkoulu 'Leväsen ala-aste' K, N

Mellys 'Melly's Pub' N

Merkkikivi 'Puijolle vievän mäen alla' V, K

Metonkauppa 'Mehtosen kauppa, Puijonkadun ja Koljonniemenkadun kulmassa' V

Metsämarketit 'City- ja Euromarket' N

Miestentalo 'NMKY:n talo' V

Miestikko 'uimala Itkonniemellä' K

Miestikkä 'miesten uimalaitos Kuopionlahdella' V

Miilutori 'aukio Miilukadun vieressä' V

Mikrola 'Microtekniä' N

Miljoona-Aakun talo 'Suokatu 19' V

Miljoona-Aukustin talo 'Suokatu 19' V

Miljoona-Miettiskän pysäkki 'linja-auton kääntymispaikka Itkonniemellä' V

Miljoonapysäkki 'linja-auton kääntymispaikka Itkonniemellä' V

Miljoonarinne 'Päivärinne' V

Minari 'Minna Canthin lukio' K, N

Minnan kitka 'Minnan kioski' K

Monari '(Jynkän) monitoimitalo' N

Monnikulma 'Nuorisotalon kulma' V

Monttu 'Kuopion Osuusliikkeen kahvilabaari' V

Monttu 'Niiralan hiekkakuoppa' V

Monttu 'Valion baari Anttilan takana' V

Mullikka 'Savon Sanomien talo' K

Mulukkusaaret 'lähekkäin olevat saaret Neulaniemen kärjessä' V

Mulukut 'lähekkäin olevat saaret Neulaniemen kärjessä' V

Munasaaret 'lähekkäin olevat saaret Neulaniemen kärjessä' V

Muotikauppa 'Prisma' N

Musakeskus 'Musiikkikeskus' N

Musalukio 'Musiikkilukio' N

Mustis 'Musta Lammas, ravintola' N

Mutteri 'voimistelusalali ent. Ylä-alkeskoulun, nyk. Snellmanin ala-asteen pihalla' V, K, N

Muumilaakso 'Puijonlaakso' N

Mäcci, Mäkki 'McDonald's' N
 Mäccäri, Mäkkäri 'McDonald's' K, N
 Mäkronaltsi 'McDonald's' N
 Männistöparakit 'työläisten asuntoja Männistössä' V
 Mölleksenpellot 'pellot nyk. Neulamäen teollisuusalueen paikalla' < Möllerström' V
 Mölles, Möllös 'pellot nyk. Neulamäen teollisuusalueen paikalla' < Möllerström' V
 Mölymäki 'mäki Keskuskentän tienoilla' (ent. Myllymäki) V, K, N
 Möläri (< Mölymäki) 'mäki Keskuskentän tienoilla' (ent. Myllymäki) K, N

N

Naimaranta 'pieni uimaranta Väinölänniemellä' N
 Naistentalo 'NNKY:n talo' V
 Naistikka 'naisten uimalaitos Kuopionlahdella' V
 Namika 'NMKY' K
 Napikko 'uimaranta Honkalahdessa' K
 Navetta 'Yhteiskoulu' V, K
 Navetta 'poliisilaitos' N
 Navettakoulu 'ent. Leväsen ala-aste' K, N
 Nelivitonon 'rakennus nro 45 kasarmialueella, henkilökunnan asuntoja' V
 Nepali 'Neulamäki' K, N
 Nepis 'Neulamäki' N
 Nestle 'Neste' N
 Neulaniemenlenkki 'lenkkipolku Neulaniemessä' K
 Neulaparkki 'Neulamäen skeittiramppi' N
 Niiralanmonttu 'jäähalli' K, N
 Niiralanparakit 'työläisten asuntoja nyk. teatterin paikalla' V
 Niiralan Sheba 'Niiralan Shell' N
 Niiralantori 'aukio Mustinlammenkadun ja Huuhankadun risteyksessä' V
 Nipe 'Niiralan Shell' N
 Nirkut 'Niiralan kulman talot' N
 Nitrotisko 'Työnkulma eläkeläistanssien aikaan' K
 Niuvankenttä 'jalkapallokenttä Niuvassa' K
 Niuvanlenkki 'Lenkkipolku Niuvassa' K
 Noonarkki 'Niiralankatu 11' V
 Nousevanauringontalo 'rakennus Haapaniemellä' K
 Nuke 'Nuorisokeskus 44' N
 Nuokkari 'Nuorisokeskus 44' K, N
 Nurkka 'Yhteiskoulun tupakkapaikka' N
 Nuuka-Itkosen talo 'Hapelähteenkatu 3' V
 Nälkäniemi 'Itkonniemi' V

O

Oikotie, Oikokatu 'Linnapellonkatu' V
 olla marjassa Venäläisellä 'ostaa marjat torilta' (< toripoliisi Venäläinen) V
 Onania Street 'Käsityökatu' V
 Onni 'Onni Pub' N
 Opiskelijamarska 'Maaherrankatu – Kuninkaankatu' V
 Ottis 'Otto-Poika, ravintola' N
 Otto 'Oton nakkikärry' K

P

- Palatsintalo 'elokuvateatteri Palatsin (nyk. Maxim's) talo' K
 Pamppulinna 'poliisilaitos' K
 Pannari 'Pannuhuone, ravintola' N
 Pannu 'Pannuhuone, ravintola' N
 Pappis 'Pappilanlampi' V
 Parakit 'tehtaan asunnot Itkonniemellä' K
 Parana 'baari Kuninkaankadulla' K
 Partisaani 'Siskotyttö-patsas' K
 Paskajoki 'Maljapuro' (hautausmaalta valuneiden vesien perusteella) V
 Paskaryki 'laituri, jonka lähellä jätevesi valui Kallaveteen' k
 Patakukkula 'nyk. Inkilänmäen asutuksen tienoilla' V, K
 Pater noster 'jyrkkä metsälatu Puijon laelta kohti kaupunkia' V
 Petska, Petski, Petsku 'Petonen' N
 Pietsu 'Pikku Pietarin kahvio' K
 Pihis 'Pihkapulun ala-aste' N
 Piikamarska 'kävelyreitti elokuvateatteri Palatsin (nyk. Maxim) edestä Carlsonin kulmalle tai Veljmiehelle' V
 Piitsi 'Kirveslahden uimaranta' N
 Pikkumetsä 'pieni metsäalue nyk. ortodoksisen museon tienoilla' V
 Pikku-Sammakko 'Pieni Sammakkolampi' V
 Pilvenpiirtäjä 'munkkileipomo Niiralankadun ja Rovastinkadun kulmassa' V
 Pirsma 'Prisma' N
 Pistetalot 'Haapaniemen korkeat kerrostalot' K, N
 Piuska 'Kuopion vanhimman hyppyrimäen paikka Kallantien varressa kumikorjaamon vieressä' V
 Poikalyska 'lyseo' N
 Portti-mummon mökki 'nyk. Kalevalankatu 18:n paikkeilla' V
 Porvarila 'Rönö' N
 Posara 'Pohjois-Savon rautakauppa' V
 Possula 'Laukkasen leipomo' V
 Possupuisto 'Aarneenpuisto' K
 Puijonmonttu 'Puijon urheilualue' K, N
 Puijon Peipponen 'Kallantien vasen puoli kaupungista katsoen' K
 Puikkari 'Puijonsarvi, ravintola' K, N
 Pujetto 'Puijonlaakso' N
 Pulla-Heikkinen 'Heikkisen leipomo' V
 Pulla-Pitkäsen talo 'konditorialiike Haapaniemenkadun ja Lapinlinnankadun kulmassa' V
 Pulliaisenmäki 'Itkonniemenkadulla' V
 Pusukopit 'Väinölänniemen huvimajat' N
 Putki 'puiston kaide Puijonsarven edessä' V
 Putkinotko 'Huuhankatu 12' V
 Putkola 'Auto-Putkola' N
 Puupaari, Puupuari 'Särkiniemen baari' K
 Puupuisto 'puistoalue, jossa kokeiltu erilaisten puulajien menestymistä Kuopion ilmastossa' K
 Puusepänmäki 'mäki Itkonniemenkadulla' V
 Puutteenperä 'Itkonniemi' V, K
 Pävekki 'Päiväranta' N

Pönde 'Petonen' N

R

Rahanreikä 'Orgaaninen abstraktio -teos' K
 Rahiksen nurtsikenttä 'Rauhalahden kenttä' N
 Ra(u)his 'Rauhalahti' K, N
 Rahis 'Rauhalahden kenttä' N
 Rahunen 'Rahusenkangas' N
 Rajalanhyppyri 'hyppyrimäki Pienen Sammakkolammen vieressä' V
 Rakkautenrannat 'Väinölänniemen rannat' V
 Raksi 'Golden Rax Pizza Puffet' N
 Ranetti 'Vuorikadulla nyk. Srk-talon paikalla sijainneen talon sali' (sotarovasti Granet piti raamattutunteja ja jumalanpalveluksia) V
 Ranetinkirkko 'Vuorikadulla nyk. seurakuntatalon paikalla sijainneen talon sali' (sotarovasti Granet piti raamattutunteja ja jumalanpalveluksia) V
 Ranilanranta 'Hallituskadun ja Kallanrannan välissä' V
 Ranininkulma 'Kuninkaankadun ja Kauppakadun kulma' V, K
 Ranininranta 'Hallituskadun ja Kallanrannan välissä' K
 Ransportti 'silta Sammon sahalta kadun yli rautatiealueelle' V
 Rasti 'Ykkös-Rasti' N
 Rautakioski 'R-kioski' K
 Rautis 'Rautaniemi' N
 Recordsi 'Free Record Shop' N
 Rehupankki 'Maatalous-Osake-Pankki' V
 Rehutorni 'Maatalousosakepankin talo Kauppakadun ja Vuorikadun kulmassa' V
 Rengas 'Puijonsarvi, ravintola' (< Rengasravintola Oy) V, K
 Renkku 'Puijonsarvi, ravintola' (< Rengasravintola Oy) V, K
 Rikkaienrinne 'Päivärinteentie' k
 Rikkaidenrinne 'Päivärinteentie' V, K, N
 Rikkaihinrinne 'Päivärinteentie' K
 Rikkaittenrinne 'Päivärinteentie' K, N
 Rissasenkenttä 'metsäkenttä Juho Rissasen kadulla' K
 Rohtola 'Kuopion rohdos Oy, lääke- ja sairaalatarviketukku Kauppakadulla' V, K
 Roihala 'vanha linja-autoasema' K
 Rokkari 'Rock Circus, ravintola' N
 Rubski 'Trube' N
 Rumienranta 'Väinölänniemen uimaranta' N
 Ruoka-Jokru 'Leväsen Ruoka-Jokeri' N
 Rupla 'Työnkulma' V, K, N
 Ruplahovi 'Työnkulma' V
 Ruplakuluma 'Työnkulma' V
 Ruumis-Riekkisen talo 'ajuri Ville Riekkisen talo Lapinlennankadulla' V
 Ruupe 'Trube' K
 Ruutikellari 'Pohjois-Savon rautakaupan räjähdysainevarasto Kallantiellä' V, K
 Ruutikellarinmäki 'mäki Pohjois-Savon rautakaupan varaston vieressä' V, K
 Rypykkä 'Rypysuo' N
 Ryssänkirkko 'ortodoksinen kirkko' V, K
 Rämpsi 'Tramps, ravintola' N

S

Saastamoisenkulma 'Kauppakadun ja Puijonkadun kulmaus' V, K
 Saastamoisenmatalikko 'Kauppahallin kalatori' V, K
 Saha 'Rock Circus, ravintola' N
 Saita-Itkosen talo 'Torikatu 18' V
 Saksanseisijat 'Kallan läppäsillat' K
 Samiska 'Sammakkolampi' N
 Sammakko 'Sammakkolampi' V
 Samponsilta 'Kullervonkadun rautatiesilta' K
 Samuli 'nyk. Brahenpuisto' V, N
 Samulinpuisto 'nyk. Brahenpuisto' V, K
 Santukanmäki 'mäki Männistössä' V
 Santukka 'paikka Sandelsinkadulla / Sandelsinkatu' V
 Sarkka 'Saarijärvi' N
 Sarvipankki 'Puijonsarvi' V
 Satama 'Wanha Satama, ravintola' N
 Saviska 'Savisaaren ratsastuskoulu' N
 Savola 'Savolan kirjakauppa' K
 Savolankulma 'Savolan kirjakaupan kulma Vuorikadun ja Kauppakadun kulmauksessa' K
 Savonna 'tori' V
 Savotalo 'Savo-lehden talo, nyk. terveyskeskus' K
 Seili 'Sale' N
 Seiska 'Seitsemän suutaria, ravintola' K
 Seitenpiippunen 'Lääninvankila' V
 Selari 'Shell' N
 Selli 'Shell' N
 Sellu 'Savon Sellu' K
 Selvaag-talot 'Tasavallankatu 43–45:n talot' K
 Seukkari 'Puijonlaakson seurakuntatalo' N
 Seuris 'seurakuntatalo' N
 Sheba 'Shell' N
 Sikalanmäki 'Antikkalan rinteiden kohdalla oleva mäki' (Kallantie 8:ssa ollut sikala) V, K
 Sikalannotko 'Kallantien ja Antikkalan rinteiden välissä' (Kallantie 8:ssa ollut sikala) V
 Sikopahna 'lapsia varten aidattu uimaranta Valkeisenlammen rannalla' V
 Siperia 5 'Pirtti' N
 Sirkkeli 'Rock Circus, ravintola' N
 Sirkus 'Rock Circus, ravintola' N
 Sit(t)ari 'Citymarket' N
 Siwari 'Siwa' N
 Skeittipuisto 'Pikonlahdenpuisto' N
 SKDL-talo 'Työnkulma' K
 Skurde 'Kurkimäki' N
 Smurffitalot 'Pitkänlahdentien ja Pyörönkaaren risteyskohdan lähellä olevat talot' N
 Snellu 'Snellmanin puisto' K, N
 Snellu 'Snellun grilli' K, N
 Snellunpuisto 'Snellmanin puisto' N
 Snägäri 'Minnan grilli' N
 Snäk(k)äri 'Snack Tori' N
 Sokkari 'Sokos' K, N
 Sokkarinkahvila 'Sokoksen kahvila' N

Sokkarinkongi 'Sokoksen kongi' N
 Sokkarinkulma 'Sokoksen pääovien edusta' N
 Sokkarinparkki 'Sokoksen pysäköintialue' N
 Sorakki 'hiekkakuoppa jäähallin tienoilla' V
 Sosku 'sosiaalitoimisto' K, N
 Sossis 'sosiaalitoimisto' N
 Sossu 'sosiaalitoimisto' N
 Sotku 'Sotilaskoti' K, N
 Staari 'Tähti, ravintola' N
 Stadioni 'Väinölänniemen urheilukenttä' N
 Stara 'Tähti, ravintola' N
 Staaribaari 'Tähti, ravintola' N
 Steissari 'St1' N
 Steissi 'St1' N
 Steissoni, Steissöni 'St1' N
 Stese 'St1' N
 Stuar(i)bruar(i) 'Tähti, ravintola' N
 Suariska 'Saarijärvi' K
 Sujjaus 'moottoritie' K
 Suojalinna 'Suojeluskunnan talo' V
 Suojantalo 'Suojeluskunnan talo' K
 Suomalainen 'Suomalainen kirjakauppa' N
 Supermario 'Pizzeria Da Mario' N
 Syppi 'Suomen Yhdyspankki' K
 Särki 'Särkiniemi' N
 Särkkis 'Särkiniemi' N
 Särkkäri 'Särkiniemi' K, N

T

Talli 'lyseo' V
 Talonmiehenasunto 'maaherran asunto' (Lääninhallituksen pihalla, Kuopionlahden
 puoleinen rakennus) V
 Talsti 'Dahlströmin talo Maaherrankadulla' V, K
 Talstinsaana 'Dahlströmin sauna Maaherrankadulla' V, K
 Talstintalo 'Dahlströmin talo Maaherrankadulla' K
 Tapionkenttä 'jalkapallokenttä' K
 Tattipuisto 'Valkeisenlammen itäpää' N
 Teinihelvetti 'Työnkulma' N
 Tekoniemi 'pieni saari/luoto, johon pääsee kävellen' K
 Teku 'Tekninen oppilaitos' K, N
 Telekko 'Telkkistenlahti' V
 Telekko 'Telkonranta' K
 Tenna 'Valintatalo, aik. Tenna' N
 Tenurihva 'Vasikkasaari' V
 Tepska 'Teboil' N
 Tiirala 'Niirala' N
 Tikkula 'tulitikkutehtaan alue nyk. linja-autoaseman paikalla' V, K
 Tikkulanmäki 'rinne linja-autoaseman länsipuolella' V
 Tikkulanranta 'Itkonniemellä' (< uusi tulitikkutehdas) V
 Tikkulanpuisto 'ent. tulitikkutehtaan alue' K

Tinosi 'Tino's Tattoo' N
 Tipola 'tyttölyseo, nyk. Kallaveden lukio' V
 Tipula 'tyttölyseo, nyk. Kallaveden lukio' K, N
 Tohu-Korhosen talo 'Puistokatu 6' V
 Toivalan Eke 'Toivalan Esso' N
 Toke Eke 'Toivalan Esso' N
 Tonari 'Tony's Pub' N
 Tolosentontti 'nyk. Korttelimuseon tontti' V
 Toprukki 'Satamaruokala Kalla SOK' V
 Toralinna 'Pohjolankatu 18' V, K
 Torgeni 'tori' N
 Torgetti 'tori' N
 Torinalus 'pysäköintialue torin alla' N
 Torska 'tori' N
 Torppa 'Työväenyhdistyksen talo torin varrella, nyk. Sektorin paikalla' V
 Torvi-Heikkisen talo 'Lönnrotinkadulla, Heikkinen soitti torvea Pelastusarmeijassa tai VPK:ssa' V
 Trendibaari 'Tähti, ravintola' N
 Trokari 'Vanha Trokari, ravintola' N
 Tuhmien tyttöjen talo 'hotelli Humina' V
 Tullinkulma 'Haapaniemenkadun ja Tulliportinkadun kulmaus' K
 Tuomaisensauna 'yleinen sauna' V
 Tuovilanmäentie 'tie Niiralassa/Haapaniemellä' (Tuovisilla talo mäen päällä) V
 Tuovilanmäki 'mäki Niiralassa/Haapaniemellä entisen raviradan maastossa' V
 Tupla 'Tuplajäät' N
 Tuplis 'Tuplajäät' N
 Tuuttari 'Tuuttipuisto' N
 Tuuttis 'Tuuttipuisto' N
 Työkkäri 'työvoimatoimisto' N
 Tähtibaari 'Tähti, ravintola' N

U

Ukko Luuden puu 'mänty Niuvantien varressa' V
 Ukkola 'hyppyrimäki Linnanpellolla' V
 Upporikkaidenrinne 'Kettulanlahdentie' V
 Uusryki 'laituri Vuorikadun päässä' V

V

Valintalato 'Valintatalo' N
 Valkkari 'Valintatalo' N
 Valkeinen 'hotelli Iso-Valkeinen' K
 Valko(i)nen talo, Valkea talo 'rautatieaseman alueella oleva rapattu talo' V
 Valoska 'Valoharju, nuorisoseurantalo' N
 Valtion Selman talo 'valtioon puutalo rautatiealueella' (valtioon ratamestari Kustaa Saarisen vaimo, lottajohtaja Selma Saarinen asui) V
 Valtsu 'Valhalla Metal Bar' N
 Vanha merkkikivi 'Puijon monttuun vievän vanhan tien varressa' K
 Vanttila 'Anttila' N
 Varikko 'armeijan alueita ja rakennuksia' K

Vartiomäki 'Tuomiokirkon mäki' K
 Vasikkasaaren erämaa 'Vasikkasaaresta käytetty nimitys 1900-luvun alussa, kun saari kaupungin omistukseen -> rakennukset purettiin tai hävitettiin' V
 Vasikkasaaren valtakunta 'Vasikkasaaresta käytetty nimitys 1800-luvulla, kun saari täyteen rakennettu V
 Veikka 'Kenkä-Veikko' N
 Vekselikierre 'Sepia II -teos' k
 Venäjä 'Maxi-Makasiini' N
 Venäläinen 'Venäläisen moottoriliike' N
 Viiskulma 'Minna Canthin kadun päässä oleva kerrostalo' K
 Vilenin sauna 'yleinen sauna' V
 Vinjetti 'Anttilan talo' K
 Violankitska 'Tasavallankadulla ollut kioski' K
 Voiportti 'Tulliportinkadun ja Puistokadun kulmauksessa' K
 Vorsteeninmäki 'Yhteiskoulun kentälle jäädytetty mäki' (< Forsten) K
 Vuoriska 'Vuorilampi' K
 VV-house 'Valtuusto-virasto-talo' N
 Vänskä 'Väinölänniemi' N
 Vänäri 'Väinölänniemi' V, K, N

Y

Yhteislyskä 'yhteis-lyseo' K
 Yhtäri 'Kuopion yhteiskoulun yläaste' N
 Yläkaupunki 'torin ja ent. lääninsairaalan välinen ruutukaupunki' V
 Yläpysäkki 'Pitkänlahdentien ja Pyörönkaaren risteuksen lähellä oleva linja-autopysäkki' N
 Ylätori 'alue Kauppareissun lähellä' N
 Ytis 'yhteiskoulu' N
 Yrjis 'puistoalue Käsityökadulla, Café Picnicin takana' N
 Yrjöpuisto 'puistoalue Käsityökadulla, Café Picnicin takana' N

Ä

Äetimeitä 'Puijolta alas Puijonrinteelle kulkenut jyrkkä hiihtolatu' V
 Äkkirikikkaittenrinne 'Raviradantie' V
 Ärkkäri 'R-kioski' N
 Ärrä 'R-kioski' K, N
 Ästee 'St1' N
 Äxä 'Levykauppa Äx' N

LIITE 2 Kyselylomake

Hei!

Teen Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksessa pro gradu -työtä aiheesta Kuopion puhekieliset paikannimet. Puhekielisellä paikannimellä tarkoitetaan nimeä, joka ei ole virallisessa käytössä (esim. *Vänäri* 'Väinölänniemi'). Täyttämällä kyselylomakkeen autat minua työssä tarvittavan aineiston hankinnassa.

Ole hyvä ja kirjoita lomakkeeseen kaikki tuntemasi Kuopion puhekieliset paikannimet. Merkitse paikan virallinen nimi tai tarkoite esimerkiksi sulkeisiin puhekielisen nimen perään. Kirjoita nimet niin kuin ne äännät. Jos tiedät samalle paikalle monta nimeä, mainitse ne kaikki. Alla olevat ryhmät ovat vain vihjeenä siitä, millaisilla paikoilla näitä nimiä on. Kirjoita myös sellaiset nimet, joiden tarkoittamaa paikkaa ei enää ole tai sen nimi on vaihtunut (esim. *Savo-talo*). Mainitse sellaisetkin paikat, jotka arkipäiväisyytensä vuoksi eivät edes tunnu maininnan arvoisilta.

Suurkiitos avustasi!

Katja Korkalainen (040 588 1646)

1. Ravintolat, kahvilat tms.
Esim. *Rupla* (Työnkulma)
2. Liikkeet, kioskit, huoltoasemat tms.
Esim. *Sokkari* (Sokos)
3. Muut rakennusten nimitykset
Esim. *Keilatalo* (Puijonkadun ja Tulliportinkadun kulmassa oleva liiketalo)
4. Puistot, mäet, rannat, niemet, vesialueet tms.
Esim. *Tuuttari* (Tuuttiipuisto)
5. Kaupunginosat, asuinalueet, tiet, kadut
Esim. *Rikkaitten rinne* (Päivärinne)

6. Oppilaitokset
Esim. *Kopis* (Kauppaoppilaitos)

7. Virastot tms.
Esim. *Työkkäri* (Työvoimatoimisto)

8. Paikoitusalueet ja kadunkulmaukset
Esim. *Raninin kulma* (Kuninkaankadun ja Kauppakadun kulmauksen talo)

9. Urheilualueet
Esim. *Linuri* (Linnanlahden kenttä)

10. Muut
Esim. *Kuuspiippunen* (Lääninvankila)

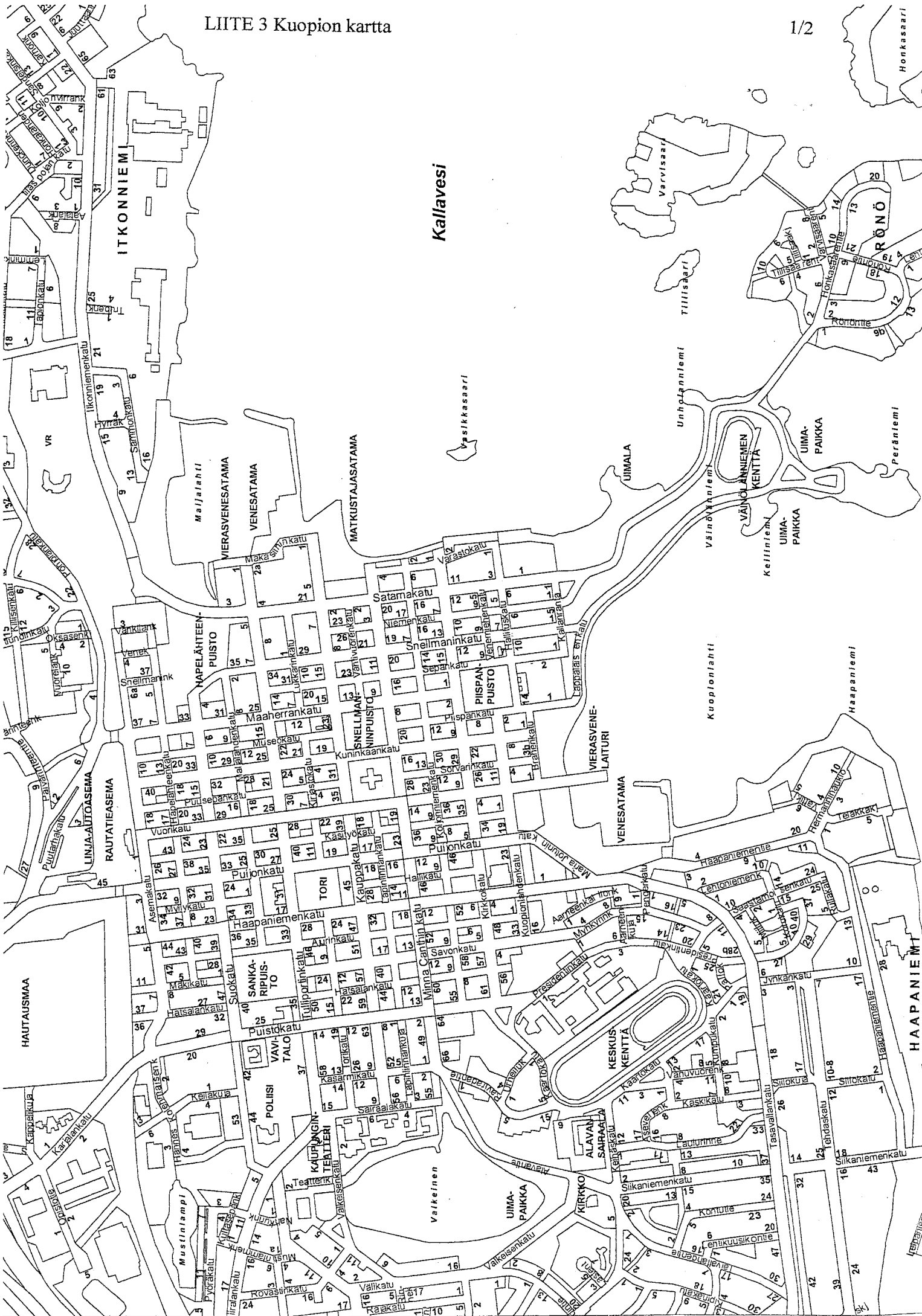
Sukupuolesi a) nainen
b) mies

Syntymävuosi

Syntymäpaikka (jollei Kuopio)

Kuinka kauan olet asunut Kuopiossa

Päivämäärä

Kallavesi

ITKONNIEMI

RÖNÖ

Maljalampi

VIERASVENESATAMA

VENESATAMA

MATKUSTAJASATAMA

Vasikkasaari

UIMALA

Unholanniemi

VÄNÖLÄNNIEMEN KENTTÄ

UIMA-PAIKKA

UIMA-PAIKKA

Peräniemi

Vainoniemi

Kelliniemi

Kuopioniemi

Haapaniemi

HAUTAUSMAA

RAUTATIEASEMA

LIINJA-AUTOASEMA

HAAPANIEMENKATU

TORI

SANKA-RIPUIS-TALO

POLISI

KAUPUNGIN TEATTERI

VALKEINEN

UIMA-PAIKKA

KIRKKO

ALAVAN SAIRAALA

KESKUS KENTTÄ

HAAPANIEMENKATU

SIIKANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

HAAPANIEMENKATU

